

Tartu Ülikool

Filosoofiateaduskond

Germaani, romaani ja slaavi filoloogia instituut

STEPHEN E. AMBROSE'I TEOSE „BAND OF BROTHERS“

TÕLGE JA SELLE ANALÜÜS

Magistritöö

Kaisa Lõhmus

Juhendaja: lekt. Ene-Reet Soovik

Tartu 2013

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
1. SIHTTEKST	6
2. TÕLKEANALÜÜS.....	70
2.1 SÕJANDUSKEELEGA SEOTUD TÕLKEPROBLEEMID	71
2.1.1 Auastmete tõlkimine	74
2.1.2 Probleemsed sõnad ja väljendid	79
2.1.2.1 C.O ja X.O	80
2.1.2.2 PX	82
2.1.2.3 Airborne.....	84
2.1.2.4 Cadence count.....	85
2.2 MADALKEELSUSEGA SEOTUD TÕLKEPROBLEEMID.....	88
2.2.1 Madalkeelsus ja selle funktsioonid	88
2.2.2 Madalkeelsuse tõlkimine.....	93
2.2.2.1 Fuck ja selle derivaadid	94
2.2.2.2 Shit.....	98
2.2.2.3 Damn	100
2.2.2.4 By God, God Almighty	102
2.2.2.5 Hell	103
2.3 MUUD TÕLKEPROBLEEMID.....	105
2.3.1 Kultuurispetsiifilised elemendid	105
2.3.1.1 Tavad	106
2.3.1.2 Kontseptsioonid.....	109
2.3.1.3 Sotsiaalse kultuuri element.....	110

2.3.1.4 Pärinimed	111
2.3.2. Kujundlikkuse tõlkimine	114
2.3.3 Omasõna või võõrsõna	118
2.3.3.1 Omasõna eelistamine võõrsõnale	119
2.3.3.2 Omasõna ja selle võõrsõnalise sünonüümi kasutamine.....	120
2.3.3.3 Võõrsõna kasutamine omasõna asemel	121
3. TÕLKEANALÜÜSI JÄRELDUSED	124
KOKKUVÕTE	126
KASUTATUD KIRJANDUS.....	128
SUMMARY	133

SISSEJUHATUS

Käesolev magistritöö koosneb Stephen E. Ambrose'i teose „Band of Brothers“ peatükkide tõlkest ning selle analüüsist. Magistritööle esitatud mahupiirangu tõttu sisaldab töö raamatu kolme tõlgitud peatükki, kuigi kavatsen kirjastusele terve raamatu tõlkimist pakkuda, sest teos on mujal maailmas väga populaarne, kuid eesti keelde seda veel tõlgitud ei ole. Küll on Eesti Televisioonis jooksnud raamatu põhjal vändatud samanimeline seriaal.

Valisin antud teose oma magistritöö teemaks isiklikust huvist militaarvaldkonna vastu. Nimelt jutustab raamat Ameerika Ühendriikide langevarjurite teekonnast Teises maailmasõjas. Põhjus, miks ma magistritöö materjaliks just selle teose valisin, peitub selles, et „Band of Brothers“ ei ole sõjasündmuste kuiv kronoloogiline ülevaade, vaid ühe langevarjuritekompanii tõsieluliste juhtumiste autentne ning värvikas kirjeldus Teisest maailmasõjast. Lisaks teose sümpaatsele temaatikale kujutab ka raamatu keel endast huvitavat analüüsimaterjali.

Magistritöö jaguneb kolmeks suuremaks osaks: esimeses osas on esitatud algteksti tõlge ning teine osa kujutab endast tõlke analüüsi. Tõlkeanalüüs jaguneb kolmeks alapeatükiks. Esimene neist käsitleb teosele iseloomulikku sõjanduskeelt ja selle tõlkimisel tekkinud raskusi ning leitud lahendusi. Teine alapeatükk hõlmab teose teise spetsiifilise nähtuse – madalkeelsuse tõlkimise probleeme ning tehtud valikuid. Tõlkeanalüüsi kolmas osa sisaldab teose kultuurispetsiifiliste elementide ja metafooride tõlkimise analüüsi ning samuti teose tõlkimisel tehtud oma- ja võõrsõna kasutamise valikute analüüsi.

Magistritöö kolmas sisuline osa koosneb tõlkeanalüüsi järeldustest ning annab kokkuvõtliku ülevaate tõlkeprotsessist, selles tehtud valikutest ning nende põhjustest.

Minu magistritöö näitlikustab militaar- ning madalkeelsust sisaldava teose tõlkimisel tekkivaid probleeme ja raskusi ning nende võimalikke lahendusi. Lisaks sellele annab käesolev magistritöö tunnistust sellest, et tihtipeale pole sihtkeeles või –kultuuris võimalik lähtekeele või –kultuuriga samaväärset tekstilist väljendust saavutada.

1. SIHTTEKST

Stephen E. Ambrose

RELVAVENNAD

101. õhudessantväe 506. rügemendi E-kompanii tee Normandiast

Hitleri Kotkapessa

Kõigile Ameerika Ühendriikide armee langevarjuritele 1941-1945, kes kandsid
Purpursüdannt kui ametimärki, mitte kaunistust.

„Sellest päevast alates, kuni maailma lõpuni,

...meid mäletatakse

...meid, relvavendi.“

Henry IV

William Shakespeare

Sisukord

EESSÕNA	10
Esimene peatükk. „Me tahtsime neid tiibu“; Toccoa laager, juuli-detsember 1942	12
Teine peatükk. „Tõuse püsti ja haagi külge“; Benning, Mackall, Bragg, Shanks, detsember 1942- september 1943	33
Kolmas peatükk. „Käimlakäskjala kohustused“; Aldbourne, september 1943-märts 1944....	50

EESSÕNA

TOM HANKS JA STEVEN SPIELBERG tulid 2000. aasta juunis New Orleansi, et veeta paar päeva riikliku D-päeva muuseumi suurejoonelisest avamisest osa võttes. Neile langes osaks külastajate, muuseumi juhtkonna liikmete, reporterite, telekaamerate, kõigi suur tähelepanu. Erinevatel sündmustel oli kohal tuhandeid Teise maailmasõja veterane – kõige enam oli neid kolme kilomeetri pikkusel paraadil, millel nad sõitsid armee veokites, lehvitades tee äärde kogunenud tuhandetele inimestele, kellest paljud hoidsid üleval silte, millel oli lihtsalt kirjas „Aitäh“, teised hoidsid üleval New Orleansi ajalehe Times-Picayune'i Euroopa võidupäeva või Jaapani võidupäeva aegset väljaannet. See oli väga uhke sõjaväeparaad – ansamblid, marsiüksused, sõduriteks kehastunud näitlejad, paraadlennud, ja muidugi veteranid – alates Teisest maailmasõjast. Rühma *Rangerite* möödudes hüppas Tom pealtvaatajate hulgast välja, et neil kätt suruda ja autogrammi küsida. Ta küsis, kas võiks end koos nendega pildistada lasta. Ka Steven läks veteranide juurde, et neil autogrammi küsida ja pilti teha. Staaridest olid fännid saanud.

Tom ja Steven hakkasid töötama sellel raamatul põhineva sarja kallal telekanali HBO jaoks. Mulle avaldas muljet, et nad püüdsid olla seriaali tegemisel täpsed. Nad saatsid mulle iga episoodi käsikirja. Nad pöörasid minu kommentaaridele ja soovitudele tähelepanu – kuigi pean tunnistama et minust ei saa stsenaristina asja. Ma tean kuidas raamatuid kirjutada, kuid mitte seda, kuidas teleseriaali või filme teha. Samuti saatsid nad käsikirjad loo peategelastele. Ning nad intervjuerisid Easy kompanii mehi, et neilt uut informatsiooni saada. Veelgi enam, näitlejad hakkasid helistama meestele, keda nad

seriaalis kehastasid. Nad küsisid, kuidas nood end tundsid, kui üks või teine asi juhtus. „Kas sa naeratasid?“ „Kas sa olid uhke?“ „Kas sa olid masendunud?“ Ja veel. Tom isegi veenas Dick Wintersit, et ta lendaks Inglismaale võtetele.

Ma olen juba selle raamatu tänuavaldustes öelnud, kuidas ma sattusin Easy kompaniist kirjutamise juurde. Tom ja Steven lugesid raamatut ning otsustasid sellest seriaali teha, kuid asjad ei olnud päris nii lihtsad. Esiteks on Teisest maailmasõjast kirjutatud sadu, kindlasti tuhandeid raamatuid. Mis neile „Band of Brothersi“ juures meeldis, oli selle ulatus – pea kogu sõjakäik Loode-Euroopas – kuid enamgi veel keskendumine ühele kergjalaväekompaniile ning meeste iseloom ja teod. Just see isikustamine meid tõmbabki. Sõda oli nii suur, nii paljude tegelastega ning selles osalesid silmapaistvad – ja mitte nii silmapaistvad kindralid ja riigimehed, et inimesed väsivad lugemast Dwight Eisenhowerist ja tema ülemjuhatuses või Franklin Rooseveltist ja tema juhatuses või sõjastrateegiast. Nad otsivad konkreetse maa-, mere- või õhuväelase kogemust. Inimesed tahavad teada: „Mida ta tegi?“ „Kuidas ta võis seda teha?“ Nad loevad muidugi meelelahutuse ja eneseharimise eesmärgil, kuid ka inspiratsiooni kogumiseks, seda ehk kõige enamgi.

Teine maailmasõda lummas Tomi ja Stevenit nagu paljusid teisigi. Nad teavad, kui palju me kõik võlgneme nendele meestele, kes selles võitlesid. Veteranidele austuse avaldamisele on nad ka suure osa oma karjäärast panustanud. See paistab silma.

Ma jagan nende tundeid ja tunnen head meelt, et saan koos nendega osaleda tegevuse ellutoomises läbi isiklike lugude.

„Me tahtsime neid tiibu“

TOCCOA LAAGER

Juuli – detsember 1942

USA armee 101. õhudessantväe 506. langevarjurügemendi Easy kompanii mehed olid erineva taustaga ning pärit riigi erinevatest osadest. Nende hulgas oli põllumehi ja söekaevureid, mäetöölisi ja poisse sügavast lõunast¹. Mõned olid armetult vaesed, teised keskklassist. Üks tuli Harvardist, teine Yale'ist, paar tükki California ülikoolist Los Angelesis. Ainult üks oli endisest armeest, mõned tulid reservist. Nad olid kodanikud ja sõdurid.

Nad tulid kokku 1942. aastal, mis ajaks olid eurooplased juba kolm aastat sõjas olnud. 1944. aasta hiliskevadeks oli neist saanud langevarjurite eliitkompanii. Oma esimeses lahingutegevuses D-päeva varahommikul hõivas Easy ja tegi kahjutuks neljast 105 mm kahurist koosneva sakslaste patarei, mis oli suunatud alla Normandia ranniku Utah² sektorisse. Kompanii juhtis teed Carentani, võitles Hollandis, hoidis Bastogne's perimeetrit, juhtis Bastogne'i lahingus vastupealetungi, võitles Reinimaa kampaanias ja

---

¹ Ameerika lõunaosa kultuuriline ja geograafiline regioon, mis ajalooliselt oli enne Ameerika kodusõda tuntud kui istanduspõllumajandusest sõltuv piirkond.

² D-päeva maabumised toimusid 80 km pikkusel Normandia rannikulõigul, mis olid jagatud sektoriteks: Utah, Omaha, Gold, Juno ja Sword

hõivas Hitleri Kotkapesa Berchtesgadenis. See nõudis pea 150 protsenti ohvreid. Oma efektiivsuse tipul 1944. oktoobris Hollandis ja 1945. jaanuaris Ardennides ei leidunud maailmas paremat relvakompaniid. Kui töö oli tehtud, läks kompanii laiali, mehed koju.

***

Kõik 140-st mehest ja seitsmest ohvitserist, kes moodustasid algse kompanii, jõudsid selle sünnikohta Toccoa laagrisse Georgias eri teid pidi, kuid neil oli nii mõndagi ühist. Nad olid noored, sündinud alates Esimese maailmasõja ajast. Nad olid valged, kuna USA armee oli teise maailmasõja ajal segregeeritud. Nad olid vallalised, välja arvatud kolm erandit. Enamik neist oli keskkoolis olnud jahimehed ja sportlased.

Nad olid oma väärtustelt erilised. Nad panid rõhku füüsilisele vormile, hierarhilisele võimule ja eliitkusest osaks olemisele. Nad olid idealistid, innukad eesmärgi nimel rühmana võitlusesse koonduma, otsides aktiivselt üksust, millega samastuda, ühineda, olla osa perekonnast ja sellega suhestuda.

Enda sõnul astusid nad langevarjuriteks vabatahtlikult põnevuse, au ja langevarjuritule 50-dollarilise (vabatahtlikult sõjaväkke astunud meestele) ja 100-dollarilise (ohvitseridele) määratud igakuise lisatasu pärast. Kuid tegelikult pakkusid nad end vabatahtlikult lennukitelt alla hüppama kahel sügaval ja isiklikul põhjusel. Esiteks, nagu ütles Robert Rader: „Soov olla teistest parem võttis võimust.“ Iga mees oli omal moel läbi teinud selle, mida Richard Winters koges: arusaam, et endast parima andmine on armeeteenistuse läbimiseks parem viis kui rippuda armetute vabanduste küljes, nagu seda tegid sõdurid, keda nad kohtasid värbamispunktides või baasväljaõppel. Nad tahtsid oma armeeaja muuta positiivseks õppimise, küpsemise ning väljakutsete kogemuseks.

Teiseks, nad teadsid, et lähevad lahingusse, ja nad ei tahtnud sinna minna viletsasti treenitult, viletsasti väljaõpetatuna, viletsasti motiveeritud kutsealused neist mõlemal pool. Kui neil oli valida, kas olla rünnaku tipus asetsev langevarjur või tavaline jalaväelane, kes ei saa enda kõrval olevat meest usaldada, otsustasid nad, et jalavägi oleks riskantsem. Kui tulistamine algas, tahtsid nad enda kõrval olevale mehele üles, mitte alla vaadata.

Suur majanduslangus pildus neid siia-sinna, neil olid armid, mis seda näitasid. Nad olid suureks kasvanud, paljud neist ilma piisava söögita, jalas auklikud kingad, seljas närused sviitrid ning ilma auto ja sageli raadiota. Nende haridustee oli kas majanduslanguse või sõja tõttu lühikeseks jäänud.

„Siiski, isegi sellisel taustal oli ja on mul kodumaa vastu suur armastus,“ teatas Harry Welsh nelikümmend kaheksa aastat hiljem. Ükskõik millised olid nende õigustatud kaebused selle kohta, kuidas elu neid kohelnud oli, ei olnud nad elus või oma kodumaas kibestunud.

Majanduslangusest välja tulles oli neil ka teisigi positiivseid omadusi. Nad olid iseseisvad, raske töö ning käskudele allumisega harjunud. Läbi sportimise, jahi või mõlema olid nad õppinud end väärtustama ning enesekindlatena tundma.

Nad teadsid, et neid ootab ees suur oht. Nad teadsid, et teevad rohkem, kui peaksid. Nad olid pahased, et peavad oma noorusaastad ohverdama sõja nimel, mida nemad ei ole algatanud. Nad tahtsid visata pesapalle, mitte granaate, tulistada 22-kaliibrilisest relvast, mitte M-1-st. Kuid sõjakeerisesse püütuna otsustasid nad oma armeekarjääris olla nii hästi meelestatud kui võimalik.

Nad ei teadnud langevarjuritest palju, üksnes seda, et üksus on uus ja koosneb täielikult vabatahtlikest. Neile oli öeldud, et füüsiline treening oli karmim kui see, mida nad kunagi näinud on, või mida ükski teine üksus armees läbi peab tegema, kuid need noored lõvid ootasid seda innuga. Nad ootasid, et väljaõppe lõppedes on nad suuremad, tugevamad, sitkema kui väljaõppe alguses, ning nad on selle läbi teinud meestega, kellega külg külje kõrval võitlevad.

„Majanduslangus oli läbi,“ meenutas Carwood Lipton 1942. aasta suve „ja ma olin alustamas uut elu, mis mind täielikult muutis.“ See muutis neid kõiki.

***

Leitnant Herbert Sobel Chicagost oli E-kompanii algne liige ja selle ülem. Aseülemaks oli nooremleitnant Clarence Hester Põhja-Californiast. Sobel oli juut, linlane, kaitseväe ohvitser. Hester oli alustanud reamehena ning teenis ohvitseripaberid Ohvitseride koolist. Enamik rühmaülematest ja aseülematest olid Ohvitseride kooli värsked lõpetanud, nende hulgas nooremleitnant. Dick Winters Pennsylvaniast, Walter Moore California autovõidusõiduradadelt ja Lewis Nixon New Yorkist Yale'i ülikoolist. S.L. Matheson oli Reservohvitseride Väljaõppekeskuse lõpetanu California ülikoolist Los Angelesis. Kahekümne kaheksa aastane Sobel oli grupis vanim, teised olid kakskümmend neli või nooremad.

E-kompanii koos Dogi, Foxi ja pataljoni staabikompaniidega moodustasid 506. langevarjurügemendi 2. pataljoni. Pataljoni ülem oli kolmekümneaastane reservohvitser major Robert Strayer. Rügemendi ülemaks oli West Pointi 1927. aasta vilistlane kolonel Robert Sink. 506. oli eksperimentaalrühm, esimene langevarjurügement, mille mehed

läbivad baas- ning hüpeväljaõppe koos, üksusena. See oli aasta enne nende liitmist 101. õhudessantväe, *Screaming Eagles*iga. Ohvitserid olid sellise langevarjundusega sama vähe tuttavad kui mehedki; nad olid õpetajad, kes olid vahetevahel oma õpilastest vaid päeva võrra ees.

Algsed allohvitserid olid pärit kaitseväest. „Me vaatasime neile ülalt alla,“ meenutas reamees Walter Gordon Mississipist, „me pidasime neid peaaegu jumalateks, sest neil olid tiivad, nad olid väljaõppinud hüppajad. Põrgupäralt, kui nemad teadsid, kuidas teha täispöoret, olid nad meist eespool, me olime väljaõppeta värvatud. Hiljem sellele tagasi vaadates tundsimme nende suhtes põlgust. Nad ei küündinud meie oma inimestenigi, keda edutati vanemseersantideks ja nooremveebliteks.“

Esimesed reamehed Easy kompaniis olid Frank Perconte, Herman Hansen, Wayne Sisk ja Carwood Lipton. Mõne päeva jooksul Easy kompanii moodustamisest oli selle täiskoosseisuks 132 meest ja 8 ohvitseri. See jagati kolmeks rühmaks ja peastaabi osaks. Rühma kohta oli kolm kaheteistkümnemehelist relvajagu ning üks kuueliikmeline miinipilduri meeskond. Langevarjuüksusena oli Easy üks kuulipilduja relvajao kohta ja 60 mm miinipilduja igas miinipildurimeeskonnas.

Vähesed Easy kompanii algsed liikmed suutsid Toccoa laagri läbi teha. „Ohvitserid tulid ja läksid,“ märkis Winters. „Sa heitsid neile ühe pilgu ja teadsid, et nad ei saa sellega hakkama. Mõned meestest olid lihtsalt nagu kamakas võid. Nad olid nii kohmakad, et ei teadnud, kuidas laskuda.“ See oli 506. langevarjurügementi püüdlejatele omane: kulus 500 ohvitserist vabatahtlikku, et saada 148 Toccoa läbiteinut ja 5300 sõjaväkke astunud vabatahtlikku, et saada 1800 lõpetanut.

***

Nagu statistika näitab, oli Toccoa katsumus. Kolonel Sinki ülesanne oli mehed baasväljaõppest läbi tuua, neid karastada, õpetada neile jalaväetaktika algteadmisi, valmistada neid ette hüppekooliks ja ehitada üles rügement, mille ta lahingusse viib. „Me sorteerisime mehi,“ meenutas leitnant Hester, „eraldasime terad sõkaldest ja mehed, kellel ei olnud piisavalt julgust.“ Reamees Ed Tipper ütles oma esimese päeva kohta Easys järgmist: „Ma vaatasin lähedalasuva Currahee mäe poole ja ütlesin kellelegi 'Vean kihla, et kui lõpetame oma siinse väljaõppeprogrammi, käsivad nad meil viimase asjana selle mäe tippu ronida.' (Currahee oli rohkem künegas kui mägi, kuid oli paraadväljakust umbes 305 meetrit kõrgemal ning domineeris maastikus). Mõned minutid hiljem puhus keegi vilet. Me võtsime rivvi, siis kästi meil jooksujalatsid jalga ning spordipüksid selga panna, tegime nii, võtsime taas rivvi– ja siis jooksime enamuse 4,8 kilomeetrist üles ja tagasi alla.“ Nad kaotasid mõned mehed juba sel esimesel päeval. Nädala jooksul nad jooksid – või vähemalt taktmarssisid – kogu maa üles ja alla tagasi.

Tipper jätkas: „Teise nädala lõpus öeldi meile, et me võtaks vabalt, sest täna jooksmist ei ole. Meid viidi lõuna ajal hiiglasuureks spagetieineks sööklasse. Kui me sealt välja tulime, kõlas vile ja meile öeldi, et käsklusi on muudetud ja me jookseme. Me läksime Currahee tippu ja alla tagasi koos paari meile järgneva kiirabiautoga ja meestega, kes oksendasid spagette igale poole tee peale. Need, kes andsid alla ja võtsid meedikute kutse nendega kiirabiautos tagasi sõita, leidsid end samal päeval tagasiteel koju.“

Meestele öeldi, et sõna Currahee tähendab indiaani keeles „Me seisame üksi“, mil viisil need langevarjurid eeldasid end võitlusse asuvat. See sai 506. rügemendi lahinguhüüuks.

Ohvitserid ja mehed jooksid Curraheest üles ja alla kolm või neli korda nädalas. Nad jõudsid nii kaugemale, et suutsid enam kui 10-kilomeetrilise edasi-tagasi rännaku läbida 50 minutiga. Sellele lisaks läbisid nad igapäevaselt kurnava takistusraja ning tegid kätekõverdusi ja lõuatõmbeid, põlvepainutusi ja teisi võimlemisharjutusi.

Kui mehed ei teinud trenni, omandasid nad sõduriks olemise baastadmisi. Nad alustasid marsiõppusega, peale seda hakkasid tegema täisvarustusega öiseid marsse. Esimene öine marss oli 17,7 kilomeetrit pikk; igale sellele järgnevale marsile lisati 1,6 või 3,2 kilomeetrit. Need marsid toimusid ilma pausi, sigareti või veeta. „Me olime armetud, kurnatud ning arvasime, et kui ei saa sõõmu vett, kukume kindlasti kokku,“ meenutas reamees Burton „Pat“ Christenson. Marsi lõpus kontrollis Sobel iga mehe plaskut, kontrollimaks, et see on ikka täis.

Need, kes hakkama said, suutsid seda tänu intensiivsele isiklikule meelekindlusele ja soovile, et nende erilisust avalikult tunnistataks. Nagu kõigil eliitüksustel üle maailma, olid ka õhudeasantväelastel oma erilised märgid ja tähised. Hüppekooli läbinuna said nad hõbetiivad, mida oma jakkide vasakpoolse tasku peal kanda, embleemi vasakul õlal kandmiseks, mütsile ja õiguse kanda langevarjuri saapaid ning oma pükse „pluusistada“ (püksisääri saabastesse toppida). Gordon ütles: „See ei tundu praegu eriti mõistlik [1990], kuid toona olime valmis oma elud selle vastu vahetama, et saaksime neid langevarjurite tundemärke kanda.“

Loengud relvadest, kaardi- ja kompassilugemisest, jalaväetaktikast, koodidest, signaaliseerimisest, välitelefoniidest, raadiovarustusest, kommutatsioonipaneeli ja telegraafi

kaabeldamisest, õhkimisest olid ainsaks puhkamise ajaks. Relvastamata võitluseks ja täägiharjutuseks oli vaja kasutada neid samu värisevaid lihaseid.

Kui neile anti relvad, öeldi, et nad kohtleks neid samamoodi nagu naist, õrnalt. See oli nende oma, nende hoida, sellega koos lahinguväljal magada, seda intiimselt tunda. Nad jõudsid nii kaugemale, et suutsid seda kinnisilmi lahti võtta ja kokku panna.

Toccoas oli meeste hüppekooliks ettevalmistamiseks umbes 10 meetri kõrgune mudeltorn. Mees kinnitati langevarjurakmetesse, mis olid ühendatud 4,5 meetriste püstikutega, mis omakorda olid kinnitatud trossi mööda sõitva rihmratta külge. Rakmetes tornist alla hüppamine ja trossi mööda maapinna poole libisemine andis päris langevarjuhüppe ja maandumise tunde.

Kõiki neid tegevusi saatis ühehäälnene karjumine, skandeerimine, üheskoos laulmine või sajatamine. Keelekasutus oli ropp. Need sõjaväkke astunud üheksateistkümnepäevaste või kahekümneaastased mehed, kes olid vabad kodu ja kasvatuse piirangutest, olid sattunud ainult meeste ühiskonda, olid pärit kõikjal üle Ameerika, kasutasid keelt ühe lõimumise viisina. Vaieldamatult enimkasutatud sõna oli f-sõna. See asendas omadus-, nimi- ja tegusõnu. Seda kasutati näiteks kokkade iseloomustamiseks: „need tõprad“ või „kuradi kokad“; nende tegevuse kirjeldamiseks: „nad keerasid asja jälle persse“, ja selle kohta, mida nad valmistasid. Harvardi inglise keele eriala tudeng David Kenyon Webster tunnistas, et tal oli raske kohaneda „ilge, üksluise ja kujutlusvõimetu keelega“. Selline keelekasutus pani meheks saavaid poisse end tundma sitkete ja mis veel tähtsam, insaiderite, grupi liikmetena. Isegi Webster harjus sellega, kuigi see ei hakanud talle kunagi meeldima.

Mehed õppisid rohkemat kui vandumist, rohkemat kui relvast tulistamist, rohkemat, kui seda, et nende kehaline vastupidavus oli palju suurem kui nad eales ette kujutanud olid. Nad õppisid kohest, kõhkluseta kuuletumist. Pisirikkumisi karistati kohapeal, tavaliselt oli selleks käsklus teha 20 kätekõverdust. Tõsisemad rikkumised läksid toimepanijale maksma linnaloo või mitmetunnise täislahinguvastustuses marsi paraadväljakul. Gordon jutustas, et armeel oli järgnev ütlus: „Me ei saa sind midagi tegema sundida, kuid me saame sind panna soovima, et sa oleks teinud.“ Nende kannatused tõid nad kokku, nende rivimarsid, laulmine ja ühised kogemused hoidsid neid koos, neist oli saamas perekond.

Kompanii õppis üksusena tegutsema. Easy moodustamisest olid möödunud vaid mõned päevad, kui mehed suutsid veerand-, pool- või täispööret teha kui üks mees. Või asuda teele taktmarssides või joostes. Või heita maapinnale, et teha kätekõverdusi. Või hüüda ühehäälselt „Jah, härra ülem!“ või „Ei, härra ülem!“

See oli osa kõikidele armeedele omasest sissepühendamisriitustest. Seda oli ka jooma õppimine. Joodi õlut, peaaegu eranditult sai seda sõjaväepoest, kuna linnu lähedal ei asunud. Palju õlut. Nad laulsid sõdurilaule. Öhtu lõppedes solvas alati keegi kedagi lällava viitega tolle ema, kallima, kodulinna või usu kohta. Siis nad kaklesid nagu sõduripoisid ikka, tekitasid üksteisele ninaverejookse ja siniseid silmi, röökisid kasarmutesse tuigerdades sõjasalme, toetasid üksteist, said kamraadideks.

Nende kogemuste jagamisena kujunes välja lähedus, mis oli kõrvalistele isikutele tundmatu. Kamraadid on lähedasemad kui sõbrad, lähedasemad kui vennad. Nendevaheline suhe on armastajate omast erinev. Nende usaldus üksteise vastu ja teadmised üksteisest on täielikud. Nad kuulsid üksteise elulugusid, mida nad tegid enne

armeesse tulekut, kus ja miks nad vabatahtlikuna väkke astusid, mida neile süüa ja juua meeldib, millised nende anded on. Kui nad öisel marsil kõhatust kuulsid, teadsid, kellelt see pärineb; kui nad nägid öise manöövri ajal kedagi läbi metsa hiilimas, teadsid nad silueti järgi, kes see on.

Nende identifitseerimine toimus ülevalt alla, üldarmeest õhudessantväeni, 506. rügemendist 2. pataljonini, sealt Easy kompaniini, rühmast jaoni. Reamees Kurt Gabel 513. langevarjurügemendist kirjeldas oma kogemust sõnadega, mida iga E-kompanii liige oleks võinud kasutada: „„Jake’ist, Joest ja minust sai...punt. Meie hulgas oli palju punte. Tavaliselt samast rühmast või jaost pärit kolmeseid ja neljaseid gruppe, perekondadena toimivate väikeste üksuste tuumelemente, võeti lahkesti puntidena omaks. See jagamine...arenes selleks, et mitte kunagi kaduda, mitte kunagi korduda. Tihtipeale moodustasid kolm sellist olemit võitluses hämmastavaid tulemusi andva jao. Nad olid kõhklemata valmis üksteise eest nälgima, külmetama, surema. Ning jagu püüdis neid kaitsta või hädast välja päästa tagajärgedele üldse mõtlemata, kirudes neid selle pärast kõik see aeg. Selline relvajagu, kuulipildujajagu, luurejagu või rajaleidjate jagu oli müstiline kooslus.“³

Filosoof J. Glenn Gray tabas oma klassikalises teoses „Sõdalased“ naelapea pihta: „Rahuaegsed formeeringud ühise ja ühtse eesmärgi nimel ei kutsu esile midagi sellist nagu sõjaaja kamraadlus...Oma kõrgpunktis on see kamraatluse tunne ekstaas...Mehed on ainult

---

³ Kurt Gabel, *The Making of a Paratrooper: Airborne Training and Combat in World War II* (Lawrence, Kan.:University of Kansas, 1990), 142.

siis tõelised kamraadid, kui igaüks neist on valmis teise eest ilma kõhklemata ning isiklikule kaotusele mõtlemata oma elu andma.“⁴

Väljaõppes vormunud ja lahingus tugevnenud kamraadlus kestis terve elu. Reamees Don Malarkey Oregonist kirjutas 49 aastat peale Toccoa laagrit 1942. aasta suvest: „See oli mu elu kõige tähtsama kogemuse algus, E-kompanii liikmena. Sest peale pole möödunud päeva, mil ma ei täna Adolf Hitlerit, et ta võimaldas mul puutuda kokku grupiga, kuhu kuulusid kõige andekamad ja inspireerivamad mehed, keda ma eales tundnud olen.“ Iga Easy kompanii liige, keda autor selle raamatu jaoks intervjueris, ütles midagi sarnast.

***

Allohviterideks said vabatahtlikuna väkke astunud, asendades järkjärgult kaitseväge kaadri omi, kes loobusid, kui väljaõpe intensiivsemaks muutus. Aasta möödudes pärinesid kõik Easy 13 seersanti algsete reameeste hulgast, sealhulgas ka veebel William Evans, seersandid James Diel, Salty Harris ja Myron Ranney ning Leo Boyle, Bill Guarnere, Carwood Lipton, John Martin, Robert Rader ja Amos Taylor. „Need mehed,“ nagu üks reamees ütles,“ olid liidrid, keda me austasime ja kellele järgneksime kuhu tahes.“

Ka ohvitserid olid erilised ja kõiki peale kompaniiülema Herbert Sobeli austati. „Me ei uskunud, et sellised inimesed nagu Winters, Matheson, Nixon ja teised üldse olemas on,“ meenutas reamees Rader. „Nad olid suurepärased inimesed ning see, et need mehed hoolisid ja jagasid oma aega ning vaeva meiega, tundus imena. Nad õpetasid meid

---

⁴ J. Glenn Gray, *The Warriors: Reflections on Men in Battle* (New York: Harper & Row, 1959, 43, 45, 46

usaldama.“ Rader jätkas: „Winters pööras meie elud peapeale. Ta oli siiralt sõbralik, tõeliselt meist ja meie füüsilisest treeningust huvitatud. Ta oli peaaegu et häbelik. Ta ei öelnud 'Kurat', kui ta sita sisse astus.“ Gordon ütles, et kui keegi meestest hüüdis: „Hei, leitnant, kas teil on täna kohting?“ muutus Winters näost punaseks kui peet.

Matheson, kes edutati varsti pataljoni staapi käsundusohvitseriks ning kellest sai lõpuks tavaarmee kindralmajor, oli noortest ohvitseridest kõige sõjardlikum. Hester oli „isalik“, Nixon peenutsev. Winters ei olnud nimetatutest keegi, ka ei olnud ta humoorikas ega jonnakas. Raderi sõnul ei püüdnud Dick Winters mitte kunagi Jumalat teeselda, mitte kunagi ei käitunud ta teistmoodi kui mees. Ta oli ohvitser, kes suutis mehed tegutsema panna, sest ta ei oodanud neilt midagi muud, kui vaid parimat ja „ta meeldis sulle niivõrd palju, et sa vihkasid teda alt vedada“. Ta oli ja on E-kompanii meeste poolt peaaegu jumaldatud.

***

Nooremleitnant Wintersil oli ainult üks, püsiv probleem, leitnant (varsti kapteniks edutatav) Sobel.

Kompaniitülem oli võrdlemisi pikk, kehaehituselt sale, tihedate mustade juustega. Tema silmad olid pilukil, nina suur ja kongus. Ta nägu oli pikk ja lõug sissetõmbunud. Ta oli olnud riiete müügimees ja ei teadnud päriselust midagi. Ta oli saamatu, organiseerimatu, täiesti ebasportlik. Iga mees kompaniis oli paremas kehalises vormis. Tema käitumine oli „naljakas“, ta „rääkis teistmoodi“. Temast õhkus ülbust.

Sobel oli pisitürann, kes oli pandud sellisesse ametisse, milles tal oli täielik võim. Kui talle mingil põhjusel mees ei meeldinud, kukutas ta tolle tõelise või väljamõeldud rikkumise pärast välja.

Temas oli julm. Laupäevahommikuste ülevaatuste ajal kõndis ta mööda rivi, peatus mehe ees, kes teda mingil viisil oli pahandanud ja märkis ta „räpaste kõrvade“ pärast üles. Peale sel põhjusel kolme või nelja mehe linnaloast ilmajätmist läks ta üle „räpastele relvahoidmise pöördtelgedele“ ja hoidis sel põhjusel veel pooltosinat meest kasarmutes. Kui keegi jäi pühapäeva õhtul saabumisega hiljaks, käskis Sobel tal järgmisel õhtul pärast terve päev kestnud väljaõpet kaevata oma kaevikutööriistadega 2x2x2-m augu. Kui auk oli valmis, käskis Sobel selle kinni ajada.

Sobel oli kindel siht, et tema kompanii oleks rügemendi parim. Sellise tulemuse kindlustamiseks pitsitas ta Easy mehi rohkem. Nad tegid enam riviõppust, jooksid kiiremini, treenisid kõvemini.

Currahee mäest üles joostes oli Sobel kompanii eesotsas, noogutas pead, plaksutas käsi kokku, vaatas üle õla tagasi, et näha kas keegi jääb maha. Oma suurte lampjalgedega jooksis ta nagu segaduses part. Ta karjus: „Japsid saavad teid kätte!“ või „Hei-hoo, Silver!⁵“

„Ma mäletan paljudel kordadel pika jooksu lõpetamist,“ ütles Tipper. „Kõik olid kokkuvajumise äärel ja ootasid rivis käsklust 'Rivitult!', Sobel jooksis oma meeste ees

---

⁵ Viitab seriaalile *Lone Ranger*, kus peategelane pahade tegelaste vastu võitlusse minnes oma hobusele Silverile vastavalt hõikas.

edasi-tagasi ja hüüdis 'Paigal, PAIGAL!' Ta ei vabastanud meid enne, kui oli rahul sellega, et meil oli piisavalt distsipliini, et tema käsul kivikujusid kehastada. Muidugi oli see võimatu. Kuid me tegime seda, mida ta tahtis ja millal tahtis. Me tahtsime neid tiibu.“

Gordonis kasvas Sobeli vastu eluaegne viha. „Kuni ma maandusin D-päeva väga varajastel tundidel Prantsusmaal,“ ütles Gordon 1990. aastal, „oli minu sõda selle mehega.“ Koos teiste vabatahtlikult väkke astunutega vandus Gordon, et Sobel ei oleks lahingus viit minutitki elus, vähemalt mitte siis, kui ta meestel on funktsioneerivat laskemoona. Kui vaenlane teda ei tabaks, oleks Easys rohkem kui tosin meest, kes vannuks, et teevad seda ise. Mehed siunasid Sobelit tema selja taga, „kuradi juut“ oli kõige levinum epiteet.

Sobel oli oma ohvitseride vastu sama karm kui meeste vastu. Nende füüsiline treening oli samasugune, kuid, kui mehed kuulsid päeva viimast „Rivitult!“, olid nad vabad oma koikudele pugema, samas kui ohvitserid pidid õppima lahingueeskirju ning seejärel tegema testi ülesande kohta, mille Sobel oli neile andnud. Winters meenutas, et kui Sobel pidas ohvitseride koosolekuid, siis: „Ta oli väga domineeriv. Ei olnud võta-ja-anna meetodit. Tema hääletoon oli kõrge, kriipiv. Normaalsel viisil rääkimise asemel ta karjus. See ajas sind lihtsalt närvi.“ Ohvitseridel oli oma kapteni jaoks hüüdnimi „Must luik“.

Sobelil ei olnud sõpru. Ohvitserid vältisid teda ohvitseride klubis. Keegi ei tahtnud temaga suhelda, keegi ei otsinud tema seltskonda. Keegi Easyst ei teadnud tema endisest elust midagi ja keegi ei hoolinudki. Tal olid oma lemmikud, kellest number üks oli kompanii veebel William Evans. Koos ässitasid Sobel ja Evans mehi üksteise vastu üles, andes eelise ühele ja võttes selle teiselt.

Igäüks, kes on sõjaväes olnud, teab sellist tüüpi. Sobel oli klassikaline kanasitt. Ta tekitas kõige ebaolulisemates olukordades kõige rohkem pingeid. Oma raamatus „Sõjajaeg“ on Paul Fussell välja pakkunud parima definitsiooni: „Kanasitt (*chickenshit*) viitab käitumisele, mis muudab sõjaväeelu hullemaks, kui see peaks olema: tugevad ahistavad väikestviisi nõrku; avalik kisklus võimu, lugupidamise ja mõjukuse pärast; vajaliku distsipliinina kehvasti varjatud sadism; pidev „vanade arvete klaarimine“; ning rõhumine pigem käskluse kirjapanekule, mitte selle iseloomule. Seda nimetatakse hobuse-, pulli- või elevandisita asemel kanasitaks, kuna see on kitsarinnaline, vääritud ja võtab tühist tõsisena.“⁶

***

Sobelil oli meeste üle võim. Leitnant Wintersil oli nende austus. Need kaks meest olid määratud konfliktile sattuma. Keegi ei öelnud seda otse ja mitte kõik ei saanud aru, mis toimub ning Winters ei tahtnud, et seis selline oleks, kuid nad konkureerisid Sobeliga liidripositsiooni pärast.

Sobeli põlgus Wintersi vastu sai alguse Toccoa esimesel nädalal. Winters juhtis kompanii võimlemist. Ta seisis ette näidates alusel, aidates poistel harjutused läbi teha. „Need poisid, nad olid terased. Ning mul oli nende täielik tähelepanu.“ Kolonel Sink kõndis mööda. Ta peatus, et meid vaadata. Kui Winters lõpetas, kõndis Sink tema juurde. „Nooremleitnant,“ küsis ta, „mitu korda on sellel kompaniil võimlemist olnud?“ „Kolm korda,“ vastas

---

⁶ Paul Fussell, *Wartime: Understanding and Behavior in the Second World War* (New York: Oxford University Press, 1989), 80.

Winters. „Täna väga,“ ütles Sink. Paar päeva hiljem, ilma Sobeliga konsulteerimata, edutas ta Wintersi vanemleitnandiks. Sobeli jaoks oli Winters sellest päevast peale märgitud mees. Ta andis rühmaülemale kõik vastikud ülesanded, mida ta leida suutis, nagu näiteks käimla ülevaatus või pani ta Wintersi ametisse toiduportsjonite jagajana.

Paul Fussell kirjutas: „Kanasita tunneb koheselt ära, sest tal pole kunagi midagi pistmist sõja võitmisega.“⁷ Winters ei olnud sellega nõus. Ta uskus, et vähemalt osa sellest, mida Sobel tegi – kui mitte viis, kuidas ta seda tegi – oli vajalik. Kui Easy jooksis kaugemale ja kiiremini kui teised kompaniid, kui see oli paraadväljakul kauem, kui selle täagiõppusi saatis pidev „Japsid saavad teid kätte!“ ja teised manitsused, no siis peaks see olema ju parem kompanii kui teised.

Mida Winters peale Sobeli kitsarinnalisuse ja meelevaldsete meetodite pahaks pani, oli tema puudulik otsustusvõime. Mehel ei olnud ei tervet mõistust ega sõjaväelist kogemust. Ta ei osanud kaarti lugeda. Väliõppustel pöördus ta aseülemale poole ja küsis: „Hester, kus me oleme?“ Hester püüdis Sobelile asukohta kindlaks teha ilma talle piinlikkust valmistamata, aga kõik mehed teadsid, mis toimub.

Sobel otsustas ilma kaalutlemata ja konsulteerimata ning tema nipsotsused olid tavaliselt valed. Ühel ööl Toccoas oli kompanii metsas õppusel. See pidi olema kaitseõppus, tuli püsida positsioonidel, olla vaikselt ja lasta vaenlasel pihtamisvööndisse siseneda. „Ei midagi rasket,“ meenutas Winters, „lihtne ülesanne. Lihtsalt jaga mehed laiali, määra nad positsioonidele ja käsi kõigil vaikselt olla. Me ootasime, ootasime, ootasime. Äkki hakkas

---

⁷ *Ibid.*

metsas tuuleil puhuma ja lehed sahisema ning Sobel hüppas püsti. 'Siit nad tulevad! Siit nad tulevad!' Jumala päralt! Kui me oleksime lahingus olnud, oleks kogu neetud kompanii maa pealt pühitud. Ning mina mõtlesin: 'Ma ei saa selle mehega lahingusse minna! Tal ei ole üldse mõistust peas!'"

Winters tunnistas, et Sobel oli distsiplinist ja ta valmistas ette kuradi vinget kompaniid. Iga kord, kui Easyt näha oli, jumala päralt, mehed olid viimase peal. Ükskõik, mida tegime, olime eesrinnas.“ Reamees Rader ütles Sobeli kohta: „Ta kooris sinult su tsiviilisiku viisi asju teha ja su väärkuse, kuid sinust sai üks parimaid sõdureid armees.“ Wintersi arvates seisnes probleem selles, et: „Sobel ei näinud rahutust ja põlgust, mis üksustes kasvas. Sa juhid kas hirmuga või näiteks olemisega. Meid juhtis hirm.“

Ma küsisin iga selle raamatu tarbeks intervjuueeritud Easy kompanii mehelt, kas erakordne lähedus, silmapaistev sidusus üksuses ja märkimisväärne, püsiv enese Easy kompaniiga samastamise jõud oli põhjustatud Sobelist või vaatamata Sobelile. Need, kes ei vastanud „Mõlema pärast“, ütlesid, et see oli Sobeli pärast. Rod Strohl vaatas mulle silma ja ütles kindlalt: „Herbert Sobel tegi E-kompanii.“ Teised ütlesid midagi sarnast. Kuid peaaegu nad kõik vihkasid Sobelit.

See tunne aitas kompaniid ühtseks muuta. „Selles pole kahtlustki,“ ütles Winters. „See oli tunne, mida jagasid kõik. Nooremohvitserid, allohvitserid, vabatahtlikult väkke astunud mehed, me kõik tundsimme samamoodi.“ Kuid ta lisas: „See lähendas meid. Me pidime Sobeli üle elama.“

Nad vihkasid teda nii palju, et isegi siis, kui Sobel oleks pidanud nende austuse ära teenima, seda ei juhtunud. Toccoas pidid kõik, nii kaadriohvitserid kui ka vabatahtlikult

väkke astunud, läbima füüsilise sobivustesti. Selleks ajaks olid nad nii heas vormis, et keegi selle pärast õieti ei muretsenud. Pea igaüks neist suutis näiteks teha 35 või 40 kätekõverdust, kui nõutav arv oli 30. Tipper ütles, et nad olid siiski väga põnevil, sest teadsid, et Sobel suudab teha vaevalt 20 kätekõverdust. Ta peatus alati selles punktis, kui tema kompanii võimlemist juhtis. Kui see test oleks õiglane, kukus Sobel läbi ja ta saadetaks minema.

„Sobeli proovilepanek oli avalik ja aus. Ma olin osa mitte nii ükskõiksest publikust umbes 15 meetrit eemal. Kahekümne kätekõverduse juures oli ta märgatavalt kurnatud, kuid jätkas. 24-nda või 25-nda juures ta käed värisesid ja ta muutus näost punaseks, aga jätkas aeglaselt. Ma ei tea, kuidas ta 30 kätekõverdusega hakkama sai, aga ta sai. Me olime vaiksed, raputasime päid, kuid ei naeratanud. Sobelil ei jäänud meelekindlusest puudu. Me lohutasime end mõttega, et ta oli kõigele vaatamata ikkagi naljanumber.“

Langevarjurid olid vabatahtlikud. Igal reamehel või ohvitseril oli vaba voli mis tahes ajal lahkuda. Paljud ka tegid seda. Sobel ei teinud. Ta oleks võinud langevarjuriks olemise väljakutsest ükskõik millal loobuda ja minna staabitööle varustuskompanii juurde, kuid tema meelekindlus selles ettevõtmises õnnestuda, oli sama suur kui iga mehe oma kompaniis.

***

Easyt rohkem tegema sundida kui Dogi ja Foxi oli keeruline, sest 2. pataljoni ülem major Strayer oli pea sama fanaatiline kui Sobel. Tänapäeva ajal lubas Sink oma meestel pidusööki süüa ja puhata, aga major Strayer otsustas, et 2. pataljonil on aeg teha kahepäevane väliõppus. See hõlmas endas pikki rännakuid, rünnakut kaitstud positsioonile

ja sissejuhatust K-ratsiooni (plekk-karbikesed, mis sisaldasid teatud sorti hautist, kreekereid, komme ja puuviljamahla- pulbrit).

Strayer tegi need tänapühad veelgi meeldejäavamaks, käies välja Hawg Innardsi probleemi. Ta tõmbas üle väljaku umbes 45 sentimeetri kõrgusele maapinnast traadid. Kuulipildurid tulistasid üle traadi. Selle alla laotas Strayer värskelt tapetud orikate sisikonna – südamed, kopsud, soolikad, maksad, kõik. Mehed roomasid läbi rõveda sodi. Lipton meenutas, et armees tehti vahet kahesugusel roomamisel – lapse ja mao omal. Nemad roomasid nagu maod. Keegi ei unustanud seda kogemust kunagi.

***

Novembri lõpuks oli baasväljaõpe lõppenud. Iga kompanii mees oli omandanud spetsialiteedi, olgu selleks miinipildujad, kuulipildujad, püssid, sidepidamine, haavasidumine ja ülejäänud. Iga mees oli võimeline täitma ükskõik millist ülesannet rühmas, vähemalt algelisel viisil. Iga mees teadis vanemseersandi ja nooremveebli kohustusi ja oli neid valmis vajadusel ka täitma. Kõiki, kes Toccoast läbi tulid, oli vaevatud pea mässi piirini. „Me kõik mõtlesime,“ ütles Christenson, „peale seda suudan taluda kõike, mis ette visatakse.“

***

Umbes päev enne Toccoast lahkumist luges kolonel Sink ajakirjast Reader's Digest, et Jaapani armee pataljon on marssimise kestvuses seadnud uue maailmarekordi, läbides piki Malay maakitsust 170 kilomeetrit 72 tunniga. „Minu mehed suudavad sellest enam,“ väitis Sink. Kuna Strayeri 2. pataljon oli kõige kõvemini treeninud, valis Sink selle, et oma

seisukohta tõestada. 1. pataljon sõitis rongiga Fort Benningusse, 3. sõitis rongiga Atlantasse, aga 2. pataljon marssis.

1. detsembril 0700 asusid Dog, Easy, Fox ja pataljoni peastaabi kompaniid teele, iga mees kandis täisvarustust ja relva. See oli juba laskurite jaoks raske, kohutav miinipilduja meeskonnaliikmetele nagu Malarkeyle või Gordonile, kes kandis kuulipildujat. Strayeri valitud marsruut oli 190 kilomeetrit pikk, 170 kilomeetrit sellest kulges kolgastes, pindamata teedel. Ilm oli kehv, jäise vihma, mõningase lume ja sellest põhjustatud libedate, mudaste teedega. Nagu Webster meenutas: „Esimesel päeval sumpasime ja kukkusime punases mudas ja vandusime ja kirusime ning lugesime järgmise pausini minuteid.“ Nad marssisid terve päeva, videviku pimedani. Vihm ja lumi jäid järgi. Hakkas puhuma külm, lõikav tuul.

Kella 2300 oli pataljon läbinud 64 kilomeetrit. Strayer valis välja laagrikoha; palja, tuulise künka ilma puude, põõsaste või mingisuguse tuuletakistuseta. Temperatuur langes üle kahekümne miinuskraadi. Meestele anti või ja marmelaadiga määritud leiba, sest nad ei saanud priimuseid tööle. Kui nad 0600 ärkasid, oli kõik paksu härmatisekihiga kaetud. Saapad ja sokid olid kõvaks külmunud. Ohvitserid ja mehed pidid saabastelt paelad ära võtma, et neid oma paistetanud jalgade otsa panna. Püssid, miinipildujad ja kuulipildujad olid maapinna külge kinni külmunud. Varjendipoolikud praksatasid nagu plaksukomm.

Teisel päeval võttis kangete, valutavate lihaste ülessoojendamine mõne kilomeetri, kuid kolmas päev oli kõige hullem. Kui 128 kilomeetrit oli läbitud, ootas ees veel 62 kilomeetrit, neist umbes viimased 32 Atlantasse viival kiirteel. Mudas marssimine oli

olnud halb, kuid tsement oli jalgadele palju hullem. Pataljon oli sel öösel laagris Oglethorpe'i ülikooli territooriumil Atlanta äärelinnas.

Malarkey ja tema sõber Warren „Skip“ Muck panid oma telgi üles ja heitsid puhkama. Tuli info, et lobi on valmis. Malarkey ei suutnud püsti seista. Ta roomas oma kätel ja põlvedel lobijärjekorda. Tema rühma ülem Winters heitis talle ühe pilgu ja ütles, et ta sõidaks järgmisel hommikul kiirabiautos lõppsihtkohta Five Pointsi Atlanta kesklinnas.

Malarkey otsustas, et ta suudab siiski omal jõul. Suutsid ka peaaegu kõik teised. Selleks ajaks oli rännak püüdnud nii raadios kui ka ajalehtedes üle kogu Georgia. avalikkuse tähelepanu. Hõiskavad rahvamassid ääristasid rännaku marsruuti. Strayer oli ansambli organiseerinud. See ootas neid 1,6 kilomeetri kaugusel Five Pointsist. Malarkey, kes oli kohutavates valudes kaasa marssinud, ütles, et temaga juhtus midagi imelikku, kui ansambel mängima hakkas. Ta ajas ennast sirgu, valu kadus ja ta lõpetas marsi nii, nagu oleks nad Toccoas ülevaatusel marssinud.

Nad olid 75 tunniga läbinud 190 kilomeetrit. Reaalne marsiaeg oli 33 tundi, 30 minutit või umbes 6,4 kilomeetrit tunnis. Pataljoni 586 mehest ja ohvitserist ei suutnud rännakut läbi teha ainult 12, kuigi mõningaid neist pidid kaaslased viimasel päeval toetama. Kolonel Sink oli õigusega uhke. „Mitte ükski mees ei kukkunud välja,“ ütles ta ajakirjandusele, „kuid, kui nad kukkusid, kukkusid nad nägu eespool.“ Leitnant Moore'i Easy kolmas rühm oli pataljoni ainuke, milles iga mees tegi iga teekonna sammu omal jõul. Preemiana juhtisid nemad paraadi läbi Atlanta.

„Tõuse püsti ja haagi külge“

BENNING, MACKALL, BRAGG, SHANKS

Detsember 1942 – september 1943

Kui see üldse võimalik on, oli Benning veel armetum kui Toccoa, eriti selle kurikuulus Praepanni ala, kus hüppeväljaõpe edasi läks. See oli rügemendi välilaagri ala, mis koosnes tühjale, liivasele alale rajatud pisikestest puupunkritest. Kuid E-kompanii mehed tervitasid Benningut kergendusega, kuna nad said reaalselt langevarjuriväljaõpet, selle asemel, et veeta enamus oma ärkvelolekuaja tundidest gümnaastikat tehes.

Langervarjurikool pidi algama füüsilise väljaõppega (A-staadium), millele järgneksid B-, C- ja D-staadiumid, millest igaüks kestaks nädala, kuid 506. rügement jättis esimese staadiumi vahele. See juhtus sellepärast, et 1. pataljoni saabus enne teisi, läks A-staadiumisse ning valmistas hüppekooli seersantidele, kes olid pandud võimlemist ja jooksu juhtima, piinlikkust. Toccoa lõpetanud naersid nooremveeblite üle. Jooksude ajal hakkasid nad tagurpidi jooksuma, esitades allohvitseridele võidujooksu väljakutse ning küsisid neilt peale mõnetunnist treeningut, mis nooremveeblid hingeldama pani, millal soojendus läbi saab ja nad tõsiselt treenima hakkavad. Peale kaht päeva selliseid solvanguid ütlesid allohvitserid ülemale, et 506. rügement on palju paremas seisus kui nad ise, mispärast alustasid kõik 506. kompaniid kohe B-staadiumist.

Nädal aega kiirmarssis kompanii igal hommikul pakkimisangaaridesse, kus nad õppisid, kuidas oma langevarje voltida ja kokku pakkida. Lõunasöögiks jooksid nad tagasi Praepanni, seejärel veetsid pärastlõuna 1,2 meetri kõrgusele maapinnast tõstetud mudellennukikeredelt saepurukuhjadesse alla hüpates, rippuvates rakmetes langevarju käsitsedes või 9-meetrisest tornist metalltrossi külge kinnitatud langevarjurakmetes alla hüpates.

Järgneval nädalal tegid mehed C-staadiumis 76-meetrisest tornist vabasid ja kontrollitud hüppeid. Ühes tornis olid istmed, amortisaatorid ja langevarju juhtimise kaablid; teises tornis oli neli langevarju, mis avanesid, kui suspensiooni kangid õlani jõudsid. Iga mees tegi nendest tornidest mitu päevast ja ühe öise hüppe.

C-staadiumis kasutati tuulemasinat, mis tekitas tormituule, mis liigutas nii langevarju kui ka meest, et õpetada neid peale maandumist oma langevarjukupleid ohjama ja kokku panema.

Peale nädalat tornides olid langevarjuriteks astunud mehed D-staadiumi, päris asja, jaoks valmis. See kujutas endast viit hüpet C-47 lennukist, mis tõi protsessi läbinuile langevarjuri tiivad. Päev enne seda pakkisid mehed oma langevarjud kokku, vaatasid need üle, pakkisid need jälle kokku, vaatasid need jälle üle, kella 2300-ni välja. Äratus oli 0530. Nad marssisid ootusärevalt lauldes ja hõisates Lawsoni lennuväljale. Nad panid langevarjud selga, istusid pingiridadesse ja ootasid, et neid C-47-sse kokku kogutaks. Mehed narritasid üksteist, rääkisid anekdoote, suitsetasid ohtralt, naersid närviliselt, käisid tihti käimlas ning kontrollisid korduvalt oma langevarju ja rinna peal kantavat varulangevarju.

Nad laaditi peale, 24 tükki lennukisse. Peale ühe või kahe erandi oli see kõigi jaoks esimene lennukisõit. Kui C-47 jõudis 457 meetri kõrgusele, hakkas see tiirlema. Punane tuli süttis ja hüppejuht, vanemveeblist instruktor, hüüdis: „Tõuse püsti ja haagi külge.“ Iga mees haakis oma põhilangevarju seljakoti külge kinnitatud liini lennuki keskosa ülaosa mööda jooksva ankurliini külge. „Hõika varustuse kontrolliks!“ hüüdis hüppejuht. „Number kaksteist korras!“ „Number üksteist korras!“ ja nii edasi rea lõpuni. „Tõmbu koomale ja seisa ukse juurde!“ Esimene mees astus avatud ukse juurde. Kõiki mehi oli kästud vaadata silmapiiri suunas, mitte otse alla, seda ilmsetel psühholoogilistel kaalutlustel. Neid oli õpetatud ka oma käsi ukse välis-, mitte siseserva peale asetama. Kui käed olid välisserval, polnud midagi, mis oleks meest lennukis hoidnud, ja kõige väiksem müksatus, isegi tunne, et järgmine mees liigub ettepoole, oli piisav, et teda lennukist välja saada. Kui ta aetas käed sissepoole, ei saanud Gordoni sõnul ka 12 meest tema seljataga eesolijat välja lükata, kui ta minna ei tahtnud. Selline on hirmu jõud. Kui hüppejuht nägi, et mees paneb käed lennuki siseäärtele, tõmbas ta langevarjuri tagasi ja lasi teistel välja minna.

Gordoni sõnul oli enamus mehi nii põnevil ja selle kõige sees, et nad oleks peaaegu ilma langevarjuta välja läinud. Asi oli nii hull. Ühtekokku kvalifitseerus 94 protsenti 506. rügemendi meestest, mis pani aluse senikehtivale rekordile.

Esimesel hüppel läksid mehed välja ükshaaval. Niipea, kui langevarjur oli ukse juures, koputas hüppejuht talle jalale. Välja ta läkski.

„Ma lohisesin ukseni ja hüppasin avarasse, hingetuksvõtvasse tühjusesse,“ meenutas Webster. „Mu süda hüppas kurku ja pea läks tühjaks.“ Trossi külge karabiiniga kinnitatud

langevarju avamismehhanism käivitus lennukist väljahüppamisel. Lennuki propelleri kuum õhupahvak puhus langevarju täis ja ta tunnetas suurepärasest avanemise vapustust.

„Sealt edasi oli hüpe lõbus. Ma triivisin võnkudes allapoole või siia-sinna kõikudes, nagu tsiviilisikud ütleks: rõõmsalt ringi vaadates. Taevas oli täis kõrgendatud meeleolus langevarjureid, kes üksteise suunas hõikusid.“

***

Selle avatud ukse ees seismine oli ilmne tõehetk. Mehed, kes väljaõppel silma paistsid; mehed, kes hiljem lahingus tavalise jalaväelasena vapruse eest medaleid said, kangestusid. Vahel anti neile teine võimalus, kas siis samal lennul, kui teised hüpanud olid, või järgmisel päeval. Tavaliselt aga, kui mees kangestus, ei hüpanud ta kunagi.

Kaks E-kompanii liiget kangestusid. Nad keeldusid hüppamast. Üks neist, reamees Joe Ramirez, lükati lennuki tagaossa, kuid peale seda, kui kõik olid hüpanud, ütles ta hüppejuhile, et soovib hüpata. Lennuk tiirutas väljaku kohal. Teisel korral ta hüppas. Nagu reamees Rod Strohl ütles: „See nõudis temalt rohkem julgust, kui mehelt, kes esimese korraga välja hüppas.“

***

Easy tegi oma teise hüpe sel pärastlõunal, mehed hüppasid lennukist välja ükshaaval. Järgmine hüpe oli massihüpe, hüppejuht karjus: „Mine! Mine! Mine!“ ja 12 juhise küljes olevat meest liikusid ukse poole. Hüppejuhi imestuseks tegid juhised lennuki kuue sekundiga tühjaks. Carson kirjutas oma päevikus: „Ma arvan, et ma lähen hüpete järele

hulluks, sest, kui ma olen maa peal, mõtlen ma hüppe värinale ja tahan veel hüpata. Kui ma tunnen seda alguse jõnksatust, hüüan ma kogu jõust.“

Neljas hüpe toimus jõululaupäeval. Esimese jõulupüha sai kompanii vabaks ja samuti said nad kena kalkuni pidusöögi. Need olid pea igale kompanii mehele esimesed jõulud kodust eemal. Carson kirjutas: „Ei ole jõulude moodi, pole lund, pole kuusepuud, kinke, ema ega isa.“

26. detsembril, viimasel hüppel sai iga mees tunnistuse, mis tõendas, et isikul on sellest päevast alates õigus end kvalifitseerunud langevarjuriks pidada. Sellele järgnes kõige uhkem hetk, see, mille nimel nad olid kuus kuud vaeva näinud, hõbetiibade külgekinnitamine. Sellest unustamatust hetkest peale oli iga Easy liige, iga 506. rügemendi liige igavesti eriline.

***

Kolonel Sink korraldas rügemendi paraadi ja kogus siis mehed enda ümber. Platvormil seistes luges ta ette päeva käsu (mehed said hiljem trükitud koopia). „Te olete ühe kõige parema rügemendi liikmed Ameerika Ühendriikide armees,“ teadustas Sink, „ja seega ka maailmas.“ Ta ütles, et saadab mehed koju kümnapäevasele puhkusele, meenutades neile, et neilt oodatakse teatud asju, seda mitte ainult puhkusel olles, vaid neil on ka töökspidamised, mille järgi nad oma elu elama peaks. Nad peaksid kõndima uhkuse ja sõjaväelise hoiakuga, hoolitsema oma välimuse eest ning mäletama oma lahinguhüudumotot Currahee ning selle tähendust „üks seisma“. „*Me seisame koos üksi.*“

Ta käskis meestel vanglast eemal hoida ja saatis nad laiali. Tiivad vormirietusel, saapad poleeritud, püksisääred saabastesse topitud, läksid nad teele. Kui nad koju jõudsid, olid nad oma vanemate ja sõprade imetusobjektid, seda ilmselt oma kehalise treenituse, kuid veel enam enesekindluse pärast, mille nad viimase poole aasta jooksul omandanud olid. Nad olid läbinud väljaõppekursuse, mida kolm viiest vabatahtlikust ei olnud lõpetada suutnud, nad olid üle elanud Sobeli viha ja ahistamise, nad olid lendavast lennukist välja hüpanud. Nad olid eliit.

Mitte aga nii eliit, et nad oleksid võinud armee reegleid ja eeskirju ignoreerida. Kolonel Sink hoiatas neid, et puhkuse lõppedes peavad nad tagasi Benningus olema, kuid 1943. aasta jaanuarikuu õhu-, raudtee- ja bussitranspordi vaegvõimsuse tõttu hilines tagasi teenistuskohustusi täitma häirivakstegev hulk 506. rügemendi liikmeid.

Kolonel Sink korraldas rügemendi paraadi. Meestel olid seljas A-klassi ehk pidulikud vormirõivad. Neid juhiti marssima mööda liivast tänavat kokkade välilaagri taga asuvale tühjale alale. Sink käsutas nad valvele ja andis siis käsu „Vabalt!“. Nad vaatasid ja kuulasid vaikides, kuidas leitnant luges ette nimesid. Igast kompaniist üks mees, kes oli saabumisest viimasena teatanud.

„Reamees John Doe, E-kompanii,“ hõikas leitnant välja. Leitnanti kõrval seisev trummilööja põristas vaikse, kurbliku põrina. Kaks püstolkuulipildujat kandvat nooremveebliit liikusid reamees Doe juurde. Ta astus rivist välja. Ta nägu oli kahvatu. Seersandid, üks kummalgi küljel, eskortisid ta edasi. Trummipõrin jätkus. Nad peatusid leitnanti ees. Too luges käsud ette. Reamees Doe praagiti trummipõrina saatel langevarjurite hulgast välja jalaväkke.

Leitnant rebis reamehe õlalt 506. märgi, tiivad tema rinnalt ja viskas need kõik maha. See oli nii alandav, et ohvitserid ja mehed vandusid sosinal. Webster kirjutas oma emale: „Üks asi keeras meid kohutavalt üles: mingi mõttetu leitnant ilma igasuguse sündsustunde või hea maitseta, seisis trummilööja selja taga ja klõpsis pilte kõikidest meestest, kes ette kutsuti. Juba oma sõprade ees alandatud saada on piisavalt hull, aga, kui sind veel sinu häbis pildistatakse – see leitnant tuleks maha lasta.“

Ja veel. Džiip sõitis ette ja viskas välja kasarmukotid. Väljapraagitu pidi oma saapad jalast võtma, panema jalga tavalised jalatsid ning kandma oma pükse jalatsite peal nagu tavalised jalaväelased („sirged sääred“, nagu langevarjurid seda nimetasid). Ta korjas oma kotid üles ja marssis kahe püstolkuulipilduri saatel kurvalt minema, trummipõrin jätkus. Pilt kõledast üksindusest. Seda korrati üheksa korda.

***

Jaanuari lõpus liikusid Easy ja ülejäänud 506. rügement üle Chattahoochee jõe Fort Benningu Alabama poolsele küljele. See oli nagu vangistusest vabadusse minek. Kasarmud olid mugavad ja toit hea. Seal oli korralik sõjaväepood ja kino. Väljaõpe keskendus jaona tegutsemist puudutavatele küsimustele, eriti linnalahingutele, mis oli selle paljude plahvatustega, üksteise tühjade padrunitega tulistamisega ja suitsugranaatide viskamisega lõbus. Mehed tegid oma kuuenda hüppe, esimese koos relvaga.

Carsoni päevikusissekanded tabavad nende talvepäevade meeleolu. 8. veebruar: „Eile õhtul olime mürgeldamistujus, niisiis paiskasime kasarmud padjasõjas segi. Peale kolme tundi võitlust otsustasime, et oleme väsinud ja läksime magama.“

11. veebruar: [kaplan Joe] Toye, [seersant George] Luz ja mina läksime Columbusesse. Kutsusime ka tüdrukud ja pidasime peo, lõbutsime ja veelkord lõbutsime. Millalgi peo ajal kohtasin Bettyt. Lõpuks pidime koju tulema ja jõudsime siia kell 4.45 hommikul. 12. veebruar: „Tagasi Chickasaw Gardensis Columbuses ja taas kord ilus õhtu. Betty ja mina sõbrunesime kenasti. Oli tõeliselt lõbus. Jõudsin koju 4.45 hommikul ja läksin ametipostile 5.30 hommikul, üks silm kinni.

***

Märtsis kästi asjad kokku pakkida, sest tuli mujale liikuda. Mackalli laager Põhja-Carolinas oli sõjaaja ehituse imetöö. 7. novembril 1942 oli see vaid 260 ruutkilomeetrit metsikust. Neli kuud hiljem oli seal 105 kilomeetrit sillutatud teid, 1200- kohaline haigla, viis kino, kuus tohutu suurt õllesaali, täielik, iga ilmaga kasutamiseks sobiv lennuväli kolme 1524 meetri pikkuse hoovõturajaga ja 1750 hoonet. Kasarmud olid köetavad, võrevooditel olid madratsid. Sellele anti nimi 82. õhudessantväe reamees John T. Mackalli järgi, kes oli esimene Teise maailmasõja lahingutes langenud Ameerika langevarjur. Ta suri 8. novembril Põhja-Aafrikas, päeval, mil ehitus algas. Mackalli laager oli langevarjurite diviisi juhatuse koduks.

Väljaõpe intensiivistus ja muutus keerulisemaks. Hüppel ei olnud enam kaasas mitte ainult vintpüss, vaid ka teisi väiksemaid relvi. Bazuuka pidi hüppel olema ühes tükis, samuti ka kergkuulipildujad (kuigi statiivi oli võimalik eraldada ja teise mehe kanda anda). Kaks meest jagasid 60 mm miinipilduja ja selle alusplaadi. Langevarjurite külge kinnitati toit, laskemoon, kaardid, käsigranaadid, suurejõuline lõhkeaine ja muudki. Mõned mehed hüppasid 45- kilose lisaraskusega.

Peale hüppeid toimusid metsas kahe- või kolmepäevased õppused, kus põhirõhk oli kiiretel rühmamanöövritel ning suurte jõududena vaenlase tagalas tegutsemisel. Eha ajal näidati rühmajuhtidele nende asukohakaarti ning kästi hommikuks teatud moel teatud kohas olla. Kapten Sobel tegi reamees Robert „Popeye“ Wynni oma käskjalaks. Ta saatis Wynni oma rühmade asukohta määrama. Wynn suutis „ära eksida“ ja veetis öö end välja magades. Hommikul nõudis Sobel Wynnilt, miks too ära eksis. „Sest ma ei näe pimedas,“ vastas Wynn. „Parem oleks, kui sa pimedas nägema õpiks,“ vastas Sobel ja saatis Wynni oma salga juurde tagasi ning määras uueks käskjalaks Ed Tipperi. „Minu abiga,“ jutustas Tipper, „sai Sobel oma kaardid ja kompassid ning teised esemed ära kaotada, kui ta neid kõige rohkem vajab. Ta sai ka teistelt sarnast „abi“ ning oli veel enam segaduses kui tavaliselt. Me kõik lootsime, et ta paneb nii pange, et ta vahetatakse välja ja me ei peaks tema juhtimisel lahingusse minema.“

„Sinu relv on sinu parem käsi!“ tavatses Sobel oma meestele öelda. „See peaks kogu aeg sinu valduses olema.“ Ühel öisel õppusel otsustas ta oma meestele õppetunni anda. Tema ja seersant Evans hiilisid läbi kompanii paiknemisala, et magavatelt meestelt relvad varastada. Missioon oli edukas, päeva alguseks oli Sobelil ja Evansil pea 50 vintpüssi. Suure uhkeldamisega kutsus Evans kompanii kokku ja Sobel hakkas meestele rääkima, kui närused sõdurid nad on.

Kui ta oli seda karjumas, tuli Foxi kompanii ülem koos oma umbes 45 mehega sinna. Sobeli kohutavaks häbiks tuli välja, et tema ja Evans olid eksinud, uidanud Foxi kompanii välilaagri alale ja nende püssid varastanud.

Paar päeva hiljem vigastas Sobel hüppel oma jalgu. Tema ja seersant Evans naasid kasarmutesse, kompanii jäi väljale. Kapten ja allohvitser viisid läbi eraviisilise läbivaatuse. Nad otsisid läbi kõik Easy kompanii meeste isiklike asjade kastid, riided ja esemed. Nad tuhnisid taskutes, murdsid kastikesi lahti, varastasid kirju tüdruksõpradelt ja perekonnalt ning konfiskeerisid kõik esemed, mida nad pidasid salakaubaks. „Ma ei tea, mida kuradit nad otsisid,“ kommenteeris Gordon Carson. „See oli aeg enne uimasteid.“

Sobel koostas salakaupa, selle omanikku ja karistust sisaldava nimekirja. Mehed saabusid väliõppuselt, kurnatud ja räpased, leidmaks eest, et kõik, mida nad pidasid isiklikuks omandiks, oli segi paisatud: aluspesu, sokid, hambaharjad ja –pastad. Kõik see oli naride peale kokku kuhjatud. Paljud esemed olid kadunud.

Pea igalt sõdurilt oli midagi konfiskeeritud. Enamasti oli selleks lubamatu laskemoon, määrustevastased riided või pornograafia. Läänud olid köögist näpatud puuviljakokteili või viilutatud virsiku konservid, samuti ka kallid särgid. Äravõetud esemetest ei tagastatud kunagi midagi. Üks sõdur oli kogunud esmaabikomplekte. Mõned kondoomid paistsid olevat lubatud, aga 200 oli juba salakaup. Selles hulgas kondoomid lisati Sobeli konfiskeeritud esemete nimistusse.

„See tähistas minu jaoks pöördepunkti,“ meenutas Tipper. „Enne Sobeli rüüsteretke polnud ta mulle meeldinud, aga ma ei olnud teda ka vihanud. Peale seda otsustasin, et Sobel oli minu isiklik vaenlane ja ma ei olnud kohustatud talle lojaalne või midagi muud olema. Kõik olid vihaleatud.“

Arutati, kes laseb Sobeli maha, kui kompanii lahingusse jõuab. Tipper arvas, et see on niisama jutt, aga samas teadis ta ka, et E-kompaniis olid mõned mehed, kes rääkisid vähe, kuid olid võimelised Sobeli tapma, kui neil see võimalus avaneks.

Järgmisel väliõppusel öeldi E-kompaniile, et osa selle meestest peavad vigastatuid teesklema, et meedikud saaks harjutada haavade sidumist, lahaste improviseerimist, meeste kandraamil evakueerimist ja muud taolist. Sobelile öeldi, et ta peab vigastatut teesklema. Meedikud tegid talle tõelise tuimestuse, tõmbasid ta püksid alla ja tegid talle apendektoomiat imiteeriva sisselõike. Nad õmblesid sisselõike kinni ja lappisid haava sidemete ning kirurgilise teibiga kokku, siis kadusid.

Sobel oli loomulikult maruvihane, kuid ta ei jõudnud nõudmisega uurimist alustada kuhugi. E-kompaniis ei leidunud ühtegi meest, kes oleks suutnud süüdiolavad meedikud kindlaks teha.

***

Seda, kui heas kehalises vormis Easy mehed olid, tehti kindlaks Mackallis, kui Armeeamet lasi Strayeri 2. pataljonil, mis oma marsi poolest Atlantasse juba kuulus oli, teha standardse füüsilise testi. Pataljoni tulemuseks oli 97 protsenti. Kuna see oli armee pataljoni läbi aegade kõrgeim registreeritud tulemus, arvas keegi kolonel Jablonski Washingtonist, et Strayer on tulemustega mänginud. Winters meenutas: „Nad lasid meil selle teist korda läbi teha: ohvitseridel, meestel, teeninduspersonalil, kokkadel, kõigil – ja meie tulemuseks oli 98 protsenti.“

***

Easysse tuli ametikõrgendusi. Kõik kolm seersanti, James Diel, Salty Harris ja Mike Ranney, olid kompanii reameestena alustanud algliikmed. Sama oli ka seersantide Leo Boyle'i, Bill Guarnere'i, Carwood Liptoni, John Martini, Elmer Murray, Bob Raderi, Bob Smithi, Buck Tayloriga ja Murray Robertsiga. Carson sai vanemseersandiks. Leitnant Matheson tõusis ametiredelil rügemendi staapi, samas kui leitnant Nixon, Hester ja George Laveson pataljoni staapi. (Sõja lõpuni täitus iga 2. pataljoni staabi vaba koht ohvitseriga Easy kompaniist. D- ja F-kompaniid ning peastaap ei saatnud pataljoni ühtegi ohvitseri. Winters kommenteeris: „Sellepärast oligi pataljoni, rügemendi peastaabi ja E-kompanii vaheline suhtlus alati suurepärase. Sellepärast tundus E-kompanii ka alati kriitilise tähtsusega missioonide jaoks välja valitavat.“)

Maikuu alguses sai Wintersi 1. rühm uue nooremleitnanti Harry Welshi. Ta oli tõrges ohvitser. 1942. aasta aprillis oli ta vabatahtlikult langevarjuriks astunud ja määratud 82. õhudessantväe 504. rügemendi. Peale hüppekooli sai temast seersant. Kolmel korral. Teda taandati kaklemise pärast korduvalt reameheks. Aga ta oli väike visa ilmse liidripotentsiaaliga iirlane. Tema kompaniiülem märkas seda ja soovitas Welshi ohvitseride kooli.

Welsh määrati E-kompaniisse, 2.pataljoni, 506. rügemendi. Ta tahtis 504. naasta, aga armee doktriin nägi ette ohvitseride kooli lõpetajate uutesse üksustesse saatmist, sest kardeti, et, kui lõpetajad lähevad tagasi oma vanasse keskkonda, oleksid nad oma vabatahtlike sõpradega liiga lähedased. Sobel pani Welshi Wintersi rühma. Neist said koheselt lähimad

sõbrad. Nende suhe põhines vastastikusel austusel, mille tingis nende ühtne ettekujutus juhtimisest. „Ohvitserid kõigepealt,“ nagu Welsh seda väljendas.

***

Mai lõpus pakkisid Easy mehed oma kasarmukotid kokku ja ühinesid 506. kompaniidega, et sõita rongiga Sturgisesse, Kentucky osariiki. Jaamas jagasid Punase Risti neiud neile kohvi ja sõõrikuid. See oli viimane trööst, mida nad kuu jooksul tunda said. Nad marssisid loodusesse ja püstitasid telgid, kaevasid välikäimlate jaoks kraavid ja sõid armee lemmikeinet väliõppustel üksuste jaoks: hakitud ja vahustatud veiseliha röstsiaal, mida üldiselt tunti kui SOS-i või sitta laastul.

See siin ei olnud küll lahing, kuid see oli lähim sellele, mida armee pakkuda suutis. 5. juuni-15. juuni 1943 Kentuckys, Tennesseees ja Indianas läbi viidud manöövrid hõlmasid nii langevarjureid kui ka purilendureid senise ajaloo suurimas õhuõppuses. 10. juunil ühines 506. langevarjurügement ametlikult 101. õhudessantväega, muutes selle kuupäeva kõige imelisemaks, mis 101. kunagi olnud oli. 506. rügemendi lisamine tõstis 101. tuju, vähemalt E-kompanii mehed väidavad nii.

Manöövrid, kus punane armee oli sinise vastu asetatud, toimusid kaugetel küngastel ja mägedes. Easy tegi kolm hüpet. Christenson mäletas üht neist eredalt. C-47 sees oli palav, lämbe ja küngaste kohalt kerkivad soojendatud õhu voolud pani lennuki kõikuma ja õõtsuma. Kaplan Denver „Pull“ Randleman, kes oli hüppajaterivi tagaotsas ja seega uksest kõige kaugemal, hakkas oma kiivrisse oksendama. Tema ees seisev mees heitis talle pilgu ja jäi oma lõunast ilma. Protsess jõudis rivi otsa välja. Iga mees ei suutnud kiivrisse oksendada. Põrand ujus oksest ja lennuk haises. Eesotsas olev Christenson pidas vastu,

kuid napilt. „Mu kõht oli mässu äärel...Ma mõtlesin, miks nad ei lülita rohelist tuld sisse. Siis see süttiski. Tagant kostusid hüüded 'Välja! Välja! Kurat võtaks, välja!' Ja väljas värsket õhu käes ma olingi. Tundsin, nagu oleks keegi võlukepikesega mu pea kohal vibutanud ja öelnud 'Christenson, sa tunned end suurepäraselt.' Ja ma tundsingi.“

Manöövrid hõlmasid öiseid rännakuid, ojades kahlamist, kõrgetest kallastest ülesronimist, meeter edasijõudmist, et 60 sentimeetrit tagasi libiseda, kivide, kändude ja juurte otsa komistamist, võsas endale teeraiumist ning vahetevahel Tennessee künkal elavate inimeste valmistatud praetud kana nautimist. Mehed olid väsinud, räpased ja sügelesid üle kogu keha. Juuli lõpus, kui manöövrid olid lõpetatud, sai 506. rügemendi 2. pataljon 101. ülemalt kindralmajor William C. Leelt kiituse „suurepärase rünnakutegevuse, kindla taktikalise lähenemise ja ilmselgelt hästitreenitud indiviidide eest“. Kindralmajor Lee väljendas oma seisukohta, et tulevased proovilepanekud näitavad veelgi suurepärasest väljaõpet ja juhtimist.

Easy kolis Sturgisest Camp Beckingridge'i Kentuckys, kus olid kasarmud, sooja veega duššid ja muud luksused. Kuid laager oli ülerahvastatud ja taas kord olid magamiskvartaliteks kolmnurktelgid ning madratsiks maapind. See ei kestnud kaua, sest enamuse meestest said kümnapäevasele puhkusele ning varsti pärast nende laagrisse naasmist sõitis kogu diviis rongiga Fort Braggi Põhja-Carolinasse.

Koheselt oli selge, et Bragg on kogumisala, kuna meeskond valmistus üle mere minema. Toit oli parem, kasarmutes olid voodid, sooja veega duššid ja teised täiustused. Kuid tõeline kingitus oli täielik ümbervarustamine. Mehed said uued riided, uued relvad ja uue varustuse. Nad veetsid oma päevad lasketiirus relvi ja kuulipildujaid sihtides.

Kuhu nad lähevad, itta või läände, Euroopa, Vahemere või Vaikse ookeani ootusärevalt lauldes ja hõisates sõjateatrisse? Keegi ei teadnud, kuulujutud levisid üksusest üksusesse, sõlmiti kihlvedusid.

Nädalavahetustel läksid mehed Fayetteville'i, et ühes kohalikus baaris Town Pumpis „pumba juures esimesed olla“. Kaklused olid sagedased. Enamikku neist alustasid langevarjurid, kes alustasid Braggi paigutatud tavasõduritega sõnasõda. Nad torkisid ka purilendureid, kes olid 101. õhudessantväe osa.

Purilendurite üksused koosnesid tavasõduritest, kes olid purilendurite üksustesse määratud. Kuigi nad olid õhuüksus, ei olnud nad vabatahtlikud ja armee kohtles neid kui teisejärgulisi sõdureid. Nad ei saanud igakuist 50 dollari suurust lisaraha, neil ei olnud spetsiaalseid märke, nad ei kandnud saapaid ja ei toppinud neisse püksisääri. Mõned neist meisterdasid plakatid, millel oli kujutatud fotosid allakukkunud ja põlenud purilenduritest koos pildiallkirjaga: „Ühine purilendurite üksusega! Pole lennutasu! Pole hüppetasu! Kuid ei ühtki igavat hetke!“

Mõned Easy liikmed läksid Braggi lennuväljale, et purilennukiga sõita. Ühe sellise vineerist kastiga maandumise kogemus veenis neid, et langevarjuga hüppamine on parem maandumine. Kui kindral Lee purilennu tegi, murdis ta maandumisel mitu ribi. „Järgmine kord võtan ma langevarju,“ kommenteeris ta. „Me ju ütlesime nii!“ hüüdsid purilendurid. (1944. aasta juunis said purilendurid lõpuks oma ohtlike kohustuste eest igakuise 50 dollari suuruse lisatasu ja spetsiaalsed tähised.)

Augusti keskel kogunes diviis rügemendi rivistusele. Ansambel mängis laulu „*Over There*“ ja Punase Risti tüdrukud nutsid, kui mehed marssisid kahekümnele rongile, mis

ootasid, et neid sõtta viia. Kui mehed olid pardal ja mõnevõrra rahunenud, algas kihlavedamine selle üle, kuhu rongid suunduvad, kas põhja New Yorki suunas ja siis Euroopasse või Vahemere äärde, või läände California poole ja siis Vaikse ookeani piirkonda.

Rongid suundusid põhja, New York Cityst 48 kilomeetrit Hudsoni jõge pidi üles Camp Shanksi poole. Lubati linnalubasid, kuid neid ei antud. Selle asemel toimus veel arstlikke läbivaatusi, millele järgnesid kaitsesüstimid. „Süst järgnes süstile,“ meenutas Christenson, „kuni meie käed rippusid meie kehade küljes nagu köisjäsemed.“ Ohvitserid ja allohvitserid õppisid käsiraamatu „Ettevalmistus üle mere minekuks“ pähe.

Sobel kirjutas oma langevarjurite emadele saatmiseks kokku vormkirja. „Austatud proua,“ algas see. „Varsti laskub teie poeg, reamees Paul C. Rogers (iga nimi trükiti eraldi sisse) taevast vaenlasega võitlusesse, et teda hävitada. Tal saavad olema parimad relvad ja varustus ning ta on saanud kuudepikkust kõva, kontimurdvat väljaõpet, mis valmistab teda ette eduks lahinguväljal.“

„Teie sagedased armastavad ja julgustavad kirjad relvastavad teda võitleva südamega. Sellega ei saa ta nurjuda, vaid võidab enda jaoks au, teeb teid tema üle uhkeks ja tema kodumaa sellel häda tunnil igavesti tänulikuks.“ Ta allkirjastas iga kirja vinjetiga „Kapten Herbert M. Sobel, kompaniiülem“.

***

Vabatahtlikult väkkeastunud mehed said enda valdusesse viskit. Nad olid õllega harjunud ja viski hakkas neile korralikult pähe. Christenson jäi nii purju, et ta „ameles tualetipotiga“.

See oli tavaline olukord meeste jaoks, kes olid alles viskit proovinud. Kapral Randleman leidis ta ja tassis hellalt voodisse. Järgmisel hommikul täitus õhk pohmellis meeste ohhetamise ja ahhetamisega, kompanii marssis dokkidele. Praam viis mehed kaile, kus Punase Risti tüdrukute pakutav kohv ja sõõrikud aitasid poolsurnud mehed elustada.

Langevarjurid vandusid kohutavalt, osaliselt sellepärast, et nad olid lootnud teel sõtta marssida läbi New York City ja ka sellepärast, et neil ei lubatud hüppesaapaid kanda. Selle põhjuseks oli kartus, et vaenlase spioonid neid näevad ja teavad, et õhudiviis saadetakse tee. Nad pidid 101. märgi, *Screaming Eagle*'i, oma õlgadelt küljest võtma.

Winters mäletas ainult ühte trapipalavikuga seotud juhtu. Üks meditsiiniohvitser oli piisavalt tark, teadmaks, mida võtta, et ta haigeks määrataks ning ta teekonnast kõrvale jääks. Kõik teised võtsid üksikult rivvi ja kõndisid trapini, tassides oma asjade kotti ja relvi. Kui nad astusid üksuste transportimiseks kohandatud liinilaevale ja hõiksid oma nime, märkis kontrolör nad kohalolijateks. Kulus pea terve päev, et saada 5000 meest 1000 reisija kandmiseks ehitatud transpordivahendile. Lõpuks pukseerisid puksiirid laeva tema ankrupaigast ja see rühkis merele. Easy kompanii mehed ääristasid laeva käsipuid, et näha Vabaduse sammast kaugusesse libisemas. Pea igähele neist oli see esimene reis väljapoole Ameerika Ühendriike. Neid valdas mõningane koduigatsus, samuti mõistsid nad, kui imeline viimane aasta oli olnud, nagu rügemendi album „Currahee“ seda ka väljendas.

„Käimlakäskjala kohustused“

ALDBOURNE

September 1943- märts 1944

Samaria oli vana India posti- ja reisilaev, mis oli üksuste transportimiseks rekonstrueeritud. Algselt 1000 reisija jaoks ehitatud laev kandis 5000 506. rügemendi meest. Ülerahvastatus tekitas kohutavad tingimused. Värske vesi oli rangelt piiratud. Mehed võisid juua ainult kokkulepitud 15-minutiliste ajavahemike järel päevas kokku poolteist tundi. Duššidest tuli merevett. Meestel pidid kogu aeg päästevestid seljas olema, ka padrunivööd, mille külge oli plasku kinnitatud. Sellest pärast pörkasid nad pidevalt üksteisega kokku. Nad magasid riietes. Üks nari oli määratud kahele mehele, mis tähendas, et nad vahetasid, magades iga teine öö tekil, koridoris või kus iganes end pikali sai heita. Hais oli lihtsalt jube.

Süüa anti kaks korda päevas. Christenson kirjeldas oma esimest hommikusööki: „Ma arvasin, et me ei jõuagi kunagi treppidest alla kõige alumisel tekil asuvasse sööklasse, ning, kui me sinna jõudsime, oli hais peaaegu hingemattev. Nad andsid meile süüa suurtest pottidest, mille sees oli keedetud kala ja tomatid. Kokad kandsid pleklist valget riietust, mille peal plekk oli pleki otsas. Nähtavasti ei olnud nad mitu päeva riideid vahetanud.“ Mehed sõid lobi, kuna nad olid näljased. Websterile tundus söökla ujuva hullumajana.

Vähemalt olid söögikorrad paus rutiinist, mis koosnes tekil jalutamisest, reelingule nõjatudes konvoi vaatamisest või hasartmängudest. Hasartmängude mängimine oli pidev: pokker, kakskümmend üks ja täringud. Suured rahasummad vahetasid omanikku. Carson võitis ühe õhtuga 125 dollarit ja kaotas selle järgmisel päeval. Mehed püüdsid lugeda, kuid neil olid vaid mõned väärtuslikud raamatud. Kapten Sobel tahtis mehi võimlema panna, aga ruumi ei olnud piisavalt ja sellest sai järjekordne Sobeli nali.

15. oktoobril sildus Samaria Liverpoolis. Järgmisel päeval viis rong mehed lõunasse. Veoautod võtsid nad Ogbourne St. George'i jaamast peale ja viisid uude koju. Viimased 2,4 kilomeetrit marssisid nad pimedas, ainult taskulambid teed näitamas; sõjaaja pimendamine pani mehed mõistma, et nad on lahingutegevuse alas. Nad läksid oma kasarmutesse, mis olid kahe raudahjuga köetavad Nisseni hütid, said madratsikatted ja neile näidati heinu, mida nad nendesse toppida saavad. Samuti anti neile rasked villased sügelemaajavad tekid ja nad läksid magama.

Webster kirjutas, et, kui ta järgmisel hommikul üles ärkas, arvas ta, et oli Hollywoodi võtteplatsil ära vajunud. Igal pool olid haldjaraamatust tuttavad õlgkatusega onnikesed, roosiväädid majakülgedel. Tugevad hobused raputasid pikki lakku ja trampisid mööda väänlevaid munakivitänavaid. Küla pehme roheline vastandus päevinäinud hallile 11. sajandist pärit normanni kirikule, mille kell lõi tunde just nagu Big Ben, ja viiele iidsele joogikohale, mille sildid tuules õõtsudes palusid neid mõru ja maheda õlu maailma teretunud olla. Mehed olid 80 kilomeetri kaugusel Londonist, mitte kaugel Swindonist, Hungerfordi lähedal Aldbourne'is Wiltshire'is. See sai E-kompanii koduks pea üheksaks kuuks pikim periood, mille nad ühes kohas veetnud olid.

Aldbourne erines Toccoast, Benningust või Braggist tohutult. Seal olid Easy mehed olnud kinnistel, eraldatud ametipostidel, täiesti sõjaväelised. Aldbourne'is olid nad keset väikest inglise küla, kus inimesed olid konservatiivsed, omamoodi meelestatud, kõikide nende keskel viibivate noorte jänkide suhtes kartlikud. Oht tüli puhkemiseks oli suur, aga armee pani kokku suurepärase suunitlusprogrammi, mis töötas hästi. Esimesest hommikust alates ja suurema osa esimese nädala jooksul viidi mehi üksikasjalikult kurssi inglise tavade, kommete ja harjumustega. Hästiõpetatud, nagu mehed olid, said nad pihta põhiideele, et peavad mürgeldamise jätkma Swindoni, Birminghami või Londoni jaoks; Aldbourne'is peavad nad oma õlut pubis jooma vaikselt, britilikult.

Nad õppisid ka sööma seda, mida britid sõid: piimapulbrit, munapulbrit, veetustatud aprikoose, veetustatud kartuleid, hobuseliha, rooskapsast, naereid ja kapsast. Importtoidukaubad olid piiratud: seitse pakki sigarette nädala kohta, lisaks kolm šokolaadibatooni, pakk nätsu, üks tükk seepi, üks toos tikke, üks pakk žiletiteri.

Sobel ei muutunud. Esimese nädala lõpus said mehed linnaloo Swindonis laupäevaõhtusele tantsule. Sobel tegi ettekirjutuse – ükski mees ei tohi tantsu ajal pluusi seljast võtta. Kesk-Illinoisist pärit talupoiss reamees Thomas Burgess hakkas villases sãrgis, mille peal oli villane pluus, tantsides higistama ja ta võttis villase pluusi seljast.

Esmaspäeva hommikul kutsus Sobel Burgess oma kontorisse. “Burgess, nagu ma aru saan, olite te laupäeva õhtul linnas, sãrk tantsu ajal seljast võetud.“ „See on tõsi, kapten Sobel,“ vastas Burgess, „aga ma vaatasin armee eeskirja ja seal on selgelt kirjas, et pluusi võib seljast võtta, kui seljas on villane pluus ja liigutakse ringi või tantsitakse või tehakse

midagi taolist.“ Sobel vaatas ta pealaest jalatallani üle. „Ma ütlen teile, Burgess, mida ma teen. Te kannate pluusi oma tööriivaste peal terve nädala ja magate selles igal öösel.“

Burgess kandis oma pluusi päeval, aga ta arvas, et Sobel ei tule teda öösel kontrollima, ja riputas pluusi ööseks voodiäärele. Laupäeval läks ta Sobeli kontorisse tantsule luba saama. Sobel vaatas ta üle. „Burgess,“ ütles ta, „see pluus ei näe välja, nagu te oleks selles terve öö maganud.“ Luba ei antud.

***

Nad olid Inglismaal selleks, et valmistuda Euroopasse sissetungiks, mitte tantsida, ja väljaõppegraafik oli tihe. Malarkey'le tundus, et ta on tagasi Toccoas. Nad harjutasid kuus päeva nädalas, kaheksa kuni kümme tundi päevas. Nad tegid 24, 29, 34 ja 40 kilomeetrit pikki matku, öiseid operatsioone, veetsid päevas tunni lähivõitlust harjutades, praktiseerisid mõningal määral tänavalahinguid, said koolitust kaardilugemise, esmaabi, keemiasõja ja saksa relvade kasutamise ning nende omaduste osas. Nad läbisid 40 kilomeetri pikkuse matka täisvälivarustuses kahekümne nelja tunniga, paar päeva hiljem 40 kilomeetrise matka lahinguvarustuses kaheteist tunniga. Toimusid eraldi kursused maamiinide, miinide kahjutukstegemise, side ja muu sarnase osas.

Umbes kord nädalas läksid nad kahe- või kolmepäevasele õppusele. Probleemid olid kavandatud nii, et need ei annaks meestele ainult toimivaid teadmisi lahingutehnikast, vaid õpetaks ka kõige elementarsemaid tõesid, mida jalaväelane teadma peab: kuidas maapinda armastada, kuidas sellest kasu saada, kuidas maastik määrab taktika, eelkõige, kuidas maapinnal ja selle sees elada enda füüsilist jõudlust vähendamata. Nende ohvitserid

rõhutasid selliste asjade tähtsust, et see saab määravaks elu ja surma vahel, et mehed peavad esimesel korral instinktiivselt õigesti käituma, sest teist korda ei tule.

Niisiis õppisid Easy mehed inglise maastikku tundma. Nad ründasid linnu, künkaid ja metsi. Nad kaevasid lugematul hulgal laskepesi ja magasid nendes, õppides seda vaatamata vihmale, külmale ja näljale tegema.

Detsembri alguses, tagasi väljas olles, kaevus kompanii kõrge, tühja, tuulest räsitud künka ümber sisse. Rühmajuhid käskisid meestel laskepesad sügavad kaevata, kuid see oli kivise pinnase puhul keeruline. Varsti ründas relvastatud lahingurühm Shermani tankidega. „Nad mürisesid künkast üles meie poole nagu eelajaloolised koletised,“ kirjutas Webster oma päevikus, „peatusid, pöörasid ümber ja möödusid küljelt. Üks sihtis mind. Mu kaevik polnud selleks piisavalt sügav, et tankiroomik saaks minust ohutult üle sõita ja ma karjusin pööraselt, et ta sõidaks minust üle nii, et roomikud on kaevikuservadel, mida ta ka tegi. Carsoni päevikus oli järgnevalt kirjas: „See oli esimene kord, kui tank minust pesas üle sõitis, hirmutav.“

Gordon meenutas, et palju tegevust toimus öösel. „Me läksime läbi maastiku, roomasime üle tarade ja läbi tühimike ning läbisime metsi ja kahlasime läbi ojade.“ Selle käigus said juba üksteisega tuttavad jagude ja rühmade liikmed lähedaseks. „Ma nägin öösel siluetti,“ lausus Gordon, „ja võisin öelda, kes see on. Ma võisin seda öelda selle järgi, kuidas ta mütsi kandis, kuidas kiiver tema peas istus, kuidas ta oma püssi riputas.“ Enamus sellest, mis nad väljaõppel omandasid, osutus lahingus väärtuslikuks, kuid hindamatuks osutus just see lähedus, täielik usaldus, see kamraadlus, mis arenes neil pikkadel külmadel märgadel inglise öödel.

Nad hüppasid regulaarselt, täisvarustuses, õppides seda, kuidas langevarju juhtnööre kasutada, et end pigem avaratele künatud põldudele juhtida, kui et hekkidesse, teele, telefoniposti, kivimüüri või metsa maanduda. Külmas niiskes inglise õhus C-47-s seistes olid nende jalad rohelise tule süttimise ajaks juba nii tuimad, et maandudes need torkisid ja põlesid šokist. Hüpete peamine eesmärk oli õppida end peale maandumist kiiresti koondama, mida Easy teisel rühmal ei olnud nii lihtne teha, kuna see maandumine maandumistsoonist 25 kilomeetrit eemal.

***

Mehed tundsid pinget. 82. õhudessantväe liikmed, kes olid lähedusse paigutatud, rääkisid 101. omadele milline oli lahingutegevus Põhja-Aafrikas, Sitsiilias ja Itaalias. Eriti ohvitserid tundsid läheneva lahingu survet, Sobel kõige enam. „See avaldus tema loomuses,“ ütles Winters. „Ta muutus kibestunumaks ja sadistlikumaks. See hakkas jõudma punkti, kus see oli talumatu.“

Seersant Earl Hale meenutas, et käimas oli loterii teemal, kes notib Sobeli. Sobel oli omandanud õhujõudude lambanahkse jaki, mille üle ta oli uhke ja mida ta harjutustel kandis, kuid mis muutis ta väga silmatorkavaks. Tipper mäletas, et kui kompanii tulistas lahingualas tõelise laskemoonaga hüpiksihtmärkide pihta, siis: „Sobelist läks nii mõnigi kuul napilt mööda. Rohkem kui üks lask oli sihitud tagant ja küljelt Sobeli pea lähedale. Ta heitis maha, pörkus ringi ja karjus midagi ning hüppas siis jälle püsti. Mehed naersid hirmsasti ja vehkisid kätega. Ma ei suuda uskuda, et Sobel arvas, et toimunu oli juhuslik, aga võibolla ta tegi seda. Igatahes jätkas ta üles-alla hüppamist ja ringijooksmist, nagu kõik oleks okei.“

Mehed jätkasid Sobeliga trikitamist. Reamees George Luz oskas häáli järgi teha. Ühel ööl juhtis E-kompanii pataljoni maastikumarsil. Okastraaditarad aeglustasid edasiliikumist. Sobel oli eesotsas.

„Kapten Sobel,“ hüüdis hääl, „millest viivitus?“ „Okastraat,“ vastas Sobel, kes arvas, et ta räägib pataljoni ülema major Oliver Hortoniga. „Lõigake traat läbi,“ hüüdis Luz, kes jätkas Hortoni hääle matkimist. „Just nii!“ vastas Sobel ja käsutas traadilõikajad ette.

Järgmisel hommikul seisis hulk Wiltshire'i farmereid kolonel Strayeriga silmitsi. Nad undasid läbilõigatud tarade üle. Nende lehmad jalutasid mööda maastikku ringi. Strayer kutsus Sobeli. „Miks te need tarad läbi lõikasite?“

„Mulle anti käsk need läbi lõigata, härra major.“

„Kes käskis?“

„Major Horton.“

„Ei ole võimalik. Horton on Londonis puhkusel.“ Sobel kirus hullupööra, aga ei saanud kunagi teada, kes teda lollitas ja oli seega võimetu kätte maksma.

See oli tema ringikarglemine, tema „Hei-hoo, Silver!“-mõttetud, tema elevant-portselani-poes-lähenemine taktikalistele probleemidele, mis ohvitsere, allohvitsere ja kompaniisse astunud mehi rohkem häiris kui tema memmekalikkus. Rahuolematuse kasvas iga päevaga, seda eriti allohvitsere, 21-aastase Põhja-Dakotast pärit esimese rühma seersant Myron „Mike“ Ranneys ja kolmanda rühma „Salty“ Harrises, kes juhtisid arutelu, mille teemaks oli Sobeli juhatuse all lahingussemineku tõenäoline katastroofiga lõppemine. Allohvitserid

olid täiesti teadlikud, et nad seisavad silmitsi delikaatse ja äärmiselt ohtliku olukorraga. Tegutsemise korral oleks neid sõjaaja allumatuses või mässu õhutamises süüdistatud, tegevusetuse tulemusena oleks võinud terve kompanii surma saada.

Ranney, Harris ja teised allohvitserid lootsid, et rühmaülemad teavitaksid probleemist kolonel Sinki või, et Sink saaks olukorrast ise aru ja seejärel eemaldaks Sobeli vaikselt ametikohalt. Aga see lootus tundus naiivne. Kuidas saaksid noored ohvitserid, kelle kohustus oli oma ülemat toetada, minna koloneli juurde tema peale kaebama? Ning mille üle nad kaebaksid? E-kompanii oli eesotsas rügemendis, väljakul, kasarmutes, spordivõistlustel. Kuidas said allohvitserid kolonel Sinkilt oodata, et ta midagi muud teeks, kui grupi seersantide ja kapralite erimeelsuste ning surve korral kompaniülemat toetaks? Need mehed valmistusid asuma võitluse maailma kardetuima armeega, mitte mängima mängu või arutlema.

Seega podisemine jätkus ning Sobel ja seersant Evans jäid eraldatuks, aga siiski vägagi juhtima.

***

Linnaload ja Briti suurepärane raudteeliiklus võimaldas meestele pingest pausi. 1943. aasta hilissügisene ja varatalvine Inglismaa oli Ühendriikide poiste jaoks võlumaa. Enamik nende- vanuseid Briti poisse olid kodust kaugel Itaalias või õppelaagrites, seepärast leidis igal pool üksildasi, igavlevaid, vabu noori naisi. Ameerika sõdurid olid hästimakstud, palju paremini kui Briti omad ja langevarjurid said ka oma igakuise 50-dollarilise lisatasu. Õlu oli odav ja seda oli külluslikult, Aldbourne'ist väljaspool olid kõik piirangud kadunud, nad valmistusid tapma või tapetud saama, nad olid enamjaolt 20 või 21 aastat vanad.

Webster kirjeldas selle tulemust päeviku 23. oktoobri sissekandes: „Kuigi ma ei naudi armees olemist, peab enamus üksuse mehi seda puhkuseks. Poisid, kes olid kodus pidevalt töötanud, astuvad armeesse ja on kõikidest kohustustest vabastatud. Ühehäälselt nõustatakse, et kodus ei olnud nad kunagi sigalaku täis.“

Tolleaegne põnevus, neile pidevalt pealesunnitud muljete kaleidoskoop, meeleheitlik vajadus väljaõppe karmusest pääseda, mõte lähenevast lahingutegevusest ja Sobeli memmekalikkusest tegid selle üheskoos unustamatuks ajaks ning ajendasid enamikku meestest sellest viimast võtma. „Minu jaoks oli London võluvaip,“ kirjutas Carson. „Kõnni ükskõik millisel selle tänaval ja võisid näha mis tahes sõjasse haaramata riigi vormi. Noorus ja elujõud võnkusid igas pargis ja pubis. Nad tulid Picadillysse, Hyde Parki, Leicester Square'ile, Trafalgar Square'ile, Victoriasse. Kanadalaste, lõuna-aafriklaste, austraallaste, uus-meremaalaste, kindral de Gaulle'i „Vaba Prantsusmaa“ vägede, poolakate, belglaste, hollandlaste ja muidugi ameeriklaste mundrid olid kõikjal.

„Need päevad ei läinud minust lihtsalt mööda, kuna isegi kahekümneaastaselt teadsin ma, et näen midagi ja olen osa milleski, mis ei leia enam kunagi aset. Sõjaaja London oli maailm omaette.“

Mehed jõid, kaklesid ja tõmbasid kõvasti ringi. Vanemad Briti kõrvaltvaatajad kaebasid:

„Teie, jänkide, probleem on see, et olete ülemakstud, saate liiga palju seksi ja olete siin.“

(Sellele vastasid jänkid: „Teie, brittide, probleem on see, et olete alamakstud, saate liiga vähe seksi ja olete Eisenhoweri võimu all.“)

***

E-kompaniisse lisati seoses lähenevas lahingutegevuses oodatavate hukkunutega ohvitseri eesmärgiga saada kaks leitnanti rühma kohta. Üks uutest tulijatest oli nooremleitnant Lynn „Buck“ Compton. Ta oli sündinud 1921. aasta viimasel päeval Los Angelesis, ta oli parimaks valitud püüdja California ülikooli Los Angelesis pesapallimeeskonnas ja mängis sama ülikooli eest jalgpalli 1943. aasta 1. jaanuari Rose Bowli mängus. Peale Ohvitseride kooli lõpetamist läks ta Fort Benningusse. Peale hüppekooli läbimist liitus ta detsembris E-kompaniiga Aldbourne'is. „Ma mäletan, et tundsin nende suhtes kadedust, kes Toccoas olnud olid,“ kirjutas ta aastaid hiljem, „ja tundis end kompanii uue liikmena mingil määral kõrvalisena.“

Compton sai kiiresti aru, et leitnant Nixon, kes oli nüüdseks pataljoni julgeolekuohvitser, põlgas sportlasi. Nixon pani Comptoni pataljoni kehalise väljaõppe eest vastutavaks, mis tähendas tegelikult seda, et Compton pidi pataljoni juhtima pikkadel jooksudel. Ta oli ainuke ohvitser, kes seda tegema pidi. Kas selle kogemuse tulemusena, oma sportliku tausta tõttu või sellepärast, et talle meeldisid hasartmängud, oli ta allohvitseride ja mõnede vabatahtlikult väkke astunud meestega lähedane. Mõnedele ohvitseridele tundus, et liiga lähedane. Ta jäi täringute veeretamisega vahele ja sai ülemalt, leitnant Wintersilt, noomituse.

***

30. oktoobril kell 1100 oli kolonel Strayer E-kompanii graafikujärgne ülevaataja. Sobel andis leitnant Wintersile käsu käimla kell 1000 üle vaadata. Paar minutit hiljem, umbes kell 0930 käskis kolonelleitnant Strayer Wintersil meeste post läbi vaadata. See oli töö,

mida ei saanud staabis teha, seega hüppas Winters jalgratta peale ja sõitis oma majutuskoha, Aldbourne'i eramaja väiksesse tuppa. Täpselt 1000 ta naasis, parkis jalgratta kasarmute juurde ja sisenes käimlat kontrollima. Tema üllatuseks oli Sobel seal oma ülevaatus tegemas.

Sobel kõndis Wintersist mööda, pea maas, midagi ei andnud märku sellest, et ta oleks rühmaülemat näinud. Tema järel kõndis äärmiselt õnnetu reamees Joachim Melo, kes kandis moppi, oli tilkuvmärg, räpane; tema habe vajab hädasti ajamist ning juuksed olid kammimata. Sobel lahkus sõnagi lausumata. Winters vaatas käimla üle ja leidis, et Melo oli head tööd teinud. Kell 1045 sammus Winters kantseleisse, et valmistuda kompanii rivistuseks. Poolmuigel näoga andis seersant Evans talle trükitud dokumendi. Sellel oli kirjas:

E-kompanii, 506. langevarjurügement, 30. oktoober, '43

Teema: karistus vastavalt Armees Eeskirja 104-ndale artiklile

Kellele: leitnant R.D Winters

1. Te annate teadega (*sic*) allpool märku, kas soovite karistust vastavalt Armees Eeskirja 104-ndale artiklile või sõjaväekohtu protsessiga ebaõnnestumise eest kontrollida käimlat kell 0945 sel kuupäeval, nagu minu poolt juhendatud.

[Allkirjastatud suursuguse vinjetiga]

kompaniitülem kapten Herbert M. Sobel

Winters otsustas Sobelilt aru pärida. „Härra, kapten,“ ütles ta peale auandmist ja rääkimiseks luba küsimist, „käsk oli käimla kell 1000 üle vaadata.“

„Ma muutsin aja 0945 peale.“

„Keegi ei öelnud mulle.“

„Ma helistasin ja saatsin jooksupoisi.“ Winters hammustas keelde. Tema toas ei olnud telefoni ja jooksupoissi ei olnud tulnud.

Oli ülevaatusaeg. Strayer vaatas üle mehi ja kasarmuid. Kõik, kaasa arvatud käimla, oli rahuldav. Samal ajal mõtles Winters välja, kuidas Sobelile vastata. Trükitud lehe alla ossa kirjutas ta käsitsi:

Teema: karistus vastavalt Armees Eeskirja 104-ndale artiklile või sõjaväekohtu protsessiga

Kellele: kapten H. M. Sobel

1. Soovin antud kuupäeval kell 0945 ebaõnnestunud käimla ülevaatusaega kohta sõjaväekohtu protsessi.

Leitnant R.D Winters, rühmaülem, E- kompanii

Sobel vastas järgmisel päeval:

1. Te jääte ilma 48-tunnisest linnaloast kuni 15. detsembrini 1943.
2. Vastavalt sõjaväekohtu käsiraamatule koostite [koostate; seersant Evansil oli nähtavasti kas trükkimise või õigekirjaprobleeme] omal algatusel palvekirja, mis sisaldab pretensioonide põhjuseid ja soovi sõjaväekohtu protsessiks.

Winters kees kolm päeva. Nii palju, kui tema aru sai, andis Sobel mõista: „Ära ole rumal, nõustu karistusega ja unusta sõjaväekohus.“ Sobel teadis, et „karistus“ oli Wintersi jaoks ükskõik, kuna Winters veetis oma nädalavahetused kohapeal lugedes või sporti tehes. Kuid Wintersil oli küllalt. Ta tahtis asja murdepunktini viia. Tema ja Sobeli vaheline soovimatu võitlus E-kompanii liidrirolli pärast pidi lahenduse saama. Kompanii ei olnud nende mõlema jaoks piisavalt suur.

4.novembril kaebas Winters oma Armees Eeskirja 104-nda artikliga määratud karistuse edasi. Sobel tegi järgmisel päeval teadise [Evansi kirjalikult]:

1. Allakirjutanu ei tühista eelnimetatud karistust.
2. Saades veel ühe ülesande kõrgema auastmega ohvitserilt kui mina [Strayeri käsk post läbi vaadata] oleksite pidanud oma ülesande käimla üle vaadata delegeerima teisele ohvitserile ja ei oleks tohtinud sellega viivitada hetkeni, mil oli liiga vähe aega, et korrektiivseid meetmeid enne kõrgema ohvitseri saabumist kümme minutit hiljem kasutusele võtta.

Ta kirjutas oma tavapärase vinjetiga alla.

Wintersi sõjaväekohtu soov kujutas endast aga samal ajal probleemi, mis ei olnud nii naljakas, kui see 2. pataljoni koosseisule tundus. Ohvitserid otsisid sõjaväekohtu käsiraamatu välja ja uurisid seda süvitsi, et leida sellest piinlikust olukorrast pääsemiseks mingi moodus. Lõpuks see neil ka õnnestus ning Strayer tühistas karistuse ja kuulutas juhtumi suletuks – ei mingit sõjaväekohust.

Sobel ei olnud lõpetanud. Järgmisel päeval, 12. novembril, andis Evans Wintersile üle järjekordse trükitud käsu:

Teema: ebaõnnestunud käimla ülevaatus

Kellele: leitnant R.D Winters

1. Te vastate teatisega mis oli teie suutmatuse põhjuseks reamees J. Melot tema käimlakäskjala kohustustes instrueerida.
2. Samuti vastate, miks oli ta raseerimata habemega kell 1030 tööpostile lubatud.

„Ma annan alla,“ otsustas Winters. „Lase käia ja lase mind maha.“ Sellises meeleolus vastas ta teatisega:

1. Suutmatuse põhjus reamees J. Melot tema käimlakäskjala kohustustes instrueerida: vabandus puudub.
2. Põhjus, miks ta oli raseerimata habemega kell 1030 tööpostile lubatud: vabandus puudub.

Järgmisel päeval otsustas Strayer E-kompanii (kus loomulikult oli Sobeli ja Wintersi vahelise vastasseisu kauaoodatud lahendus kasarmutes põhiline jututeema) huvides Wintersi Easyst üle viia. Strayer määras ta pataljoni toitlustusohvitseriks.

See oli Wintersi jaoks solvang. „Selline amet antakse vaid mehele, kes ei oska midagi õigesti teha.“

***

Allohvitsersed olid marus, kuna Winters oli läinud, Sobel ikka juhtimas ja lahingutegevus lähenemas. Seersandid Ranney ja Harris kutsusid koosoleku kokku. Kõik E-kompanii allohvitsersed, välja arvatud Evans ja mõni teine, võtsid osa. Ranney ja Harris tegid ettepaneku, et esitavad kolonel Sinkile ultimaatumi: kas Sobel vahetatakse välja või annavad nemad oma tähised ära. Nad rõhutasid, et peavad tegutsema koos, ilma teisitimõtlejate ja eristatava liidrita.

See radikaalne ettepanek tekitas palju kommentaare, küsimusi, suure mure, kuid lõpuks oli grupi otsus, et Sobeli juhtimise all lahingusse minek oleks mõeldamatu. Ainuke viis Strayerit ja Sinki oma veendumusest teavitada oli tähised ära anda. Iga allohvitsers kirjutas seejärel tagasiastumisavalduse, Liptoni omas oli kirjas järgnev: „Käesolevaga annan oma tähised ära. Ma ei soovi enam E-kompanii allohvitsers olla.“ Lipton oli sel õhtul majutusülem (seersant, kes magas kantseleis, et olla kättesaadav öö jooksul tekkinud probleemide lahendamiseks, hommikul meeste äratamiseks jne). Ta kogus tagasiastumisavaldused kokku ja pani virna Sobeli „sisse“ kirjakorvi.

Seejärel mõtlesid allohvitsersed, mida edasi teha ning otsustasid Wintersiga konsulteerida. Ta kutsuti kantseleisse ja tema saabudes ütles Ranney talle, mida grupp teinud oli.

„Ärge,“ ütles Winters. „Ärge isegi mõelge sellele. See on mäss.“

Allohvitsersed protesteerisid. Sel ajal, kui arutelu jätkus, kõndis sisse Sobel. Kõik olid keeletud. Sobel ei öelnud sõnagi, ta lihtsalt kõndis oma laua juurde ja võttis raamatu. Kui ta pöördus, et lahkuda, ütles Ranney tavalisel toonil: „Nii, leitnant Winters, mida me väljaõppeprogrammi tõhustamiseks ette võtame?“ Sobel ei näidanud üles mingisugust huvi, ta lihtsalt kõndis välja.

Winters tundis, et Sobel pidi teadma, mis on toimumas. „Põrgupäralt, see ei olnud saladus.“ Ranney oli Evansi koosolekule kutsunud; oli enam kui kindel, et Evans oli Sobelile rääkinud.

Tõepoolest, kogu pataljon rääkis selleks ajaks Sobeli lahingutest, kõigepealt Wintersiga ning nüüd enda allohvitseridega. Sink oleks pidanud olema kurt, tumm ja pime, et mitte teada, mis toimub. Ta oleks pidanud olema ka tänulik, et Winters veenis allohvitsere Sinkile ultimaatumi esitamisest loobuma. Paar päeva hiljem tuli Sink E-kompaniisse, kutsus allohvitserid kokku ja Liptoni meenutamist mööda: „Tegi meile uut ja vana. Ta ütles, et häbistasime oma kompaniid ja, et ta saaks igäühe meist aastateks vahtkonnajärgi panna. Kuna me valmistusime lahingutegevuseks, ütles ta, et meie tegevust võis nimetada mässuks vaenlase ees ja selle eest võidaks meid maha lasta.“

Sinki õnneks oli 101. õhudessantvägi lähedalasuva Chilton Foliat'i küla lähedal langevarjurite hüppekooli asutanud, kus õpetati välja langevarjurite arste, kaplaneid, sidemehi, suurtükiväe eessihureid ja teisi, kes dessandipäeval hüppasid. Kes oleks parem õppelaagrit juhtima kui Sobel?

Sink saatis Sobeli Chilton Foliat'i ja tõi leitnant Patrick Sweeney Able'i kompaniist Easy kompanii ülemaks. Ta tegi leitnant Thomas Meehani Bakerist Easy aseülemaks. Ta määras ka Wintersi esimese rühma ülemaks tagasi. Seersant Ranney degradeeriti reameheks ja Harris viidi mujale üle. Sobeli ajastu E-kompaniis oli lõpule jõudnud.

***

Meehan oli Sobeli vastand. Sale, suhteliselt pikk, nõtke, tal oli terve mõistus ja kompetents. Ta oli range, aga õiglane. Tal oli hea suuline käsk. „Meehani juhtimisel,“ ütles Winters, „sai meist normaalne kompanii.“

***

Väljaõpe muutus intensiivsemaks. 13. detsembril tegi kompanii öise hüppe ja kaotas lagevarju tõrke tõttu oma esimese mehe, reamees Rudolph Dittrichi esimesest rühmast. Rühmad ja jaod saadeti kolmepäevastele ülesannetele, mille ajal pandi erinevaid mehi juhtima, kuna leitnandid ja seersandid kuulutati lahingutegevusest mitte osa võtvaks. „Kujutage mind rühmajuhina,“ kirjutas Carson oma päevikus 12. detsembril. „Ei ole võimalik.“ Aga oli. Nad õppisid olema ressursipõhised, see tähendas ka sellest elamist, mida maa pakkus. See hõlmas ka „kalastamist“, mis kujutas endast jõgedesse käsigranaatide viskamist ning oma menüü täiustamist, mõisahäärberite aladelt hirve otsimist, kes tahtis kuuli ette kõndida.

Jõululaupäev oli vaba koos nii palju kalkuniga, kui ära jõutakse süüa. Vana-aasta õhtu oli vaikne. „Me lihtsalt ootasime uut aastat,“ kirjutas Carson. „Ma mõtlen, mida see toob. Kui paljud meist näevad 1945. aastat.“ 18. jaanuaril tuli 21. armeegrupi, mille külge ka 101. õhudessantvägi kuulus, ülem kindral Bernard Law Montgomery Chilton Foliat'sse ülevaatusel. Ta vaatas rügemendi üle, siis ütles meestele, et nad end vabalt tunneks ja tema džiiibiga ringi ralliksid. Kapotile ronimise ajal ütles kindral meestele, et nad on väga head. „Peale 506. nägemist,“ ütles ta, „tunnen ma sakslastele kaasa.“

***

Päevad hakkasid aeglaselt pikenema ning see tähendas korraliku lahinguilma lähenemist, pinge kasvas. Noored mehed mõtlesid tahes-tahtmata surmale. Mõned panid oma mõtted sõnadesse, kuid Webster tegi seda vahetult. Ta kirjutas oma emale, teda juhendades: „Lõpeta minu pärast muretsemine. Ma liitusin langevarjuritega selleks, et võidelda. Ma kavatsen võidelda. Kui vajalik, suren ma võideldes, kuid ära sellepärast muretse, sest ühtegi sõda ei saa võita ilma noorte meeste langemiseta. Hinnalist saab hoida ainult ohvreid tuues.“

***

Veebruaris sai väljaõpe rohkem suure üksuse suunitluse, kuna 101. ja kogu invasioonivägi, keda oli rohkem kui seitse diviisi, hakkas Normandia rünnakut läbi tegema.

23. märtsil tegid 506. langevarjurügemendi 2. ja 3. pataljon kombineeritud hüppe, kahtlemata selle hetkeni rügemendi sõjaaja jaoks suurima. Sündmus oli peaminister Winston Churchill, liitlasvägede ülima Dwight D. Eisenhoweri, USA Esimese armee ülima Omar Bradley, 101. õhudessantväe ülima kindral Maxwell Taylori (kindral Leel oli veebruaris südamerabandus ja ta oli sunnitud Ühendriikidesse naasma) ja teiste arvukate tähtsate ninade ülevaatuskülastus.

Hüpe oli väga edukas. C-47-d lendasid mürisedes ideaalseimas V-kujus üle taeva. Churchill ja kindralid vaatasid spetsiaalselt ehitatud tribüünilt pealt. Langevarjurid hakkasid lennukitest välja hüppama, 12-ne rühm rühma järel, rohkem kui 1000 meest ja langevarju täitsid taevast näiliselt lõpmatus tulvas. Hetkel, kui nad maapinda puudutasid, väänlesid langevarjurid oma varjudest välja ja suundusid täiskiirusel joostes kogunemisala poole, samal ajal oma relvi jooksukiirust vähendamata kokku pannes. Külastajad olid

liikumise kiirusest hämmastunud, nagu rügemendi album väljendas: „Currahee poisid“ olid tohutult muljet avaldanud.

Hiljem kogunes rügement tribüüni ette. Taylor kutsus Churchilli ja Eisenhowerit mehi üle vaatama. Seda nad ka tegid, peatusid aeg-ajalt, et ühele meestest küsimus või kaks esitada.

Eisenhower peatus Malarkey ees. „Sõdur, kust sa pärit oled?“ (Eisenhower rääkis enne D-päeva sellistel ülevaastustel tuhandete meestega, tema esimene küsimus oli alati „Kust sa pärit oled?“).

„Astoriast, Oregonist,“ vastas Malarkey.

„Millega sa enne sõda tegelesid?“ Malarkey ütles, et ta õppis Oregoni ülikoolis. Ike tahtis teada, kes võitis eelmise sügise Oregoni ja Oregoni osariigi vahelise jalgpallimatši ja kas Malarkey kavatses peale sõda ülikooli naasta. Siis pöördus ta Churchilli poole ja arvas, et peaminister tahab ka midagi küsida.

„Poiss, kuidas sulle Inglismaa meeldib?“ Malarkey kinnitas Churchillile, et see maa meeldib talle väga, sest ta on alati nautinud inglise kirjandust ja ajalugu. Churchill lubas, et ta saab Ühendriikidesse nii ruttu tagasi, kui võimalik. „See oli väga meeldejääv sündmus,“ ütles Malarkey.

Kohe peale Churchilli ees hüppamist viidi läbi veel suuremahulisemad manöövrid eesmärgiga langevarjurid, purilennukiüksused ja maaväed õhuvägede ning merevägede osadega kokku sobitada. Masslennupildude ja amfiiboperatsioonidega õppused toimusid üle kogu Kagu-Inglismaa.

Ühe manöövri ajal käskis Guarnere reameestel Muckil ja Malarkey'l miinipilduja mürsu 1,8 ruutmeetrisele valgele 549 meetri kaugusel düünil asetsevale sihtmärgile kukutada. Malarkey tulistas esimest korda– liiga pikalt. Teist korda– liiga vähe.

Samal hetkel lähenesid mõned staabiohvitserid, kellega oli kaasas kindral Taylor. Üks staabiohvitseridest ütles Guarnere'ile, et ta miinipildurimeeskond sihtmärgi pihta kindralile demonstratsiooniks tulistaks.

Guarnere käskis Malarkey'l ja Muckil kolm lasku tulistada. Nad lasid järjestikku kolm lasku torust alla. Põmm, tabas esimene sihtmärgi keskele. Põmm, põmm, langesid järgmised kaks purustatud sihtmärgile.

Seersant, kas teie meeskond on alati nii täpne?“ küsis Taylor.

„Just nii,“ vastas Guarnere, „minu poisid ei eksi kunagi.“

101. sõitis rongiga tagasi kasarmutesse Wiltshire'isse ja Berkshire'isse. Kindral Taylor ja tema kaader teadsid, et on palju sõlmi, mida lahti harutada. Currahee poisid olid väikse üksuse taktika õppetunnid hästi selgeks saanud, nüüd oli kindralite asi nad õigesti suuremasse tervikusse sobitada.

2. TÕLKEANALÜÜS

Käesolev peatükk koosneb kolmest osast. Esimene osa keskendub teose militaarkeelsusega seotud tõlkeprobleemidele: käsitlemist leiavad selle oskuskeelespetsiifiliste elementide ja sõnade ning väljendite tõlkimise probleemide põhjused ning nende tõlkimisel kasutatud lahendused.

Peatüki teine osa annab ülevaate teose teisest iseloomulikust joonest – madalkeelsusest. See osa hõlmab endas üldist ülevaadet madalkeelsuse erinevatest vormidest ning funktsioonidest. Lisaks üldisele madalkeelsuse ülevaatele sisaldab peatükk ka madalkeelsuse funktsioonide kirjeldust konkreetses teoses. Samuti on selles peatükis analüüsitud kõikides teoses esinenud madalkeelsete sõnade: *fuck, shit, damn, goddamn, by God, God Almighty! ja hell* kasutamist ning nende eesti keelde tõlkimisel esinenud probleeme ja tehtud valikuid.

Peatüki kolmas osa käsitleb oma-ja võõrsõna kasutamist teoses, samuti sisaldab see peatükk teoses esinenud kultuurispetsiifiliste elementide määratlust ning analüüsi. Lisaks sellele hõlmab kolmas osa ka teose metafooride tõlkimisel ilmnunud raskusi ning kasutatud lahendusi.

Lisaks tõlkeanalüüsile olen teoses ära toonud ka kvantitatiivse mõõtmise ehk kui palju mingit konkreetset nähtust tekstis esines.

2.1 SÕJANDUSKEELEGA SEOTUD TÕLKEPROBLEEMID

Keel on inimestevahelist suhtlust võimaldava märgisüsteemina olnud kasutusel juba väga pikka aega. Seoses keele ning ühiskonna arenguga on kirjakeele kõrvale tekkinud ka konkreetsetel erialadel kasutatav keel ehk oskuskeel. Ka sõjanduse valdkond on üks neist, millele on omane spetsiifiline keelekasutus. „Oskuskeel on mingil kindlal erialal kasutatav keel, millele on iseloomulik selle ala asjatundjate korraldatud sõnavara ning eriomane üldine väljendusviis“ (Kull 2000: 12). Tiiu Erelt (2007: 18) väidab, et oskuskeele eristumise kirjakeelest iselaadse sõnavara ja väljenduse kaudu tingib selle taga olev keerukam ja abstraktsem mõtlemine, mis tingib ka mõistete teistsuguse väljendamise. Selleks on tema sõnul vajalikud ühetähenduslikud sõnad, mõistete üksteisest võimalikult täpselt eristamine ja samuti rohkesti abstraktseid üldistavaid sõnu (*Ibid*: 18).

Seega võib spetsiifilist terminoloogiat pidada oskuskeele kõige tajutavamaks ja olulisemaks tunnusjooneks. Eesti sõjanduskeele ning selle terminoloogia areng on olnud katkendlik ning hüppeline, seda peamiselt poliitiliste režiimide vaheldumise tõttu. Oma kaitseväge terminoloogiatöö alases kirjutises toob Karin Kaljumägi (2004: 155) välja tõsiasja, et vajadus eestikeelse sõjandusterminoloogia järele tekkis alles Eesti vabariigi taastamisega 1918. aastal. Enne seda teenisid eestlased Vene keisri sõjaväes ning sellest tulenevalt oli ka kogu terminoloogia venekeelne. Teise maailmasõja alguseks Eesti ohvitseride ja terminoloogide koostöös välja töötatud ning kinnitatud sõnavara oli seoses Nõukogude okupatsiooniga hääbumisele määratud. Etteaimatavalt sisaldas Nõukogude

perioodi sõjandussõnavara endas vene keele ning Nõukogude sõjaväesüsteemi mõjutusi (*Ibid*: 156).

Võõrkeelte mõjud ei kadunud eestikeelsest sõjandussõnavarast ka seoses Eesti taasiseseisvumisega, ida asendus läänega. Margus Kolga (2006) toob välja tõsiasja, et taasiseseisvunud Eesti sõjanduskeelt mõjutas nüüd vene asemel inglise keel, sest toimus intensiivsem suhtlus välismaailmaga ja eesmärk oli ühineda sõjalise liidu NATOga. Eestikeelse sõjanduskeele inglispärastumist soodustas ka Eesti ohvitseride võõrkeelne õpe välisriikides ning samuti see, et sõjanduskeele areng ei jõudnud sõjandustehnika arengule järgi, mis tingis olukorra, kus eesti keelde võeti üle võõrkeelne termin või selle otsetõlkeline vaste (Kaljumägi 2004: 156-157).

Karen Kuldnokk (2004: 185) lisab, et Eesti sõjanduse oskuskeele materjalid tõlgitakse tihtipeale võõrkeeltest ning tõlkijateks on enamasti sõjandusspetsialistid, mitte keeleinimesed. Selle tulemusena on tõlgetes püütud kopeerida teise keele sõnu. Otsetõlked ja võõrast keelest üle võetud terminid ei pruugi aga alati sobilikuks osutada, sest sama termini all võidakse erinevates kultuuriruumides mõista erinevaid asju, seda ka nii kitsas valdkonnas nagu sõjandus. Heino Ernits (1997: 38) toob oma artiklis näite sellest, et üheks tõlkekariks on kujunenud sõna diviis ja sellest tuletatud divisjon. Inglise *division*it ei tohi mingil juhul eesti keelde tõlkida divisjoniks, vaid diviisiks. Divisjon esineb peamiselt venekeelses tekstis 3-4 patareist koosneva suurtükiväe allüksuse nimetusena, kuid diviisi tähendus on eesti keeles rügementidest koosnev väekoondis (*Ibid*: 38). Vaatamata võimalikele tähenduserinevustele on Siret Rutiku (2003: 155) sõnul Eesti kaitseväelaste seas laialt levinud inglise keele ja eriti inglisekeelsete lühenditega pikitud pidžin-

militaarkeelega liialdamine, mille tulemusena kasutatakse inglise keelt tihti ka seal, kus eesti keeles saaks asjad sama kiiresti ja selgelt aetud.

Terminoloogiatöö on oskuskeele seisukohalt äärmiselt oluline ning vältimatu, seda ka sõjanduskeele puhul. Seda kinnitab Rein Kulli (2000: 144) väide, et oskuskeeleprobleemide käsitlemisel ongi enamasti jutt terminoloogiast, mis on kõigest terviku üks osa. Oskuskeele üldine väljendusviis ja oskuskeelele eriomased tarindid üldiselt probleemiks ei ole, kuid sageli on vaidluse põhjuseks just terminite päritolu, saamine või sobivus (*Ibid*: 144). Sõjanduskeele puhul on see eriti oluline, sest eelpool toodud näide Heino Ernitsa artiklist tõestas, et eri keeltes ja kultuuriruumides võib näiliselt sarnase termini sisu ja tähendus täiesti erinev olla. Võõrkeelte mõjudele vaatamata ning sellest tekitatud segadusele on terminoloogiatöö tulemusena spetsialistide poolt oskuskeelele kohaselt töötatud välja eesti keele sõjandusterminile esitatavad nõuded ning konkreetsete terminite moodustamise viisid, mida keele kasutaja probleemide vältimiseks silmas peaks pidama.

Üheks militaarterminoloogia spetsiifiliseks tunnusjooneks on näiteks tavakeelest erinev tuletiste kasutamine. Kui üldkeeles tähistab liide -ja tegijat ja liidet -(u)r kasutatakse peamiselt seadmeliitena, siis sõjanduses on olukord vastupidine: kuulipilduja on relv ning kuulipildur tegija (Ernits 2000: 41). Samuti leidub sõjanduse oskuskeeles palju liitsõnu ning sõnavara korrastamise üldine tendents on lihtsuse ning kompaktsuse poole liikumine (Kuldnook 2004: 186-191). Lisaks termini väliskujule tuleb tähelepanu pöörata ka selle tähendusele.

Eelnimetatud probleemid andsid tunnistust eestikeelse sõjanduslase terminoloogia korrastamise ning ühtse terminibaasi loomise vajalikkusest. 2002. aastal alustati projektiga töötamist ning tänaseks on see realiseerunud mitmekeelses sõjandusterminoloogia andmebaasis Militerm, mis sisaldab ka terminite seletusi.

Eelnevast arutelust nähtub, kui spetsiifiline ning keerukas sõjanduse oskuskeel oma olemuselt on. Järgnevates alapeatükkides toongi välja teose tõlkimisel militaarkeele seisukohalt probleeme valmistanud teksti elemendid, probleemsete põhjused ning leitud lahendused. Tõlkevastete leidmisel kasutasin abimaterjalidena Enn Veskimägi „Väikest eesti-inglise-prantsuse-rootsi-saksa-soome-vene sõjanduse sõnastikku“, sõjandusterminoloogia andmebaasi Militerm, Festardi inglise-eesti sõnastikku ning Google'i otsingumootorit.

2.1.1 Auastmete tõlkimine

Auastmete tõlkimine oli teose tõlkimisel autori jaoks üks keerukamaid protsesse. Ameerika Ühendriikide ja Eesti kaitsejõud on oma suuruselt ja ülesehituselt suuresti erinevad, seda nii tänapäeval kui ka Teise maailmasõja ajal. Wikipedia (Military Ranks ...2013) andmeil põhineb tänane Eesti kaitsejõudude auastmestik Eesti armees minevikus kasutatud erinevatel süsteemidel. Enamus Eesti sõjaväe auastmetest moodustati Vabadussõja ning 1920. aastate ajal.

Ameerika Ühendriikide armee praegune auastmete süsteem erineb Teise maailmasõja ajal kasutusel olnust. Erinevused eksisteerivad nii auastmete arvus, sisus kui ka tähistamises. Keerulisust lisab ka asjaolu, et USA armee auastmete süsteemis toimusid muutused isegi sõjaaja jooksul.

Nagu eelpool mainitud, erines USA armee auastmestik Teise maailmasõja ajal praegusest. Eesti sõjaväge kui sellist Teise maailmasõja ajal aga üldse ei eksisteerinud, eestlased teenisid kas Nõukogude Liidu või Kolmanda Reichi armees. Sellest tulenevalt ei olnud tõlkimisel võimalik kasutada auastmete süsteeme, mis omavahel ajaliselt võrreldavad oleks.

Esimese variandina olukorra lahendamiseks tekkis autoril mõte kasutada otsetõlget. Sellisel juhul oleks tulnud inglisekeelne auaste *First Sergeant* tõlkida eesti keelde esimese seersandina. Selline auaste ei ütle aga lugejale midagi, kuna Eesti sõjaväe auastmestik sisaldab kahte seersandi auastet: nooremseersant ja vanemseersant. *First Sergeant* esimeseks seersandiks tõlgituna ei võimaldaks sihtteksti lugejal sõdurit armeega kuidagi suhestada, sest sellist terminit/auastet Eesti sõjanduse oskuskeeles lihtsalt ei eksisteeri.

Sellest tulenevalt oli töö autorile selge, et auastmete otsene tõlkimine oleks ebaprofessionaalne ja tekitaks lugejas vaid segadust. Seetõttu oli vajalik võrreldavuse ja selguse kindlustamiseks leida tõlkevasted Eesti ja Ameerika Ühendriikide armee eksisteerinud või eksisteerivatest auastmete süsteemidest. Siinkohal valmistas probleeme asjaolu, et „Band of Brothers“ on teos Teisest maailmasõjast, mil, nagu eelpool mainitud, oli USA armee auastmestik hetkel kehtivast erinev.

Wikipedia andmebaasis leidub Teise maailmasõja auastmete võrdlev tabel (Teise maailmasõja...2013), kuid see on vaid osaliselt kasutatav, sest selles sisalduvad auastmed algavad alles nooremleitnandist. Tabelist on puudu reamehe, kaprali ja seersantide auastmed. Seega oli vastav tabel kasutatav vaid osaliselt ning auastmete tõlkimiseks oli vajalik leida autentseid lisamaterjale.

Esmase ja parima variandina tundus töö autorile kasutada sõjandusterminoloogia mahukat andmebaasi Militerm. Töö käigus selgus aga, et vähemalt auastmete tõlkimise ja vastavuse leidmise jaoks see parim abimaterjal ei ole. Trükkides Militermi otsingusse inglisekeelse auastme *corporal*, saame segadusse ajavad tulemused. *Corporali* eestikeelseks vasteks annab andmebaas vanemseersandi. Lisaks näitab andmebaas, et *corporal* on Eesti vanemseersandi üks variante ning eelisterminiks on hoopis *sergeant*. Seega on *corporal* Militermi järgi kõrgem ohvitser, samas kui Wikipedia andmebaasis olevas Eesti sõjaväe auastmestikus on kaprali inglisekeelseks tõlkeks *corporal* ning auastmestikus paikneb see reamehe järel teisel kohal. Samuti on *corporali* auastme vasteks Enn Veskimägi sõjanduse sõnastikus kapral, mis kuulub sõdurite auastmete jaotuse alla. Järgnev lause tõlgitavast teosest kasutab *corporali* ja *sergeanti* kõrvuti: „Each private knew the duties of a corporal and sergeant and was prepared to take over if necessary.“ (Ambrose 2001: 27)

Lausest jääb mulje, et *corporal* on seersandiga põhimõtteliselt ühe pulga peal, sest lause viitab mõlema auastmega kaasnevatele spetsiifiliste kohustustele, mille reamehed vajadusel üle võtavad.

Siinkohal tekib küsimus, kas usaldada tõlkijana spetsialistide poolt koostatud oskuskeele andmebaasi või Wikipediat. Vastus peaks olema enesestmõistetav, kuid Militermi puhul

ajas töö autori segadusse selles leiduvate vastete ja variantide paljusus, mis omakorda suurendaks ohtu teose tõlkimisel vigu teha. Seega on auastmete tõlkimisel käesolevas töös kasutatud Enn Veskimägi 2001. aastal ilmunud seletavat sõnaraamatut „Väike eesti-inglise-prantsuse-rootsi-saksa-soome-vene sõjanduse sõnastik“. Veskimägi sõnastikus on kapral liigitatud sõdurite alla, kuid seersant allohvitseride kategooriasse. Esmapilgul tundub nagu oleks nende kahe auastme vahe liiga suur. Kuigi nimetatud auastmed kuuluvad eri kategooriatesse, asetsevad nad astmestikus tegelikult järjestikku ning nende kohustused ja ülesanded ei saa oma rohkuselt ja tõsiduselt väga palju erineda. Seetõttu olen otsustanud auastmete tõlkimisel toetuda Enn Veskimägi sõnastikule „Väike eesti-inglise-prantsuse-rootsi-saksa-soome-vene sõjanduse sõnastik“. Nimetatud sõnaraamatu järgi on teoses esinevad auastmed tõlgitud järgnevalt (tähestikulises järjekorras):

Captain	kapten	Major	major
Colonel	kolonel	Private	reamees
Corporal	kapral	Second Lieutenant	nooremleitnant
First Lieutenant	leitnant	Sergeant	nooremseersant
First Sergeant	veebel	Staff Sergeant	seersant

Auastmete tõlkimine on sõjandusteemaliste raamatute tõlkimisel üks levinuimaid probleeme. Kaitseväe major Toomas Boltowsky (2006) soovitab võõrkeelsed auastmed

tõlkida praeguse Eesti kaitseväe auastmetabeli alusel. Sellisest toimimisviisist veelgi parem oleks tema väitel esitada tõlgitud auastmed lisaks sulgudes originaalis ning lisada joonealuse märkusena võrdlus Eestis käibel olevate auastmetega (*Ibid*).

Käesolevas tõlkes on järgitud Boltowsky soovitus tõlkida teoses esinevad auastmed vastavalt Eesti kaitseväe auastmete tabelile, sest Veskimägi sõnaraamatus auastmete tõlked sellel põhinevadki. Töö autor ei ole aga pidanud mõttekaks ja vajalikuks auastmeid originaalis koos joonealuse selgitava võrdlusega esitada. Seda esiteks sellel põhjusel, et USA Teise maailmasõja aja armee ja Eesti kaitseväe auastmed on võrdlemisi hõlpsasti nõ teisendatavad.

Teose lause:

“Second Lieutenant Winters had one major, continuing probleem, 1st Lieutenant (soon promoted to captain) Sobel.” (Ambrose 2001: 23)

eesti keelde originaalkeeles auastet sisaldavana tõlgituna

Second Lieutenant Wintersil oli üks, püsiv probleem, *1st Lieutenant* (varsti *captain*iks edutatav) Sobel.

tekitaks lugejas arvatavasti võõristust ja imestust tõlkija sellise lahenduse üle.

Tõlkevaliku teiseks põhjuseks on asjaolu, et selline toimimisviis muudaks töö autori meelest teksti lugeja jaoks liialt kirjuks ja raskesti jälgitavaks. Joonealuste võrdluste väljajätmist õigustab ka fakt, et „Band of Brothers“ on autobiograafiline teos, mille peamiseks eesmärgiks on lugejale anda edasi sõdurite isiklikud kogemused ja läbielamised, ning tehniline info on tagaplaanil.

Joonealuste võrdluste esitamisel oleks võimaluseks iga uue auastme puhul üks kord joonealune võrdlus lisada, kuid sel juhul oleks tõenäoline, et lugemise käigus lugeja unustab eesti auastme võrdluse ning peaks lehekülgi vastava viimase selgitava joonealuse märkuseni tagasi lappama. See aga muudaks lugemisprotsessi tarbetult koormavaks ning nimetatud põhjustel ei olegi auastmeid puudutavad joonealuseid märkusi antud tõlkes kasutatud.

2.1.2 Probleemsed sõnad ja väljendid

Selles alapeatükis leiavad käsitlemist teose peatükkide tõlkimisel raskusi valmistanud militaarvaldkonnaga seotud sõnad ja väljendid.

2.1.2.1 C.O ja X.O

Akronüümid C.O ja X.O on teose tõlgitud peatükkides ühed levinumad terminid, C.O esines lähtetekstis seitse ning X.O viis korda. Teoses ilmuvad nad sellises vormis esmakordselt esimese peatüki kolmandal leheküljel:

„First Lt. Herbert Sobel of Chigaco was the initial member of E Company, and its C.O. His executive officer (X.O) was 2d Lt. Clarence Hester, from northern California.“ (Ambrose 2001: 17)

Esmapilgul täiesti tundmatute lühendite tähenduse kohta annab tõlkija jaoks infot akronüümile X.O eelnev selgitus *executive officer*, mis annab aimu sellest, et tegemist on kompanii juhtimisega seotud ohvitseriga. Omadussõna *executive* viitab antud kontekstis sellele, et ohvitser on kompaniis tähtsal kohal. Selle näite analoogial võib eeldada, et C.O on samuti kompanii tähtis ohvitser, kes on kõrgemal positsioonil kui X.O. Sellele viitab asesõna *his*, mis väljendab seda, et X.O allub C.O-le.

Kuna ilmselgelt on tegemist kompanii juhtivate ohvitseridega, on tõenäoline, et C.O akronüümi täht C tähistab kas sõna *chief* või *commanding*. Esihinnatavasti ei sisalda samas kui Festart sisaldab vasteid kõigile kolmele variandile: *chief officeri* tõlge on vanemohvitser, *commanding officer* on komandör ning *executive officer* täiteohvitser. Siinkohal võiks tõlkija piirduda otsetõlkega ning kasutada inglisekeelsete terminite tõlkevastetena vanemohvitseri ning täiteohvitseri.

Vanemohvitser ja täitevohvitser on aga oma tähenduselt selles kontekstis liiga üldised ning nende kasutamine antud olukorras ei annaks terminite X.O ja C.O spetsiifilisust edasi.

Siinkohal tekibki probleem, kui tõlkija ei ole oskuskeele sõnavaraga piisaval määral kursis. Sellisel juhul on termini adekvaatseks tõlkimiseks vajalik lisamaterjalidega tutvumine. Siinkohal osutuks parimaks abimaterjaliks esmapilgul ehk küll militaarkeele mõttes kõige adekvaatsem allikas – Don Schulte'i (2006) koostatud „Band of Brothersi“ teost õpetajatele tutvustav ja teose iseäralikke elemente lahtiseletav slaidiseanss. Vastavalt Schulte'le kuuluvad terminid C.O ja X.O teose slängisõnavarasse. C.O lahtiseletuseks annab ta „*commanding officer of a unit*“ ning X.O on *executive officer* ehk #2 in command.

Vastavast definitsioonist selgub, et C.O puhul on tegemist komandõriga ning X.O puhul definitsioonile tuginedes asekomandõriga. Sõna komandör kasutamist toetaks siinkohal ka asjaolu, et EKSS defineerib komandõri kui väeüksuse ülema mõnes riigis, kuigi Eestit nende riikide hulgas mainitud ei ole. EKKS-i andmeil on komandör ka Eesti kaitseväe sõjalaeva ülem. Hulgaliselt on toodud erinevaid näiteid, teiste hulgas ka pataljoni komandör. Sellele infole tuginedes oleks C.O eesti keelde komandõrina ning X.O asekomandõrina tõlkimine igati õigustatud. Eesti kaitseväes kasutatakse seda küll kitsalt sõjaväe ülema tähenduses, kuid samas räägibki „Band of Brothers“ Ameerika Ühendriikide armeest.

Siinkohal oleks aga taoline tõlge kõigele vaatamata vale. Major Boltowsky (2006) väidab järgmist: „Eesti sõjanduskeeles puudub väeosajärgi tähenduses sõna „komandör“, mis vene või inglise keeles olemas. Igasugust väeosa käsutab ülem, kas rühmaülem, kompaniiülem, pataljoniülem vms. „Kompanii komandör“ (*Company Commander*) on

seega eksitav väärtermin“. Sellest soovitusel lähtudes olen tõlkinud C.O ehk *commanding officeri* eesti keelde ülemaks ning X.O ehk *executive officeri* aseülemaks. *Executive officeri* tõlkimiseks ükski allikas otseselt soovitusi ei anna. Oma tõlkes olen otsustanud aseülema variandi kasuks, sest see on terminina lühike ning kompaktne. Sõjanduskeeles esineb tendents vältida liitsõnade puhul kohmakaid ja liiga pikki sõnamoodustusi (Kaljumägi 2004: 160).

2.1.2.2 PX

Eelnevalt analüüsitud akronüümidega tekstis kokkupuutest on selge, et ka see tähekombinatsioon on tõenäoliselt kahest sõnast koosneva termini/väljendi lühend. Tõlgitavas tekstis esineb termin kolmel korral. esmakordselt järgnevas lauses

“Beer, almost exclusively, at the post PX, there being no nearby towns.” (Ambrose 2001: 21):

Lause ei seleta PX-i tähendust lahti, kuid viitab faktile, et PX on koht, kus on võimalik õlut juua või seda omandada. Nimetatud koht peab asetsema sõjaväeosa territooriumil, sest, nagu lausest selgub, linnu lähedal ei ole. See tähendus viitab faktile, et tõenäoliselt on tegemist kohaga, kust sõdurid endale üht-teist osta saavad.

Don Schulte (2006) määratleb PX-i oma märkmetes järgmiselt: *postal exchange – the company store where men can purchase basics and specialties*. Nagu definitsioonist selgub ongi PX nõ sõdurite pood. Schulte kasutab väljendi lahtiseletamisel sõna *store*, mille enimkasutatud eestikeelne tõlge on pood. Oma tõlkes olengi *postal exchange*'i vastena kasutanud sõna sõjaväepood. Otsustasin selle tõlke kasuks, kuna nimetatud kaubandusasutus võib olla nii suur kui ka väike. Tõlkevastena kaalusin ka puhvetit.

Sõna puhvet sisaldub ka EKSS-is ning sellekohasteks näideteks on seal teatri, jaama ja kooli puhvet. Siiski defineerib EKSS puhvetit ainult kui väikest kohvikulaadset söögikohta või joogi ja kergema söögi müügiletti, kuid antud teoses otsid langevarjurid P.X-ist nii toidukaupu kui ka hügieenitarbeid. Kuigi sõjaväekompleksi tingimustes on arvatavasti tõenäolisem müügipunkti taoline lahendus, kus müügiartikleid on piiratud mahus ja valikus, olen sellele vaatamata otsustanud sihttekstis kasutada tõlkevastena poodi, sest selle sõna tähendus on kõige üldisem. Sõjaväepuhvet oleks oma tähenduselt liiga kitsas ning tõenäoliselt selles kontekstis ka vale, sest lisaks toidule sai P.X-ist osta ka esmatarbekaupu, nagu raamatus isegi öeldakse.

Ülalpool toodud näitelause eelneb PX-ile sõna *post*, mille funktsioon jääb mulle arusaamatuks. Tõlkelause olen otsustanud selle välja jätta, sest lugejale ei annaks see mingisugust täiendavat infot ning lause tähendus selle sõna tõlkes väljajätmisest ei muutu:

Joodi õlut, peaaegu eranditult sai seda sõjaväepoest, kuna linnu lähedal ei asunud.

2.1.2.3 Airborne

Airborne oli üks nendest sõnadest, millele oli tõlkimise käigus üpris keeruline sobivat eestikeelset vastet leida. Lähtetekstis esines nimetatud sõna 39 korda. Nimetan seda termini asemel sõnaks, sest inglisekeelsena funktsioneerib see sõnaühendis *101st Airborne Division* omadussõnana. *101st Airborne Division* on väljendi täiskuju, kuid lisaks sellisele vormile esineb see sama mõiste teoses veel kujul *Airborne ja 101st*. 101. esines sellisel kujul lähtetekstis kümme korda. Tõenäoliselt on sõna sellise kasutusviisi põhjuseks asjaolu, et teose autor püüab sellega kordusi vältida ning teksti ladusamaks muuta. Sarnaselt toimib Ambrose ka väeosa *506th Parachute Infantry Regiment* puhul. Tõlkija jaoks võib see aga hoopis olukorda keerulisemaks muuta. Kuna autor on vastava väljendi kasutust juba varieerinud, tekib ka tõlkijas küsimus, kas olla sihttekstile truu ning järgida autori originaali või kasutada tõlkes järjepidevalt ainult ühte varianti.

Enda tõlkes olen jäänud sihttekstile truuks ning järginud eestikeelses tõlkes autori väljendusviisi:

„Members of the 82d Airborne, stationed nearby, would tell the troopers from the 101st what combat in North Africa, Sicily and Italy had been like.“ (Ambrose 2001: 47)

82. õhudessantväe liikmed, kes olid lähedusse paigutatud, rääkisid 101. omadele milline oli lahingutegevus Põhja-Aafrikas, Sitsiilias ja Itaalias.

Näitelausest nähtub, et olen *airborne* tõlkinud eesti keelde vastena õhudessantvägi. Eestikeelne termin on esmapilgul lähtekeele omast võrdlemisi erinev, sest väljend ei sisalda enam sõna *division*. Militermi andmebaas annab sõnale *airborne* hulgaliselt vasteid: lennupõhine, õhusolev, lendav, õhudessant-. Kõik pakutud vastetest on omadussõnad ning väljendi tõlkimiseks sobiks neist kõige paremini õhudessant-. Diviisiga kombineerituna oleks *101st Airborne Divisioni* vasteks 101. õhudessantdiviis.

Eestikeelset sõjanduskirjandust uurides leidsin raamatu, milles kõnealust üksust lähemalt tutvustatakse: R.G Granti „Sõdurid:sõdalaste ajalugu piltides“ (2009: 298-307). Selles teoses oli *101. Airborne Division* tõlgitud eesti keelde 101. õhudessantväena. Kuna termini selline tõlge juba eksisteerib, otsustasin seda ka oma töös kasutada, kuna see võimaldab säilitada vähemalt mingisugust terminoloogilist ühtsust. Samuti ei ole olulist vahet sellel, kas tõlkida *division* diviisiks või kasutada üldisemat terminit vägi, kuna diviis on nii või teisiti väeosa.

2.1.2.4 Cadence count

Termin *cadence count* ei ole sõjanduskeelega seotud selle ranges mõttes, st, see ei kuulu sõjatehnikat, auastmeid, juhtimist jms puudutava sõnavara hulka, kuid ometigi puudutab see sõdurite igapäevaelu armees ja leiab sõjanduskirjanduses kasutust. Teoses tõlgitud peatükkides esines termin järgnevalt:

“Brought together by their misery, held together by their cadence counts, singing and common experiences, they were becoming a family.” (Ambrose 2001: 21)

Termini otsetõlkeliseks vasteks oleks rütmilugemine. Otsetõlge annab aimu sellest, millist tegevust antud termin väljendab. Kasutatud sõnastikest ma terminile otsest vastest ei leidnud, Google otsingumootoris leidsin paar tulemust. Vastavalt ARMYPRT veebileheküljele (US Army Physical...2010) kindlustab kõnealune tegevus sõjaväes harjutuste sobivas tempos sooritamise. See info viitab faktile, et tõenäoliselt on tegemist Eesti mõistes rivi- või marsilauluga. Wikipedia andmebaasis *cadence count*’i all kirjet ei ole, küll leidub aga infot väljendi *military cadence* ehk *cadence call* all (Military cadence 2013). Vastav kirje kinnitab, et *military cadence* ehk *cadence call* on traditsiooniline töölaul, mida sõjaväelased laulavad jooksmise või marssimise ajal.

Oma tõlkes ma siiski termini eestikeelse vastena rivi- ega marsilaulu kasutanud ei ole. Põhjus peitub selles, et lähteteksti lauses on olnud võimalik rivilaulu ja tavalist laulmist erinevate sõnadega väljendada ning kordus puudub. Eesti keeles ei oleks see aga antud lause puhul võimalik ning seetõttu olengi lause tõlkinud järgnevalt:

Nende kannatused tõid nad kokku, nende rivimarsid, laulmine ja ühised kogemused hoidsid neid koos, neist oli saamas perekond.

Konkreetses tõlkes on küll välja jäänud otsene sõnaline väljendus selle kohta, et sõdurid ravis marssides laulavad, kuid see on nii levinud seos, et arvatavasti tekib see tegevus lugeja kujutlusse iseeneslikult. Samuti annab valitud tõlkelahendus võimaluse väljendada seda, et sõdurid ka muul ajal kui vaid marssides laulavad ning ka tavapärane laulmine neid perekonnaks kasvatas.

2.2 MADALKEELSUSEGA SEOTUD TÕLKEPROBLEEMID

Teose iseloomulikumaid jooni on selle madalkeele kasutus. Vandumine ei ole kaasaegne nähtus ning on eksisteerinud juba sajandeid. Samuti ei ole madalkeelsuse kasutamine kirjanduslikus väljenduses iseenesest midagi uut. Ashley Montagu (2001: 136) märgib, et juba Shakespeare kasutas oma loomingus 16.sajandil erinevaid vandumise vorme ja funktsioone, millele ei ole kirjanduses võrdväärset leidunud. Tänapäeval ei tekitaks Shakespeare'i madalkeelsuse kasutus lugejas tõenäoliselt erilist emotsiooni, kuna madalkeelsus on saanud kaasaegse kirjanduse loomulikuks osaks.

2.2.1 Madalkeelsus ja selle funktsioonid

Madalkeelsus on oma variantides väga mitmekesine ning sisaldab mitmeid nõ alaliike. Susanne Ghassempur (2009: 26-27) toob välja järgmised inglise madalkeelsuse liigitused:

a) roppused – see nähtus võrdub põhimõtteliselt vandumisega ning hõlmab endas valdkondi, mille kasutamist üldkasutatavas keeles ebasobivaks peetakse. Tavaliselt seostakse roppuste kasutamist solvamise ja ründamisega, kuid samas saab seda kasutada ka kedagi solvamata. Kuigi roppuste sõnaline hulk on piiratud, on kõik selle keelekasutuse funktsioonid täidetavad selle sama limiteeritud sõnavara kaudu;

b) solvav vandumine – vandesõnad, mis on kellelegi suunatud (*you fucker*), halvustava tooniga (*this is a shitty piece of work*), metafoorne vandumine (*go to hell*);

c) düsfemisimid – neutraalse sõna asemel halvustava kasutamine (näiteks *ass bumi* asemel);

d) eufemistiline vandumine – neutraalne väljend (*goodness gracious!*) on kõnes asendatud sellisega, mida peetakse tabuks (*good God almighty!*);

e) needmine – needja kutsub tavaliselt appi kedagi ülaltpoolt või kutsub spetsiaalselt määratletud sihtmärgile kurja kaela (*may you be damned for all eternity!*). Needmist eristavad vandumisest mitmed aspektid. Peamiselt kasutatakse needmist Ameerika inglise keeles, see on rituaalsem ja läbimõeldult väljendatud, keskendub tulevikule ning võib, kuid ei pruugi oma keelekasutuselt olla ropp. Kellegi needmist võib pidada jõuliseks ja ähvardavaks käitumiseks. Varemalt kaasati needmisesse üleloomulik olend või jumalus, kuid tänapäeval võib olla võimalik ka lihtsalt hüüda : *Eat shit and die!* Needmine on teatud määral roppu keelt kasutades vandumisega vahetatav, kuid oma täpses tähenduses on see siiski vandumise vorm;

f) töötusvanne – on metafoorne needus (*May your blood cease to flow!*);

g) vandesõna/epiteet – emotsionaalses olukorras öeldud sõna. Selle otsene sõnatähendus on teisejärguline, selle põhiline funktsioon on anda märku emotsiooni vallandamisest. Tihtipeale ei ole see kellelegi konkreetsele suunatud. Väljendid on tavaliselt kindlad;

h) solvang – solvav termin, mida pigem otseselt mõeldakse (*you ugly, fat idiot*), kui et metafoorses mõttes kasutatakse (*you're fucked*);

i) mustamine – formaalses kontekstis kasutatav variant solvangust;

j) nilbus/vulgaarsus – selgelt tabusõnu kasutatav vandumine (*shit, fuck*);

k) jumalavallatus – vandumine, kus kasutatakse sõnu, mis solvavad pühaks peetavat. Võrreldes jumalateotusega on see laiem mõiste, kuna selle kasutamise eesmärk ei pruugi tingimata olla halvustamine. Näiteks sõnade *Jesus* ja *God* valimatu kasutamine ilmalikus kontekstis.

Eeltoodud Ghassempuri madalkeelsuse jaotus (Ghassempur 2009: 26-27) näitab, et madalkeelsuse mõiste hõlmab endas arvukalt spetsiifilisi kontseptsioone, mille kasutamine ja kasutamise eesmärgid varieeruvad. Kuigi vandesõnu ning roppusi on võimalik teatud tunnuste alusel erinevatesse liikidesse jagada, võib Ghassempuri (2009: 28) sõnul olla vandesõna iga sõna, mida ründavas ja solvavas tähenduses kasutatakse. „Sõnad nagu *lazybone* (vedelvorst), *no-good* (kasutu) või *lout* (juhmard) muutuvad automaatselt vandesõnadeks, kui kõneleja toob need kuulavale ründaval toonil, kuigi need sõnad ei ole seotud ühiskonnas valitsevate tabudega nagu usk, seks ja roojamine.“ Sellest tulenevalt võib väita, et vandumine on keeleline nähtus, mida konkreetselt piiritleda ei saa. Vandumise kui sellise eksisteerimine sõltub pigem toonist millega sõnu öeldi, kui konkreetselt väljaöeldud sõnadest (*Ibid*: 28).

Eelnevast arutelust on selge, et madalkeelsuse teeb madalkeelsuseks tabusõnade kasutamine. Kuid mis teeb tabusõna tabusõnaks? Markus Karjalainen (2002: 14) väidab, et sõnade tabustamisel mängib rolli ühiskond. Seda, mida aktsepteerib meie sotsiaalsüsteem, aktsepteerib ka meie keel. Sellest tulenevalt keelatakse keeles see, mis on ühiskonnas taunitud. Ta lisab ka, et vastuvõetamatud käitumismustrid, keelatud teemad ja tähendusega

kontseptsioonid peegelduvad ka keeles ning loovad seeläbi mentaalseid arusaamu halbadest või räpastest sõnadest – tabusõnadest. (*Ibid*: 14) Tabusõnale on omane selle konnotatiivne tähendus. Robin-Eliece Mercury (1995: 28) osutab tõsiasjale, et sageli on kõneleja madala keele kasutamine tarbetu ning ta saaks end väljendada ka neutraalselt. Leksikaalselt oleks võimalik tabusõnu asendada sõnadega, mis ei ole tabud ning kõneleja saaks tähendust edasi anda viisil, mis ei oleks solvav. Väljenduse otsene tähendus neutraalse keele kasutamisega ei muutuks, kuid mitte-tabusõnad ei kannu sama tähenduslikkust, mis tabusõnad. Mercury tõstatab küsimuse, kas kuulajad annaks „puhtale“ kõnele samal määral hinnanguid, nagu nad seda ropu kõne puhul teevad. Ta väidab, et tabusõnade asemel neutraalsete kasutamise käigus kaob kõneleja valitud tabusõnade konnotatiivne tähendus. (*Ibid*: 29) Nii nagu enamik sõnu, on ka tabusõnad kõneakti kujundavate ja kõneleja ning kuulaja verbaalset käitumist mõjutavate sotsiolingvistiliste reeglite tulem. Seepärast võimaldab asjaolu, et madalkeelset sõnavara on võimalik konnotatiivselt tõlgendada, teha järeldusi nende kasutust ümbritseva sotsiokultuurilise keskkonna kohta. (*Ibid*: 29)

Vandesõna võimaldab teha järeldusi selle kasutust ümbritseva sotsiokultuurilise konteksti kohta, kuid samas mõjutab selle kasutust ümbritsev keskkond ka vandesõna ennast. Angus Kidman (1993) väidab, et vandumist ei saa pidada lihtsalt nüanssideta keelelise laadi kategooriaks. Etnograafid ja sotsiolingvistid on tema sõnul tõestanud, et inglise keeles esindatud madalkeelsuse kategooriad ei ole universaalsete nähtuste näited. Kultuurilised erinevused võivad esineda isegi sama keele rääkijate vahel. Näiteks on Ameerika Ühendriikides levinuim madalkeelsuse vorm needmine, kuid Austraalias on selleks hoopis vandumine. (*Ibid*) Seetõttu ei saa madalkeelsust keelte ning rahvuste lõikes muutumatu

kategooriana võtta. Ghasempuri (2009: 34) väitel on selleks, et kõneaktis öeldu omandaks tähenduse, vajalikud teatud tingimused. Vaid, siis, kui vandesõna eksisteerib konkreetses kontekstis, kus kõneleja ja adreassaadi suhtlus toimub ühises kohas ja ühisel ajal ning pooled jagavad suhtlusest ühist arusaama, omandab kõneakt tähenduse.

Madalkeelsuse variandirohkus ning samuti selle mitmekülgne kasutuskontekst muudavad selle keelelise nähtuse multifunktsionaalseks. Ghasempur (2009: 37-38) omistab madalkeelsusele, täpsemalt vandumisele, järgmised funktsioonid:

a) puhastav vandumine – puhastav vandumine on suunatud kõnelejale endale ning vandesõna on ootamatu või ebaseeldiva juhtumise peale toodud kuuldavale peaaegu instinktiivselt. Näiteks lööb inimene vastu kappi varba ära ja hüüatab „Kurat!“ Seda tehes vabaneb liigne närviline energia väga otsesel viisil ning see võimaldab emotsionaalse tasakaalu taastada. Selle vandumise tüübi puhul on kasutatava vandesõna otsese tähenduse funktsioon teisejärguline ning vandumise protsess ise on esmane;

b) solvav vandumine – seda kategooriat eristab esimesest selle agressiivne kavatsus ning vajadus, et ka teised inimesed oleks selle osa. Erinevalt puhastavast vandumisest vajab see vandumise tüüp publikut, kuna solvav vanduja tahab oma tegevusega solvata või kahju tekitada ning selleks vajab ta sihtmärki. Puhastav ja solvav vandumine võivad omavahel ka kombinatsioonis esineda. Soovimatule sündmusele järgnev emotsionaalne reaktsioon võib kujuneda solvava vandumise pahvakuks, mis võimaldab solvajal auru välja lasta ning valitud sihtmärki verbaalselt haavata;

c) sotsiaalne vandumine – see kategooria ei ole esimese kahega otseselt seotud. See leiab aset täiesti pingevabas keskkonnas, kus inimesed tunnevad end teiste suhtes mugavalt, kuid

nende suhtlus võib sõltuvalt vanusest ja soost sisaldada suurel määral madalat keelt. Sellises keskkonnas on võimalik muidu labaseks peetavaid sõnu kasutada erinevate emotsioonide väljendamiseks ning väljenduses kasutatavad vandesõnad ja roppused ei oma negatiivset tähendust. Sotsiaalne vandesõna pärineb alati halbade sõnade hulgast, kuid muutub oma sotsiaalses vormis tavapäraseks. Sotsiaalne vandumine võib olla kellelegi suunatud, kuid see ei ole halvustav. Seda tüüpi vandumine on sotsiaalse ühtekuuluvuse näitajaks, samas viisakust võib käsitleda sotsiaalse distantsi näitajana.

Ghassempuri pakutud vandumise funktsioonide ülevaade (Ghassempur 2009: 37-38) annab tunnistust sellest, et madalkeelsust ei saa käsitleda vaid selle osana keelest, mida tuleks tingimata vältida ning taunida. Madalkeelsus hõlmab endas sotsiaalseid ning kultuurilisi aspekte ning selle kasutamine on üks viis väljenduse rikastamiseks ning soovitud tähenduse edasiandmiseks, seda ka kirjanduses.

2.2.2 Madalkeelsuse tõlkimine

„Band of Brothersis“ sisalduv madalkeelsus täidab mitmeid eesmärke ja funktsioone. Konkreetse teoses madalkeelsuse kasutamine tuleneb selle temaatikast. Teose tegelasteks on pingelistesse olukordadesse asetatud sõjaväelaste maskuliinne seltskond. Vandumine võimaldab meestel end emotsionaalsetest pingetest vabastada ning täidab puhastava vandumise funktsiooni. Sellest olulisemgi on ehk madalkeelsuse psühholoogiline ning sotsiaalne funktsioon. Madalkeele kasutus lubab meesteks saavatel väkkeastunud poistel

end karmima ning tähtsamana tunda. Lisaks sellele võimaldas vandumine riigi erinevatest osadest ning ühiskonnakihtidest pärinevatel meestel end ühtseks sotsiaalseks grupiks siduda ning end ka selle grupi liikmetena tunda.

Tõlkijana seisnesid valikud lähteteksti madalkeelsuse funktsioonide ja mõju säilitamises sihttekstis või labase kõnepruugi mahendamises, väljendite räguse ja solvavuse vähendamises või hoopiski vande- ja tabusõnade sihttekstis kaotamises. Ghassempuri (2009: 51) väitel on madalkeelsuse tõlkimisel tõlkijal vaid piiratud valikud, millest ükski ei ole probleemitu. Eriti keeruline on tema sõnul leida originaalsõnale väärilist tõlkeekvivalenti. „Band of Brothersi“ tõlkimisel olen otsustanud madalkeelse kõnepruugi kasutamise kasuks sihttekstis, et säilitada teksti sotsiokultuurilisus. Madalkeelsuse neutraliseerimisega kaoks ka oluline osa teose emotsionaalsusest. Minu püüdlustele vaatamata pole madalkeelsuse säilitamine alati täielikult õnnestunud, kuna nagu eelpool mainitud, ei ole see nähtus universaalne, vaid erineb keeleli ning seetõttu on teatavad erinevused tõlkes vältimatud. Järgnevalt keskendungi kogu teoses esinenud madalkeelsuse tõlke analüüsile.

2.2.2.1 Fuck ja selle derivaadid

Teose kolme tõlgitud peatüki levinuimaks madalkeelseks sõnaks on *fuck*. Sõna ja selle tuletised esinesid lähtetekstis neljal korral. Lewis Black väidab Jesse Sheidloweri (2009: 7) *fuck* sõnale pühendatud teose eessõnas, et see on kõige praktilisem sõna üldse. *Fuck* saab toimida nimisõnana, verbina, määrsõnana ja adjektiivina. Veelgi enam, Lewis väidab, et seda saab lause erinevates kohtades kasutada komana. Ka Angus Kidmani (1993) sõnul on

fuck paljude tähenduste ja kasutusvõimalustega sõna. Selle kolm põhilist funktsiooni on tema väitel tegevusele viitamine, millegi rõhutamine või kasutatakse seda keelelise tugevdajana (*intensifier*). Lisaks selle tähenduslikule kasutusele on võimalik sõnast moodustada erinevaid grammatilisi konstruktsioone (*Ibid*). On selge, et vandesõna *fuck* on inglise keeles universaalne ning laialdaste kasutusvõimalustega sõna. Seda tõestab ka lähtetekst:

„The one most commonly used, by far, was the f-word. It substituted for adjectives, nouns and verbs. It was used, for example, to describe the cooks: “those f----ers,” or “f----ing cooks”; what they did: “f----ed it up again”; and what they produced.“ (Ambrose 2001: 20)

Vaieldamatult enimkasutatud sõna oli f-sõna. See asendas omadus-, nimi- ja tegusõnu . Seda kasutati näiteks kokkade iseloomustamiseks: „need tõprad“ või „kuradi kokad“; nende tegevuse kirjeldamiseks: „nad keerasid asja jälle persse“, ja selle kohta, mida nad valmistasid.

Nagu nähtub ka näitelausest, ei eksisteeri eesti keeles *fuck*-iga analoogset universaalset vandesõna, kuna igal sihtteksti vastaval juhul on erinevat sõna kasutatud ning ühtsust ei ole säilinud. Konkreetse näite puhul on tegemist solvava vandumisega, mis on suunatud kokkadele. Arvatavasti oli kokkade siunamine meeste jaoks võimalus sõjaväe elust ja piirangutest põhjustatud pingeid välja elada ning emotsionaalne tasakaal saavutada. Seega on tegemist ka puhastava vandumisega, õigemini nii solvava kui puhastava vandumise

kombinatsiooniga. Tõenäoliselt võib sõdurite omavahelise madala keelekasutuse liigitada ka sotsiaalse vandumise nähtuse alla, sest langevarjurite näol on tegemist erinevat päritolu ning sotsiaalsest klassist inimestega, kes kasutasid sõnu ühe moodusena uue grupi ühtse identiteedi loomiseks.

Nimetatud põhjustel olen ka lähteteksti tõlkimisel valinud tugeva värvinguga sõnad, kuigi võimalik oleks olnud ka neutraalsema väljenduse kasuks otsustada. Inglise keele madal kõnepruuk on väga variatiivne ning samuti selgus tõlkeolukorras, et sarnaselt inglise keelega on ka eesti keeles madal sõnavara rikkalik.

Väljend „*those f---ers*“ sisaldab endas sõnast *fuck* moodustatud nimisõnalist vormi, mis on ka eesti keelde tõlkimisel säilinud. Sihtteksti on tõlkevasteks valitud sõna „tõprad“, mis on oma väljenduselt kõnekeelne ning tähenduselt küllaltki halvustav. Sobivaid tõlkevariante oli selle solvangu puhul palju ning erinevaid. Valikus olen lähtunud enda kui kaasaegse lugeja subjektiivsetest eelistustest ning püüdnud leida tänapäeva lugejas emotsioonitekitavat vastet. *Fuckers* eestikeelseks vasteks olen valinud „tõprad“. Sama hästi oleks siia konteksti sobinud ka näiteks „idiodid“ või „käkerdised“. Nendest veelgi halvustama sõnana oleks tõlkes saanud kasutada terminit „imbetsill“, kuid see oleks minu arvates ilmselge liialdus olnud. Seda seetõttu, et konkreetse sõna tähendus viitab isiku vaimsele puudulikkusele ning kokad seda kindlasti ei olnud. Eelnimetatud potentsiaalsed tõlkevariandid väljendavad selle isiku, kelle kohta vastavat sõna tarvitatakse, saamatust. Antud teoses kasutatakse sõna *fuckers* pigem konkreetsetesse inimestesse suhtumise väljendamiseks. Eestikeelse vaste „tõprad“ kasutamise valikul mängis rolli selle sõna lühidus ja löövus, samuti maskuliinsus. Ka on see minu arvates nii oma tähenduselt kui kõlalt piisavalt halvustav, kuid siiski universaalselt kasutatav. Isikliku suhtluse tulemusena

tuttavate meesterahvastega selgus, et nimetatud sõna kasutatakse taolises kontekstis ka reaalses suhtluses.

„*F----ing cooks*“ kasutab *fuck* sõna selles väljendis adjektiivina. Selle väljendi eesti keelde tõlkimisel oleks veel võimalikeks kasutatavateks omadussõnadeks olnud „neetud“ ja „paganama“. Oma värvingult on kõik epiteedid peaaegu võrdsed. „Kuradi“ kasuks otsustasin seepärast, et see on eesti keeles levinuim vandesõna ning samuti tekib väljendis seda kasutades alliteratsioon. *Fucking* esineb tõlgitud tekstis veel ühe korra väljendis „*fucking Jew*“. Ka sel puhul on kasutatud eestikeelset vastet „kuradi“, et säilitada tekstisisene ühtlus.

Konstruksiooni „*fucked it up again*“ seostus esimese eestikeelse vastena „keerasid asja perse“. Kuna soovisin sihttekstis lähteteksti madalkeelsusega sarnast mõju saavutada, siis kasutasingi nimetatud eestikeelset väljendit. Ühe variandina oleks olnud võimalik kasutada ka pehmemat „keerasid asja peesse“. Siiski, on vähetõenäoline, et langevarjurid oma väljendust ilustavad, seda enam, et ka raamatus öeldakse, et keelekasutus oli sõna otseses mõttes ropp.

Kuigi Sheidlower (2000: 17) toob välja fakti, et tänapäeval on *fuck*-iga seotud tabud nõrgemad kui iial varem, on lähteteksti *fuck* sõna sisaldavates väljendites osa selle sõna tähtedest kriipsudega asendatud, mis annab tunnistust sellest, et autor on pidanud tõenäoliseks, et need lugejat solvavad. Sellele vaatamata olen sihttekstis madalkeelsete väljendite tõlkevasteteks valinud sellised sõnad, mis on oma värvingult jõulised ning ei ole tähti sümbolitega asendanud, sest arvatavasti kaasaegset lugejat tõlkes kasutatud vandesõnad ei šokeeri.

2.2.2.2 Shit

Järgmine madalkeelne teoses kasutatav sõna oli *shit*. Kidman (1993) tõdeb, et ka see vandesõna omab inglise keeles laia kasutuspiinda ning selle loominguline areng üha jätkub.

„Band of Brothersis“ ilmneb *shit* kahel korral.

Esimese puhul neist on jällegi tegemist puhastava vandumisega:

„He was almost shy – he wouldn't say 'shit' if he stepped in it.“ (Ambrose 2001: 2003)

Ta oli peaaegu et häbelik. Ta ei öelnud „Kurat!“, kui ta sita sisse astus.

Kuna tegemist on olukorraga, mis põhjustab puhastava vandumise, on eesti keele kõige levinumaks vandesõnaks sellises situatsioonis „Kurat!“. Madalkeelsuse tõlkimisel on aga selle juhtumi puhul keelte erinevusest tingituna läinud kaduma väljenduse kujundlikkus – sõna *shit* ja vastava vandesõna vaheline seos sihttekstis, mida eesti keeles sellisena edasi anda pole võimalik. Siinkohal leiab tõestust fakt, et madalkeelsus ei ole keeleliselt universaalne nähtus, kuid samas on igas keeles olemas vahendid, mis võimaldavad tähendust suuremas osas edasi anda.

Sõna *shit* on teoses kasutatud ka metafoorses tähenduses:

„Chickenshit is so called – instead of horse- or bull- or elephant shit – because it is small-minded and ignoble and takes the trivial seriously.“ (Ambrose 2001: 25)

Seda nimetatakse hobuse-, pulli- või elevantisita asemel kanasitaks, kuna see on kitsarinnaline, vääritud ja võtab tühist tõsisena.

Konkreetne ütlus viitab E-kompanii ülemale Sobelile. Väljendi *chickenshit* tähenduseks on memmekalik käitumine ning „memmekaks“ oleks ka selle saanud eesti keelde tõlkida. Selle variandi kasutamine oleks aga kaotanud jõulise võrdlusmomendi nii Sobeli kui ka teiste loomade sita vahel. Samuti ei ole ka lähtetekstis sõnas *shit* ühtegi tähte sümboliga asendatud, mis viitab sellele, et autor ei ole seda sõna lugeja suhtes liiga solvavaks pidanud. Arvan, et ka Eesti lugejas ei tohiks vastav madalakeelne sõna suurt pahameelt tekitada, vaid muudab teose tõetruumaks ja huvitavamaks.

Sõna *shit* on lähtetekstis kasutatud veel ühel metafoorsel juhul:

„[...] creamed chipped beef on toast, universally known as SOS, or Shit on a Shingle.“
(Ambrose 2001: 38)

[...] hakitud ja vahustatud veiseliha röstsaial, mida üldiselt tunti kui SOS-i või sitta laastul.

Sarnaselt eelmiste juhtudega on ka siin *shit* eestikeelseks vasteks valitud „sitt“. Tõlkes on aga kaduma läinud lähteteksti väljendi kujundlikkus. Lähtetekstis on einet nimetatud kahel kujundlikul viisil, SOS ja *Shit on a Shingle*. Seejuures on SOS lühend teise nimetuse esitähedest. Eesti keeles ei ole olnud võimalik seda seost säilitada. SOS on sihtteksti transkribeeritud ning *Shit on a Shingle* tõlkimisel ei ole suudetud lähtekeele väljendi alliteratsiooni säilitada ning seetõttu ei anna eestikeelne variant lugejale inglisekeelsega sarnast efekti.

2.2.2.3 Damn

Ka vandesõna *damn* esines lähtetekstis suhteliselt sagedasti – kolmel korral. Vastavat vandesõna on lähtetekstis kasutatud kaks korda rõhutavas kontekstis:

„If we were in combat, the whole damn company would be wiped out.“ (Ambrose 2001: 26)

Kui me oleksime lahingus olnud, oleks kogu neetud kompanii maa pealt pühitud.

Sõna *damn* funktsioon selles lauses on väljendada pahameelt ning rõhutada seda, et kogu kompanii oleks hukkunud. Eestikeelne „neetud“ on oma tähenduselt ja värvingult sobiv madalkeelse sõna funktsiooni antud kontekstis täitma. Nagu *damn* inglise keeles, on ka

„neetud“ eesti keeles väga levinud vandesõna. Konkreetset juhul oleks „neetud“ asemel saanud kasutada ka „kuradi“, kuid antud juhul otsustasin „neetud“ kasuks, sest see väljendab originaalsõna tähendust ning nimetatud sõna kasutamine võimaldab luua seose, et kompanii tõesti oligi Sobeli juhtimise all neetud.

Kuna minu eesmärk oli tõlkes madalkeelsust sihttekstiga samas värvingus edasi anda, olen ühe vandesõna sisaldava lause struktuuri muutnud:

„He has no damn sense at all!“ (Ambrose 2001: 26)

Kurat, tal ei ole üldse mõistust peas!

Lähteteksti omadussõnana kasutatav *damn* on sihttekstis asendunud nimisõnalise vormiga. Antud juhul on *damn* tõlgitud eesti keelde vastena „kurat“ ning paigutatud lause algusesse. Sellise toimimisviisi eesmärgiks on olnud maksimaalselt rõhutada seda, et vastaval isikul ei ole konkreetses olukorras piisavalt mõistust ning samuti ei oleks „kuradi“ kasutamine selles lauses sõna mõistus ees stiililiselt hästi kõlanud.

Ühel korral esines lähtetekstis vandesõnana ka *goddamn*:

„From behind, shouts of 'Go!' 'Go! Goddamn it, Go!'“ (Ambrose 2001: 39)

Tagant kostusid hüüded 'Välja! Välja! Kurat võtaks, välja!'

Selle needmisevormi puhul on sihttekstis appi kutsutud kõrgemaks olendiks Jumal, kuid lähtetekstis on see asendatud kuradiga. Võimalikuks tõlkevasteks oleks võinud olla ka „Jumala päralt“ või „Jumal küll“, kuid „kuradi“ kasutamine eestikeelses tekstis on tingitud minu isiklikust arvamusest, et langevarjurid kasutasid tõenäolisemalt oma väljenduses sõna „jumal“ asemel „kuradit“. Samuti annab väljendi „Kurat võtaks“ kasutamine minu arvates lausele tugevama emotsionaalse värvingu.

2.2.2.4 By God, God Almighty

„Band of Brothersi“ tõlgitud peatükid sisaldasid ka kahte needmisvormi, mis sisaldasid kõrgema olendi poole pöördumist. Mõlema needmise lausujaks on teoses leitnant Richard Winters:

„God Almighty! If we were in combat, the whole damn company would be wiped out.“
(Ambrose 2001: 26)

Jumala päralt! Kui me oleksime lahingus olnud, oleks kogu neetud kompanii maa pealt pühitud.

„Anytime you saw Easy, by God, the men were sharp.“ (Ambrose 2001: 26)

Iga kord, kui Easyt näha oli, jumala päralt, mehed olid viimase peal.

Mõlemas sihtteksti lauses on säilitatud lähteteksti pöördumine kõrgema olendi poole. Otsus viide jumalale säilitada oli tingitud sellest, et vandujaks oli Ricard Winters, kes oli oma loomuselt suhteliselt häbelik, nagu ka teoses öeldakse. Seetõttu ei ole ma „*God-i*“ „kuradi“ või millegi taolisega asendanud. Samuti oli sellise toimimisviisi põhjuseks soov sihttekstis lähtetekstiga võimalikult sarnast väljendust saavutada.

2.2.2.5 Hell

Vandesõna *hell* esineb lähtetekstis kolmel korral. Iga esinemise puhul on selle funktsioon lauses erinev:

„But, hell, if they knew how to do an about-face, they were ahead of us, we were raw recruits.“ (Ambrose 2001: 18)

Põrgupäralt, kui nemad teadsid, kuidas teha täispööret, olid nad meist eespool, me olime väljaõppeta värvatud.

„Hell, there was no secret about it.“ (Ambrose 2001: 53)

Põrgupäralt, see ei olnud saladus.

„Winters recognized that Sobel was a disciplinarian and he was producing a hell of a company.“ (Ambrose 2001: 26)

Winters tunnistas, et Sobel oli distsiplinist ja ta valmistas ette kuradi vinget kompaniid.“

„I don't know what the hell they were looking for,“ Gordon Carson commented. (Ambrose 2001: 36)

„Ma ei tea, mida kuradit nad otsisid,“ kommenteeris Gordon Carson.

Eelnevates lauses täidab sõna *hell* erinevaid funktsioone. Seda on kasutatud nii iseloomustamiseks kui ka rõhutamiseks. Esimeses sihtteksti lauses on säilinud vandesõna otsene viide põrgule. Teises lauses oleks olnud võimalik „kuradi“ asemel kasutada ka tähenduselt üldisemat „väga“, kuid sõna kuradi annab kompanii headuse minu meelest eriti hästi edasi. Samuti omab „kuradi“ selle lause kontekstis positiivset tähendust ning selle neutraliseerimine pole vajalik. Kolmandas *helli* sisaldavas lauses otsustasin samuti kasutada kuradit, sest „Mida kuradit“ on vandeväljendina eesti keeles väga levinud ning väljendab üldist imestust.

Eesti madalkeelne sõnavara võimaldas teose madalkeelsuse tõlkimisel mitmeid valikuid teha, kuid kohati tekitas ka rohkete võimaluste olemasolu sobiva tõlkevaste valimisel probleeme. Eesmärk lähteteksti madalkeelsust sihttekstis säilitada on kõigil kordadel õnnestunud, kuigi mitte alati võrdsel määral ning sama sotsiaalse värvinguga.

2.3 MUUD TÕLKEPROBLEEMID

Selles alapeatükis leiab käsitlemist teose kultuurispetsiifiliste elementide ja metafooride tõlkimine ning sellega kaasnenud probleemid. Samuti sisaldab alapeatükk arutelu oma - ja võõrsõna kasutamise üle tõlkes.

2.3.1 Kultuurispetsiifilised elemendid

Tõenäoliselt sisaldab iga kirjapandud tekst endas mingil määral ka kultuuri, seda kas nähtavamal või peidetumal kujul. Nagu väidab Stolze (2009: 124) on kultuur igasuguses inimkommunikatsioonis taustaks. Kultuurilised elemendid ilmnevad tema sõnul tekstis igal tasandil, alates sõnade tähendusest ja vormist kuni lause, teksti ülesehituseni ja pragmaatikani. Javier Aixelà (1996: 56) seletab kultuurispetsiifilised elemendid lahti kui kindlale kultuurile omased nähtused, objektid, arvamused või harjumused, mis on sihtkultuurile võõrad.

Teose „Band of Brothers“ kolm esimest tõlgitud peatükki sisaldavad mitmeid Ameerika 1930. ja 1940. aastatele omaseid kultuurispetsiifilisi elemente, näiteks: „*Deep South*“, „*Hi-Ho, Silver*“, sõjaväelised pöördumised „*Yes, Sir*“ ja „*No, Sir*“ ning „*D-Day, V-E ja V-J Day*“, „*Times-Picayune*“ jm.

Peter Newmark (2003: 95) liigitab kultuurispetsiifilised elemendid järgnevalt:

- 1) ökoloogiaga seonduv element (floora, fauna, tuuled, mäed, künkad);
- 2) materiaalne kultuur, sh toidu, riiete, linnade ja majade ning transpordiga seonduv;
- 3) sotsiaalne kultuur – töö ja vaba aeg;
- 4) organisatsioonid, tavad, tegevused, protseduurid, kontseptsioonid; sh poliitilised ja administratiivsed, religioossed, kunstilised;
- 5) žestid ja harjumused.

Eelnimetatud teoses esinenud kultuurispetsiifilised elemendid jaotuvad erinevatesse kategooriatesse. Lisaks Newmarki klassifikatsioonis toodutest esines teoses ka pärisnimesid, mida Javier Aixelà (1996: 59) samuti kultuurispetsiifiliste elementide alla liigitab. Elementide tõlkimisel olen rakendanud erinevaid tõlkestrateegiaid, mida edasine analüüs tutvustab.

2.3.1.1 Tavad

Teoses sisaldus kultuurispetsiifilistest elementidest kaks Ameerika kultuurile omast tava: miilide ja jalgade mõõtühikusüsteemi kasutamine ning Ühendriikidele omane sõjaväeline pöördumine.

Mõõtühikud on teose tõlgitud osa levinuim kultuurispetsiifiline element. Neid esines tekstis võrreldes teiste elementidega rohkem ja tihedamini. Mõõtühikut *mile* kasutati teoses 11 korral ning *footi* kümnel korral. Samuti esines teoses ühel korral mõõtühikutena ka *inch* ja *yard*. Ameerika Ühendriikides kasutusel olevaid ühikuid *foot* ja *mile* Euroopa ning sealhulgas Eesti kontekstis kasutusel ei ole. Sellest tulenevalt olen eestikeelses tekstis vastavad mõõteühikud sobiva vastega asendanud. *Foot* on teisendatud meetriks ning *mile* kilomeetriks:

„Currahee was more a hill than a mountain, but it rose 1,000 feet above the parade ground and dominated the landscape.“ (Ambrose 2001: 19)

Currahee oli rohkem künegas kui mägi, kuid oli paraadväljakust umbes 305 meetrit kõrgemal ning domineeris maastikus.

„The route Strayer chose was 118 miles long, 100 miles of that on back-country, unpaved roads.“ (Ambrose 2001: 28)

Strayeri valitud marsruut oli 190 kilomeetrit pikk, 170 kilomeetrit sellest kulges kolgastes, pindamata teedel.

Mõõtühikud *foot* ja *mile* ei tekitaks Eesti lugejas tõenäoliselt tähistatavast vahemaast, pikkusest või suuruselt ettekujutust. Konkreetset juhul on teose paremaks mõistmiseks ja

lugemise hõlbustamiseks tõlkes Eesti lugejale tuttava mõõteühikusüsteemi kasutamine vajalik ja õigustatud.

Ka sisaldab „Band of Brothers“ sõjaväekõnepruugis ning Ameerika armeekultuuris tavapärasest väljendipaari „*Yes, Sir!*“ ja „*No, Sir!*“. Vastavate elementide tõlkimisel olen püüdnud eesti keeles anda edasi väljendi sisu ning ei ole otsetõlke variante „Jah, söör!“ ja „Ei, söör!“ kasutanud.

„Or shout “Yes, Sir” or “No, Sir” in unison“. (Ambrose 2001: 21)

Või hüüda ühehäälselt „Jah, härra ülem!“ või „Ei, härra ülem!“

Kultuurispetsiifilise elemendi sõna söör on tõlkes asendatud härraga ning lisandunud on sõna ülem. Selle põhjenduseks on fakt, et eestikeelses kultuuriruumis mõjus söör liialt inglispäraselt ja võõralt. Eesti kaitseväes kasutatakse pöördumisel ja käskudele vastamisel sõna härra, millele järgneb kaitsevälase auaste, kelle poole pöördui (Kaitseväe sisemäärustiku kinnitamine. 1999). Lähteteksti lause käsuandja auastet ei sisalda ning seepärast olen eestikeelses lauses puuduva auastme asendanud üldise „ülemaga“. Eesti kontekstis on igal üksusel ülem, kellele aru antakse ning seda sõna kasutades ei lähe lause tähendus kaduma.

2.3.1.2 Kontseptsioonid

Kultuurispetsiifilisi kontseptsioone eines teoses kolmel korral.

Üheks neist oli termin *Deep South*. Algtekstis esineb kultuurispetsiifiline element järgneval kujul:

„They were farmers and coal miners, mountain men and sons of the Deep South.“
(Ambrose 2001: 15)

Nende hulgas oli põllumehi ja söekaevureid, mäetöölisi ja poisse sügavast lõunast.

Vastava elemendi tõlkimisel eesti keelde olen kasutanud termini kõigi komponentide tõlkimist ehk siis otsetõlget. Eesti lugejale ei anna tõenäoliselt ka otsetõlge sügav lõuna termini sisu kohta suurt infot, vaid seda, et tegu on Ameerika Ühendriikide piirkonnaga. Termin tähenduse edasiandmiseks lugejale on vajalik ka allmärkuse lisamine, mis täpsustab seda, et sügav lõuna on Ameerika Ühendriikide ajalooliselt istanduspõllumajandusega tegelev riigi vaesem osa. Allmärkuse väljajätmine poleks mõeldav, sest autor tahab panna erilist rõhku langevarjurite päritolule.

Lähteteksti kahte *day* tüvelist kultuurispetsiifilist elementi: *V-E Day* ja *V-J Day* võib liigitada poliitilise sisuga kultuurispetsiifilise kontseptsiooni alla. 101. õhudeessantvägi

osales *D-Day* operatsioonil ning lähtetekstis figureerib ka see termin. Siiski ei klassifitseerinud ma *D-Day*d kui kultuurispetsiifilist elementi, sest see on sõjandustermin ja tundub ka teistes kultuurides peale Ameerika Ühendriikide oma. Ka eesti keeles leidub sellele vaste D-päev, mida ma oma tõlkes ka kasutanud olen. *V-E Day* ja *V-J Day* on moodustatud *D-Day* analoogial, kuid Eesti lugeja jaoks on need tähekombinatsioonid võrdlemisi tähendusetud. Konkreetsete kultuurispetsiifiliste elementide puhul oleks olnud kasutu neid eesti keelde otse tõlkida, võrreldes D-päevaga, kus D tähendab dessanti, oleks teistes väljendites säilinud tähed lugeja jaoks kõnetud. *V-E Day* tähistab liitlasvägede võidupäeva Euroopas ning *V-J Day* võidupäeva Jaapanis. Eesti keelde tõlkimisel olen need lähteteksti kultuurispetsiifilised elemendid lahti seletanud.

„[...] others holding up the front page of the New Orleans *Times-Picayune* from V-E Day or V-J Day.“ (Ambrose 2001: 13)

[...] teised hoidsid üleval New Orleansi ajalehe *Times-Picayune*'i Euroopa võidupäeva või Jaapani võidupäeva aegset väljaannet.

2.3.1.3 Sotsiaalse kultuuri element

Sotsiaalse kultuuri elemente esines tõlgitavas tekstis ühel korral. Selleks on termin „*Hi-Ho, Silver!*“ Sarnaselt eelpool analüüsitud *Deep South*ile vajab ka see termin selgitavat allmärkust, kuna järgnevast lugeja selle tähendust arvatavasti ei mõistaks:

„He would shout, ”The Japs are going to get you!“ or “Hi-Ho, Silver!”“ (Ambrose 2001: 24)

Ta karjus: „Japsid saavad teid kätte!“ või „Hei-hoo, Silver!“

Ei originaal- ega ka tõlkelausest ei ole võimalik saada infot selle kohta, millist tähendust konkreetne kultuurispetsiifiline element edasi kandma peaks. Samuti on element nii eestikeelse kui ingliskeelse lugejale täiesti võõras ning mittemidagiütlev. Kultuurispetsiifiline väljend on viide 1930. ja 1940. Ameerika koomiksile ja raadiosaatele, mille peategelane pahade tegelaste vastu võitlusse asudes kõnealuse väljendi oma hobusele, Silverile kannustuseks hõikas. Viitega kultuurispetsiifilisele terminile soovib autor Sobelit ja tema tegevust kujundlikult iseloomustada, seetõttu on oluline kultuurispetsiifiline element tõlkes lugejale mõistetavaks teha. Selleks lisan eestikeelsesesse teksti selgitava allmärkuse.

2.3.1.4 Pärinimed

Kultuurispetsiifilistest elementidest on ka pärisnimede esinemine raamatus sage, erinevaid pärisnimesid esineb teoses seitsmel korral. Peamiselt on tegemist asutuste nimedega, kuid kahel korral on pärisnimedeks ka meediaväljaanded. Teose kolm esimest peatükki keskenduvad langevarjurite päritolule ja väljaõppele. Sellest tulenevalt figureerivad teose esimestes peatükkides nii ülikoolide kui ka sõjaväeasutuste nimed.

Konkreetselt kultuurispetsiifilise elemendi liigi puhul oleks lihtsaim lahendus element eesti keelde muutumatu kujul edasi kanda, kuid enda tõlgetes olen otsustanud teistsuguse lahenduse kasuks:

„One came from Harvard, one from Yale, a couple from UCLA.“ (Ambrose 2001: 15)

Üks tuli Harvardist, teine Yale’ist, paar tükki California ülikoolist Los Angelesis.

„Sobel was Jewish, urban, with a commission from National Guard.“ (Ambrose 2001: 17)

Sobel oli juut, linlane, kaitseväe ohvitser.

„Hester had started as a private, then earned his commission from Officer Candidate’s School.“ (OCS). (Ambrose 2001: 17)

Hester oli alustanud reamehena ning teenis ohvitseripaberid Ohvitseride koolist.

„S.L Matheson was and ROTC graduate from UCLA.“ (Ambrose 2001: 17)

S.L. Matheson oli Reservohvitseride Väljaõppekeskuse lõpetanu California ülikoolist Los Angelesis.

Näitelauseses sisalduvatest pärisnimedest on eesti keeles originaalis säilinud vaid Yale'i ja Harvardi ülikoolide nimetused, kuna nende puhul midagi tõlkida ei ole ja samuti on need Eesti kultuuriruumis piisavalt tuntud. Ülejäänud asutuste pärisnimed on eesti keelde tõlkimisel nende algkujuga võrreldes suhteliselt palju muutunud, kuid samas annab eestikeelne vaste minu meelest algtähenduse hästi edasi ning aitab lauseid kohati ka kergemini mõistetavamaks ja kompaktsemaks muuta.

Meediaväljaannete puhul olen pärisnimed eesti keelde muutmata kujul transkribeerinud, kuid lisanud lugejale täpsustuseks ning selguse mõttes väljaande tüübi.

„[...] Colonel Sink read an article in the *Reader's Digest* that said a Japanese Army battalion had set a world record.“ (Ambrose 2001: 28)

[...] luges kolonel Sink ajakirjast *Reader's Digest*, et Jaapani armee pataljon on marssimise kestvuses seadnud uue maailmarekordi.

Kaldjärve (2007: 67) sõnul võib kultuurispetsiifiliste elementide puhul olla võõrapärastamine aktsepteeritud, sest see võimaldab ette kujutada teistsugust, eksootilist tegelikkust. Need elemendid ei muuda aga kogu teksti üldiselt võõrapäraseks, vaid annavad tõlkele teatud võõrapärasuse, eksootilisuse atmosfääri. Äärmine võõrapärastamine võib anda tulemuseks raskesti loetava teksti, mis seetõttu ei täida oma kommunikatiivset funktsiooni. Liigne kodustamine oma-korda võib tekitada piiratud teksti, mis ei lisa midagi uut vastuvõtvasse keelde ja kultuuri laiemalt. (*Ibid*: 68) Oma tõlkes olen kultuurispetsiifiliste elementide kodustamise kasuks otsustanud kõikidel juhtudel, kus see toimimisviis on olnud võimalik. Selle teguviisi põhjuseks on olnud soov lugemist hõlbustada (nt miilide teisendamine kilomeetriteks) ning teksti ladusamaks muuta (asutuste nimede lühendite vältimine sihttekstis). Sihtteksti ainuke võõrapärastav kultuurispetsiifiline element on „sügav lõuna“, mis on 1940. Ameerika kultuuriline kontseptsioon, mida pole olnud võimalik Eesti lugeja jaoks kodustada.

2.3.2. Kujundlikkuse tõlkimine

Teksti ja selle lugeja vahel valitseb alati mingit sorti suhe. See suhe võib olla tugevam või nõrgem ning selle loomiseks kasutab autor erinevaid võimalusi. Keelelis-kujundlik aktiivsus on üks neist vahendeist, mille läbi saab autor end ja seega ka teksti lugejale sümpaatseks ja huviäratavaks vormida. Mida huvitavam on tekst nii mõtteliselt kui ka keeleliselt, seda suuremat mõju ta tõenäoliselt ka lugejale avaldab.

„Band of Brothers“ on oma Teise maailmasõja temaatikast lähtudes suhteliselt valusa ja tõsise sisuga teos. Sellele vaatamata ei ole selle sisu kuiv ja traagiline, vaid sisaldab ka metafoore ning teisi kujundlikke väljendeid. Osaliselt on see tingitud ka teose kontekstist: armee ning selle toimimine on omaette maailm ning selle nähtuse funktsioneerimise kirjeldamine nõuab autori väljenduselt iseeneslikult teatavat kujundlikkust.

„Band of Brothersi“ kolmes tõlgitud peatükis esineb kujundlikkust mitmetes vormides, kuid sageli pole olnud võimalik lähteteksti kujundlikkust sihttekstis säilitada.

Kujundlikkuse analüüsis keskendun metafooridele, sest selle kujundlikkuselemendi tõlkimine sihtkeelde oli kõige problemaatilisem – ühegi lähteteksti metafoori kujundlikkust pole olnud võimalik sihttekstis täielikult säilitada.

Oma olemuselt on metafoor „sõna või väljendi kasutus uudses sarnasuse või analoogia alusel ülekantud tähenduses, varjatud võrdlus“ (Erelt 2007: lõik 2). Mihhail Lotman väidab Lakoffi ja Johnsoni (2011: 13) teose „Metafoorid, mille järgi me elame“ eessõnas, et metafooride süsteem ei ole universaalne ning ühine kogu inimkonnale, vaid kultuurispetsiifiline. Kui üldises mõttes kätkeb sõna kultuurispetsiifiline endas midagi teatud maale või rahvale omast, siis mõnede lähteteksti metafooride tähendus seostus lausa kitsa ühiskonna osaga ehk armeega:

„The NCOs came up from the ranks, gradually replacing the Old Army cadre types who quit as the training grew more intense.“ (Ambrose 2001: 22)

Allohviterideks said vabatahtlikuna väkke astunud, asendades järkjärgult kaitseväge kaadri omi, kes loobusid, kui väljaõpe intensiivsemaks muutus.

„Strayer went down the ranks and through barracks.“ (Ambrose 2001: 51)

Strayer vaatas üle mehi ja kasarmuid.

„He reviewed the regiment, then told the men to break ranks and rally `round in his jeep.“
(Ambrose 2001: 54)

Ta vaatas rügemendi üle, siis ütles meestele, et nad end vabalt tunneks ja tema džiiibiga ringi ralliksid.

Metafoorid on vältimatud. See tähendab, et on tähendusi ja olukordi, mida võib väljendada vaid metafoorsete konstruktsioonide abil või vähemalt on metafoorne väljend mittemetafoorsest palju lihtsam ja loogilisem (*Ibid*: 12). Kõnealuste metafooride puhul on tegemist sellistega, mis võimaldavad armees konkreetset ja kompaktset väljendust. Metafooride armeespetsiifilisusele viitab sõna *ranks*, mida ei ole õnnestunud eesti keelde samatähenduslikult tõlkida. Seetõttu ei kõla sihtteksti metafoorid eesti keeles metafoorselt, vaid sarnanevad pigem tavapäraste jutustavate lausetega. Teksti kujundlikkust on eesti keeles õnnestunud säilitada kolmanda metafoori viimase osa „*rally `round*“ puhul, mis on tõlgitud „ringi rallima“.

Metafoori „*walk into a bullet in the head*“ puhul on tähenduse säilitamine õnnestunud osaliselt:

„[...] improving their diet by finding deer on the country estates that were willing to walk into a bullet in the head.“ (Ambrose 2001: 54)

[...] ning oma menüü täiustamist, mõisahäärberite aladelt hirve otsimist, kes tahtis kuuli ette kõndida.

Sihtteksti lause on küll oma metafoorsuse säilitanud, kuid seda vaid osaliselt. Eestikeelsest metafoorist on puudu viide peale, mis on tegelikult oluline, kuna reeglina tulistatakse looma surmamiseks just pähe. Selle sõna kadumisega on metafoor ka osa oma jõulisest väljendusest kaotanud. Siiski oleks olnud metafoori tõlge: „kuuli pähe saama“ liialt robustne ja ei tunduks lugejale hea stiilina.

Ka järgnevas lauses on sihttekstis õnnestunud metafoorsus säilitada vaid osaliselt:

„”We were sorting men,“ Lieutenant Hester recalled, “sorting the fat to the thin and the no guts.““ (Ambrose 2001: 18)

„Me sorteerisime mehi,“ meenutas leitnant Hester, „eraldasime terad sõkaldest ja mehed, kellel polnud piisavalt julgust.“

Sihtteksti lause sisaldab kahte metafoori, millest esimese kujundlikkus on suudetud ka lähteteksti lauses säilitada – „eraldasime terad sõkaldest”. Sihtteksti lause teise metafoori puhul on aga lähteteksti lauses kadunud viide kehaosale *guts* ning metafoorist on eesti keeles saanud neutraalsem väljendus „mehed, kellel polnud piisavalt julgust”. Sõna *guts*

sisalduv metafoor esineb teoses veel ühel korral ning ka sel juhul on *guts* asendunud julgusega:

„As Pvt. Rod Strohl put it, “That took more guts than for a guy to go out the first time.””

(Ambrose 2001: 32)

Nagu reamees Rod Strohl ütles: „See nõudis temalt rohkem julgust, kui mehelt, kes esimese korraga välja hüppas.“

Teose metafooride tõlkimine oli üks tõlkeprotsessi probleemsemaid osi. Seitsmest metafoorist kuue puhul on tulnud rakendada otsetõlget ning sihtteksti kujundlikkus on vähenenud. Sihtkeeles oli võimalik metafoorset väljendust täielikult säilitada ainult ühe kõnekujundi – „terasid sõkaldest eraldama“ puhul.

2.3.3 Omasõna või võõrsõna

Võõrsõna ja omasõna kasutamise valikul on mitmeid põhjuseid. Termin valik sõltub nii teksti stiilist kui ka funktsioonist, kuid samuti ka potentsiaalsest lugejaskonnast ning tõlkija eelistustest. Termin valikul omab põhilist rolli see, kuidas termin sobib oma täpsuselt ja stiililt konteksti. Tiiu Erelt (2007: 141) väidab, et eesti omaterminitel on üldiselt

võõrterminitest rohkem nii väljendus-, moodustus- kui ka süsteemivõimet. Samuti räägib omatermini kasuks see, et ta kõneleb laiemale publikule, nii spetsialistidele kui ka mittespetsialistidele, seega avaralt ühe keele kasutajate piires. Võõrsõna kõneleb aga eelkõige spetsialistidele ja seejuures avaralt rahvusvahelises mõttes (*Ibid*: 141).

2.3.3.1 Omasõna eelistamine võõrsõnale

Üldiselt on soovituslik kasutada võõrsõna asemel omasõna ja püüdsin sellest põhimõttest ka oma tõlkes lähtuda ning teadlikult kasutada omasõna, isegi kui sellele leidub ka võõrsõnaline sünonüüm (näidetes eraldatud kaldkriipsuga). Selle variandi osakaal tõlkes on siiski suhteliselt väike, nagu järgnevad näited seda illustreerivad:

adjutant	käsundusohvitser/adjutant
authority	lugupidamine/autoriteet
concentrate	keskenduma/kontsentreeruma
depression	majanduslangus/depressioon
identical	ühtne/identne
in detail	üksikasjalikult/detailselt
isolated	eraldatud/isoleeritud

prestige mõjukus/prežtiis

2.3.3.2 Omasõna ja selle võõrsõnalise sünonüümi kasutamine

Omasõna ja võõrsõna olen tekstis paralleelselt kasutanud sõna *physical* puhul, et vältida sõnakordusi ning lisada teksti vaheldust. Sellise lahenduse poolt on ka Tiiu Erelt: „Termineid peab olema soodsas vahekorras 1) omi, 2) võõraid, 3) omi ja võõraid kõrvuti“ (1982: 71).

„They had been told that the **physical** training was tougher than anything they had ever seen, or that any unit in the Army would undergo, but these young lions were eager for that.“ (Ambrose 2001: 17)

Neile oli öeldud, et **füüsiline** treening oli karmim kui see, mida nad kunagi näinud on, või mida ükski teine üksus armees läbi peab tegema, kuid need noored lõvid ootasid seda innuga.

„When they got home, they were objects of wonder to their parents and friends, obviously because of their **physical** fitness, but even more because of the self-confidence they had acquired in the past half year.“ (Ambrose 2001: 33)

Kui nad koju jõudsid, olid nad oma vanemate ja sõprade imetlusobjektid, seda ilmselgelt oma **kehalise** treenituse, kuid veel enam enesekindluse pärast, mille nad viimase poole aasta jooksul omandanud olid.

Siinkohal ei ole võõrsõna kasutamine tingitud suutmatusest leida terminile omasõnalist vastet, vaid soovist vältida kordusi. Et tegemist on ilukirjandusliku tekstiga, on selline toimimisviis ka lubatav, sest terminite ebajärjepidev kasutamine ei muuda teksti sisu ning mõtet, kuid võimaldab seda stiililiselt ladusamaks muuta.

2.3.3.3 Võõrsõna kasutamine omasõna asemel

Olemasoleva omasõna asemel on teksti tõlkes võõrsõna kasutatud suurema osa juhtude korral, kus on võimalik sünonüümide vahel valida. Seda vaatamata faktile, et soovitus on kasutada omasõna ning selle asendamine võõrsõnaga võib viidata sellele, et tõlkijal on olnud probleeme omasõna leidmisega ning seetõttu on kasutatud võõrsõna. Konkreetse tekstis on võõrsõna omasõnale eelistamine tingitud pigem peamiselt sellest, et võõrsõna kasutamine võimaldab tähendust kompaktsemalt edasi anda. Näiteks:

army   armee

bust   degradeerima

corrective	korrektiivne
delicate	delikaatne
elite	eliit
experimental	eksperimentaal-
escort	eskortima
identification	identifitseerimine
insider	insaider
invasion	invasioon
K-ration	K-ratsioon
speciality	spetsialiteet

Võõrsõna kasutamise kasuks on rääkinud asjaolu, et see on võimaldanud sõna tähendust lühemal kujul edasi anda, sest puudub hea lühike omasõnaline vaste. Omasõna kasutamine oleks neil juhtudel mõiste sisu lahtiseletamine ning kohati tunduks omasõnad väljenduselt ka kohmakad.

Lisaks oli mõni võõrtermin nõ katteterminiks ning võimaldas vältida omasõna valimisel tekkida võivaid probleeme. Üheks selliseks näiteks on *army* eestikeelne vaste armee. Eesti keelde võiks seda tõlkida nii kaitseväena, maaväena või kaitsejõududena. Kuigi need on

üldistavad terminid, on igäühe tähendus veidi erinev. Võõrsõnalise vaste armee kasutamine aitab vältida terminite tähenduserinevusest tulenevaid kasutusvigu. Ka sõjanduskeeles üldiselt on sünonüümipaarid levinud ning selles pole midagi taunitavat, kuid vältida tuleb terminite segiajamist (Kuldnokk 2004: 160-161).

3. TÕLKEANALÜÜSI JÄRELDUSED

Tõlkeanalüüsi esimesest peatükist selgus, et teose militaarkeelsuse tõlkimise puhul valmistas enim probleeme oskuskeele spetsiifiline sõnavara. Lisaks otsestele militaarkeele terminitele (nt aastmed) valmistasid tõlkimisel raskusi ka teoses esinenud sõnad ja väljendid, mis puudutavad Ameerika Ühendriikide armee jaotust ja selle igapäevaelu (nt PX). Sellistele terminitele vastete leidmisel ei piisanud vaid erialasõnastike kasutamisest, sõna või väljendi mõistmiseks oli vajalik tutvuda ka peamiselt internetipõhiste lisamaterjalidega.

Magistritöö tõlkeanalüüsi teine osa keskendus teoses esinenud madalkeelsuse analüüsile. Teoses kasutatud vandesõnade ning –väljendite analüüsist ilmnis tõsiasi, et lähtetekst sisaldab suhteliselt suurel hulgal madalkeelset väljendust ning see nähtus täidab teoses erinevaid funktsioone. Samuti sai analüüsi käigus selgeks fakt, et eesti madalkeelne sõnavara on samuti võrdlemisi rikkalik ning tõlkijal oli konkreetse vandesõna või –väljendi vaste valmimisel mitmeid võimalusi. Ka selgus tõlkeanalüüsi teisest osast, et sihttekstis on lähteteksti madalkeelsust suudetud suhteliselt hästi säilitada.

Tõlkeanalüüsi kolmas osa hõlmas endas kolme alateemat. Oma- ja võõrsõna kasutamise analüüsist ilmnis, et sihttekstis on püütud kõikidel juhtudel eelistada võõrsõnale omasõna, kuid siiski on sihttekstis kasutatud ka võõrtermineid, sest kontekstist sõltuvalt võimaldab võõrsõna kohati mõiste tähendust kompaktsemalt edasi anda.

Peatüki kolmas osa käsitles ka teose kultuurispetsiifilisi elemente. Nende analüüsi ilmnes, et elementide tõlkimisel on valdavalt kasutatud kodustavat strateegiat ning võõrapärasust on sihttekstis säilinud vähesel määral.

Lisaks kahele eelnimetatud alateemale hõlmas kolmas tõlkeanalüüsi peatükk endas ka teoses esinenud metafooride tõlkimise analüüsi. Metafooride tõlkimise analüüsist selgus, et teoses esinenud metafooride tõlkimine eesti keelde oli problemaatiline. Lähteteksti metafoori oli suudetud sihtkeeles täielikult säilitada vaid ühel korral. Ülejäänud kordadel õnnestus see vaid osaliselt või üldse mitte.

Tõlkeanalüüsi peatüki kokkuvõtteks võib väita, et lähteteksti militaar- ning madalkeelsuse spetsiifika muutsid tõlkeprotsessi üsna problemaatiliseks. Samuti ei ole olnud sihttekstis võimalik keelilisi ning kultuurilisi tähendusi lähtetekstiga sarnaselt edasi anda.

KOKKUVÕTE

Magistritöö eesmärgiks oli tõlkida Stephen E. Ambrose'i teose „Band of Brothers“ kolm esimest peatükki ning nende tõlget analüüsida. Tõlkeanalüüs keskendus teoses esinenud sõjanduskeele, madalkeelsuse, kultuurispetsiifiliste elementide ja metafooride tõlkimise ning tõlkes kasutatud oma- ja võõrsõna vahelise valiku analüüsile.

Sõjanduskeelt käsitlev peatükk keskendus sõjanduskeele spetsiifilisele olemusele ning sellega seonduvate tõlkeprobleemide analüüsile. Peatükist selgus, et lisaks tavapärastele militaarkeelele seotud probleemidele, nt erinevate riikide sõjaväeliste auastmete tõlkimine, tekitasid raskusi ka üldise sõjaväelise elustiiliga seotud terminid, milledele oskussõnastikes vasteid ei leitud ning termini mõistmiseks ja tõlkimiseks oli vajalik lisamaterjalidega tutvumine.

Tõlkeanalüüsi teine peatükk keskendus madalkeelsusele. Peatükk andis ülevaate madalkeelsuse üldisest olemusest ning funktsioonidest ning sisaldas kõikide teoses esinenud madalkeelsete sõnade analüüsi. Teose madalkeelsuse analüüsist selgus fakt, et lähteteksti vandesõnade kasutus on mitmekülgne ning täidab tekstis erinevaid funktsioone. Samuti nähtus madalkeelsuse tõlkeanalüüsist, et ka eesti keeles on inglise keelele sarnaselt võimalik vulgaarsemaks väljenduseks kasutada rikkalikku sõnavara ning tõlkijal oli eestikeelsete vastete valimisel kasutada mitmeid võimalusi. Samuti selgus analüüsist, et tõlkija on sihttekstis püüdnud ja enamasti ka suutnud säilitada lähtetekstiga sarnase värvingu.

Tõlkeanalüüsi kolmas peatükk käsitles lähteteksti kultuurispetsiifiliste terminite ja metafooride tõlkimist ning oma- ja võõrsõna kasutamist sihttekstis. Teose kultuurispetsiifiliste elementide tõlkeanalüüsist selgus, et nimetatud elementide puhul on sihtteksti lugejasõbralikumaks muutmise eesmärgil kasutatud kõikidel võimalikel juhtudel kodustamisstrateegiat ning võõrapärasust on sihttekstis säilinud minimaalselt. Teose metafooride tõlkeanalüüsist ilmnes fakt, et nende teksti kujundlikkuse elementide tõlkeprotsess on olnud võrdlemisi problemaatiline, sest sihtkeeles on suudetud täielikult säilitada vaid ühe metafoori tähendus. Oma- ja võõrsõna kasutamise arutelust selgus tõsiasi, et kuigi soovituslik on kasutada omasõna, on sihttekstis valdavalt kasutatud võõrsõna. Seda seetõttu, et võõrsõna on võimaldanud termini tähendust kompaktsemalt ning selgemalt edasi anda.

Kokkuvõttes võib öelda, et magistritöö näitas selgelt spetsiifilisi allkeeli sisaldava teksti tõlkimisel esinevaid probleeme ning nende võimalikke lahendusi. Samuti selgus magistritöö käigus, et tihti pole võimalik erinevate keele- ja kultuurisüsteemide vahel tekstis soovitud sarnasust saavutada.

KASUTATUD KIRJANDUS

ESMASED ALLIKAD

Ambrose, Stephen E. 2001. *Band of Brothers*. London [etc.]: Pocket Books.

TEISASED ALLIKAD

Aixelá, Javier Franco. (1996): „Culture-specific items in translation”. Álvarez, Roman &

Vidal, Carmen-África M. (1996) (toim.): *Translation, power, subversion*. Clevedon:

Multilingual Matters.

Boltowsky, Toomas. 2006. Tõlkeraamatute häda ja viletsus. Lugeja haarab kivi. *Sirp*.

Saadaval http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=2808:t-

[lkeraamatute-h-da-ja-viletsus&catid=7:kirjandus&Itemid=9&issue=3099](http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=2808:t-lkeraamatute-h-da-ja-viletsus&catid=7:kirjandus&Itemid=9&issue=3099), vaadatud

18.05.2013.

Cadence. http://www.armyprt.com/execution_of_training/cadence.shtml, vaadatud

18.05.2013.

Erelt, Tiiu. 1982. *Eesti oskuskeel*. Tallinn: Valgus.

Erelt, Tiiu. 2007. Leksikoloogia: Leksikoloogia harud: Täendusülekanded. Mati Erelt, Tiiu Erelt ja Kristiina Ross (toim) *Eesti keele käsiraamat*. Saadaval <http://www.eki.ee/books/ekk09/index.php?id=538&p=6&p1=5>, vaadatud 18.05.2013.

Erelt, Tiiu. 2007. *Terminiõpetus*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Ghassempur, Susanne. 2009. „*Tha’ Sounds Like Me Arse!*“: *A Comparison of the Translation of Expletives in Two German Translations of Roddy Doyle’s The Commitments*. Thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy. Dublin City University.

Ernits, Heino. 2000. Terminid ja uudissõnad. *Kaitse Kodu*, 4, september, lk 41.

Ernits, Heino. 1997. Tõlkimisest ja oskussõnavarast. *Kaitse Kodu*, 3: 1, lk 38-39.

Grant, R. G. 2009. *Sõdurid: sõdalaste ajalugu piltides*. Tallinn: Varrak.

Kaitseväge sisemäärustiku kinnitamine. 1999. Saadaval <http://www.riigiteataja.ee/akt/12837206>, vaadatud 18.05.2013.

Kaldjärv, Klaarika. 2007. *Autor, jutustaja, tõlkija. Borgese autofiktsioonid eesti keeles*.

Dissertationes philologiae romanicæ Universitatis Tartuensis 3. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. Saadaval http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/4762/kaldjarv_klaarika.pdf?sequence=3, vaadatud 18.05.2013.

Kaljumägi, Karin. 2004. Terminoloogiatöö Kaitseväge Ühendatud Õppeasutustes ehk SSSR- seletav sõjandussõnaraamat. Maria-Maren Sepper ja Jane Lepasaar (toim) *Toimiv keel. II: töid rakenduslingvistika alalt*. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikooli Kirjastus.

Karjalainen, Markus. 2002. *Where have all the Swearwords gone? An Analysis of the Loss of Swearwords in two Swedish Translations of J.D. Salinger's Catcher in the Rye*. Pro

Gradu Thesis. University of Helsinki.

Kidman, Angus. 1993. *How to do things with four letter words: A study of the semantics of swearing in Australia*. Saadaval <http://www.gusworld.com.au/nrc/thesis/intro.htm>,

vaadatud 18.05.2013.

Kolga, Margus. 2006. Eesti sõjandusterminoloogia käekäik. Saadaval <http://www.eki.ee/knab/konv2006/kolga.htm>, vaadatud 18.05.2013.

Lakoff, George; Johnson Mark. 2011. *Metafoorid, mille järgi me elame*. Tallinn: TLÜ Kirjastus.

Kuldnohk, Karen. 2004. Sõjandustermini vorm. Maria-Maren Sepper ja Jane Lepasaar (toim) *Toimiv keel. II: töid rakenduslingvistika alalt*. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikooli Kirjastus.

Kull, Rein. 2000. *Kirjakeel, oskuskeel ja üldkeel*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Mercury, Robin-Eliece. 1995. Swearing: A "Bad" Part Of Language; A Good Part Of Language Learning. *TESL Canada Journal/Revue TESL Du Canada*, 13:1, lk 28-36.

Military ranks of Estonia. https://en.wikipedia.org/wiki/Military_ranks_of_Estonia,
vaadatud 18.05.2013.

Montagu, Ashley. 2001. *The Anatomy Of Swearing*. Philadelphia, Pennsylvania: University
of Pennsylvania Press.

Newmark, Peter. 2003. *A textbook of translation*. New York: Longman.

Rutiku, Siret. 2003. Kuidas rääkida sõjast? Mõtisklus militaarkeelest. Saadaval
<http://www.ksk.edu.ee/toimetised/kvuoa-toimetised-nr-2/>, vaadatud 18.05.2013.

Sheidlower, Jesse. 2009. *The F-word*. Oxford [etc]: Oxford University Press.

Schulte, Don. 2006. Band of Brothers – Power Point Lecture Notes. Saadaval
http://www.classbrain.com/artmovies/publish/bandofbros_pp_lecture_notes.shtml,
vaadatud 18.05.2013.

Stolze, Radegundis. 2009. Dealing with cultural elements in technical texts for translation.
The Journal of Specialised Translation, 11, lk 124-142.

Teise maailmasõja sõjaväeliste auastmete võrdlev tabel.

http://et.wikipedia.org/wiki/Teise_maailmas%C3%B5ja_s%C3%B5jav%C3%A4eliste_austmete_v%C3%B5rdlev_tabel, vaadatud 18.05.2013.

KOLMANDASED ALLIKAD

EKSS = Eesti keele seletav sõnaraamat. 2009. Toimetanud Leemets, Margit; Tiits, Mai; Valdre, Tiia; Veskis, Leidi; Viks, Ülle; Voll, Piret. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
Saadaval <http://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi>, vaadatud 18.05.2013.

Festart EngEst 2010 Professional.

Militerm.= Sõjandusterminoloogia andmebaas. Saadaval <http://mt.legaltext.ee/militerm/>,
vaadatud 18.05.2013.

Veskimägi, Enn. 2001. *Väike eesti-inglise-prantsuse-rootsi-saksa-soome-vene sõjanduse sõnastik*. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.

SUMMARY

Kaisa Lõhmus

Stephen E. Ambrose'i teose „Band of Brothers“ tõlge ja selle analüüs

Translation of Stephen E. Ambrose's Book *Band of Brothers* and Its Analysis

Master's thesis

2013

134 pages

The present Master's thesis comprises the translation of three chapters of Stephen E. Ambrose's book "Band of Brothers" and the analysis of the translation. The analysis studies the translation of military language and swear words, culture specific elements and metaphors, and the use of native and foreign words in the translation.

The first chapter deals with the translation problems arising from the specific nature of military language. It became clear from the analysis that all problematic terms are not related to usual military terms, like military ranks. Some of the problematic words express notions of everyday military life and are not to be found from dictionaries. In case of these terms it is necessary to study additional materials in order to find out the meaning of the term and its Estonian equivalent.

The chapter concerning substandard language gave an overview of the concept of swearing as a whole and its functions. It became evident from the analysis that the original text uses a variety of substandard vocabulary, which performs different functions in the source text. The analysis revealed that the translator has tried and largely succeeded in maintaining the meaning and function of the English swearwords in the target text.

The third chapter of the analysis of the translation dealt with the translation of culture specific elements and metaphors. It also discussed the use of native and foreign words in the translation. The analysis of the translation of culture specific terms revealed that in all possible cases the strategy of domestication has been used and the target text contains foreignness in minimum. The analysis of the translation of metaphors showed that the process was rather problematic: only in one case it was possible to maintain the meaning of the source text metaphor in the target text. In other cases the meaning has changed in the target text. The discussion on the use of native and foreign words in the target text revealed that in most cases a foreign word has been used instead of a native word, although it is suggested to use native word. The reason of using a foreign word relies in the fact that using a foreign term made it possible to express the meaning of the word in a clearer and denser way.

It can be concluded that the present Master's thesis gave evidence of the problems arising from the use of specific military and substandard language and offered some solutions to these problems. It also became evident that differences between the source and target text are often inevitable due to the differences in cultural and linguistic systems.

Keywords: military language, substandard language, 101st Airborne Division, Second World War

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina

Kaisa Lõhmus
(*autori nimi*)

(sünnikuupäev: 31.03.1990)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„Stephen E. Ambrose'i teose „Band of Brothers” tõlge ja selle analüüs,“
(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja on

Ene-Reet Soovik,
(*juhendaja nimi*)

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus,

„20“ mai 2013